

Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet Kongsbergregionen

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 36/2011

TF-notat

Tittel:	Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet. Kongsbergregionen.
TF-notat nr:	36/2011
Forfatter(e):	Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato:	11.11.2011
Gradering:	Åpen
Antall sider:	63
Framsidedfoto:	
ISBN:	978-82-7401-471-8
ISSN:	1891-053X
Pris:	160,- Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforsking.no

Prosjekt:	Regionale analyser 2011
Prosjektnr.:	20110140
Prosjektleder:	Knut Vareide
Oppdragsgiver(e):	Kongsbergregionen

Resymé:	
	Denne rapporten beskriver utviklingen i Kongsbergregionen med hensyn til befolkning, arbeidsplasser, utdanningsnivå, næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet.

Telemarksforsking, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA
--

Forord

Denne rapporten er en videreføring av tidligere næringsanalyser. Analysene bygger på indikatorer og metoder fra tidligere år, som er oppdatert eller oppgradert. I tillegg introduserer vi enkelte nye tema og indikatorer.

De som har lest tidligere rapporter vil kjenne igjen kapitlene for folketall, arbeidsplasser, NæringsNM og Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er oppgradert i år. Metoden for beregning av bostedsattraktivitet, Attraktivitetsbarometeret, er endret vesentlig. Attraktivitetsbarometeret tar nå også med innvandring som grunnlag for beregningene.

I denne rapporten har vi også med to nye kapitler. Det ene kapitlet omhandler utdanningsnivå, det andre innovasjon i næringslivet.

Telemarksforskning har utarbeidet 23 regionale analyser på ulike geografiske nivå i 2011. Oppdragsgiverne har møttes ved fire anledninger underveis for å diskutere innhold, relevans og metoder. Dette har gitt verdifulle innspill til oss som har utarbeidet rapportene.

Bø, 11.11.11

Knut Vareide
Prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	5
1. Befolkning.....	6
2. Arbeidsplasser	10
3. Utdanningsnivå	17
4. NæringsNM.....	20
5. Innovasjon i næringslivet	33
6. Attraktivitetspyramiden.....	43
7. Oppsummerende analyser.....	59

Sammendrag

Kongsbergregionen har hatt økt vekst i folketallet de siste fire årene. Det skyldes spesielt høyere innvandring. Befolkningsveksten er imidlertid lavere enn veksten på landsbasis. Det skyldes lavere fødselsbalanse og at det er netto utflytting til andre regioner.

Kongsbergregionen hadde vekst i antall arbeidsplasser i 2010, etter en nedgang i 2009. Nivået er omtrent som i 2008. Kongsberg hadde en voldsom vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet fra 2004 til 2008, men har hatt litt nedgang etter 2008.

Kongsbergregionen har en høyt andel høyere utdannede, både i befolkningen og spesielt i næringslivet. Næringslivet i Kongsberg har den fjerde høyeste andelen ansatte med høyere utdanning av alle kommunene i landet.

Bedriftenes utvikling analyseres i NæringsNM, som måler bedriftenes lønnsomhet, vekst og nyetableringer. I NæringsNM er Kongsbergregionen delt opp i Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark. Både Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark gjør det ualminnelig svakt i NæringsNM for 2010. Kongsberg/Numedal ble nummer 54 av 83 regioner, mens Øst-Telemark ble nummer 76. Det er spesielt veksten i foretakenes omsetning og verdiskaping som sviktet i 2010. Samtidig hadde begge regioner svak nyetableringsaktivitet, spesielt Kongsberg/Numedal.

Innovasjon i næringslivet er også målt i denne rapporten, på bakgrunn av tall fra SSBs innovasjonsundersøkelse. Kongsberg/Numedal har en høy andel innovative foretak. Det skyldes først og fremst at det er mange foretak som er i innovative bransjer. Kongsberg/Numedal har også over middels innovasjonsfrekvens når vi korrigerer for bransjestrukturen. Øst-Telemark har lavere andel innovative foretak enn middels av norske regioner. Øst-Telemark har imidlertid en liten andel av foretakene i innovative bransjer, og korrigert for bransjestrukturen er innovasjonshyppigheten over middels.

I det siste kapitlet brukes Attraktivitetspyramiden som modell for å beskrive utviklingen. I Attraktivitetspyramiden forklares steders utvikling gjennom deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøkende og attraktivitet som bosted. Kongsberg/Numedal er en utpreget bedriftsregion. Det er spesielt selve Kongsberg samt Rollag som har en høy konsentrasjon av bedrifter i konkurranseutsatte næringer. Kongsberg/Numedal har hatt en sterk vekst i sine basisnæringer, mens Øst-Telemark har hatt en sterk nedgang.

Både Kongsbergregionen og Øst-Telemark har en forholdsvis høy andel besøksnæringer. Det er spesielt Kongsberg, Notodden og Tinn som er besøkskommuner.

Kongsbergregionen er omtrent middels attraktiv som bosted, men det er store variasjoner mellom kommunene. Kongsberg og Notodden har vært mest attraktive som bosted av kommunene. Kongsberg/Numedal har fått en bedring av bostedsattraktiviteten den siste treårsperioden. Arbeidsplassveksten har blitt dempet, mens nettoinnflyttingen har økt. Øst-Telemark har en motsatt utvikling, arbeidsplassutviklingen har blitt bedre, mens innflyttingen ikke har holdt tritt.

1. Befolkning

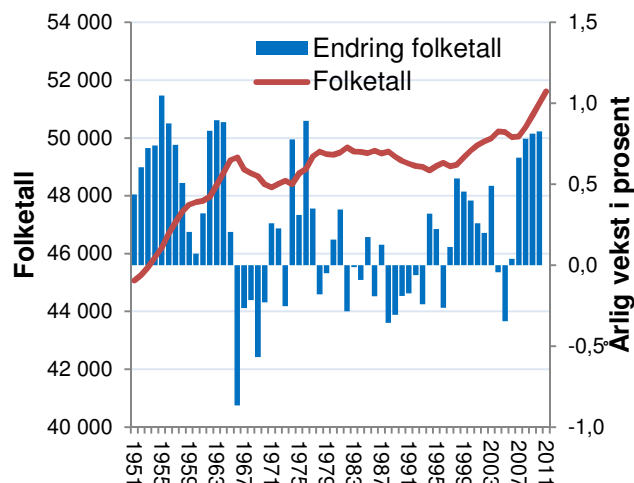
Befolkningsutviklingen er den viktigste indikatoren for regional utvikling. I de fleste kommuner, regioner eller fylker er befolkningsutviklingen den dominerende indikatoren, mens andre målparametre er underordnet. Vi starter derfor rapporten med en kort oversikt over de viktigste trekkene i befolkningsutviklingen.

1.1 Befolkningsutviklingen på lang sikt

Befolkningen i Kongsbergregionen har ligget stabilt i mange år, men de siste årene har det vært vekst.

I de fire siste årene har veksten vært på over 0,7 prosent av folketallet. Ikke siden 70-tallet har det vært år med like sterk vekst. I 2010 vokste folketallet med 423 stykker.

1. januar 2011 var det 51 618 personer bosatt i Kongsbergregionen.

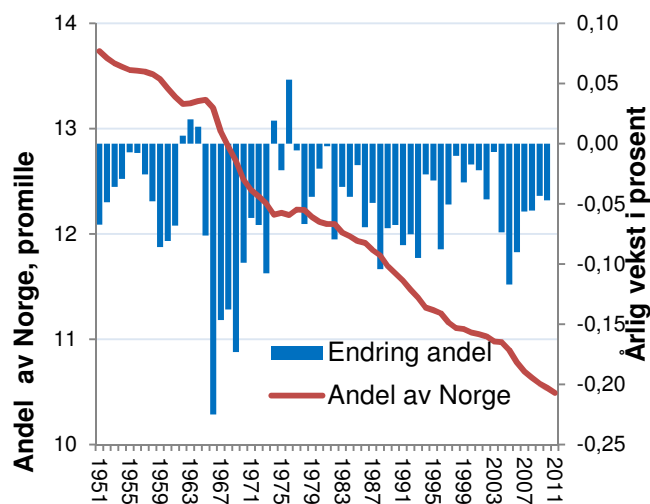

Figur 1: Befolkningsutvikling og årlige endringer i befolkningen i Kongsbergregionen siden 1951.

Relativ utvikling

Hvis vi måler Kongsbergregionens andel av Norges befolkning og endringer i denne andelen, får vi et helt annet bilde på utviklingen.

Kongsbergregionen har stadig fått en lavere andel av Norges befolkning. Selv om Kongsbergregionen har hatt befolkningsvekst de siste ti årene, har de sakkett akterut i forhold til resten av landet. Norge har hatt enn veldig sterk befolkningsvekst de siste årene, som følge av økt innvandring.

Figur 2: Utvikling i Kongsbergregionens andel av Norges befolkning og årlige endringer i denne andelen siden 1951.

1.2 Befolkningsutviklingen dekomponert

Befolkningsveksten kan splittes opp i tre komponenter: Fødselsoverskudd, netto innvandring og nettoflytting innenlands.

Fødselsoverskuddet betyr relativt lite for befolkningsutviklingen i Kongsbergregionen. Det har vært et lite fødselsoverskudd i de siste fem årene, men fødselsoverskuddet er lavt sammenlignet med de andre komponentene.

Det har vært netto utflytting i de åtte siste årene. Nettoutflyttingen har variert en del fra år til år, men var høyest i treårsperioden 2004-2006.

Det er innvandringen fra utlandet som bidrar mest til befolkningsøkningen Kongsbergregionen. Innvandringen har vært på mellom 0,8 og 1,0 prosent av folketallet de siste fem årene.

Relativ utvikling

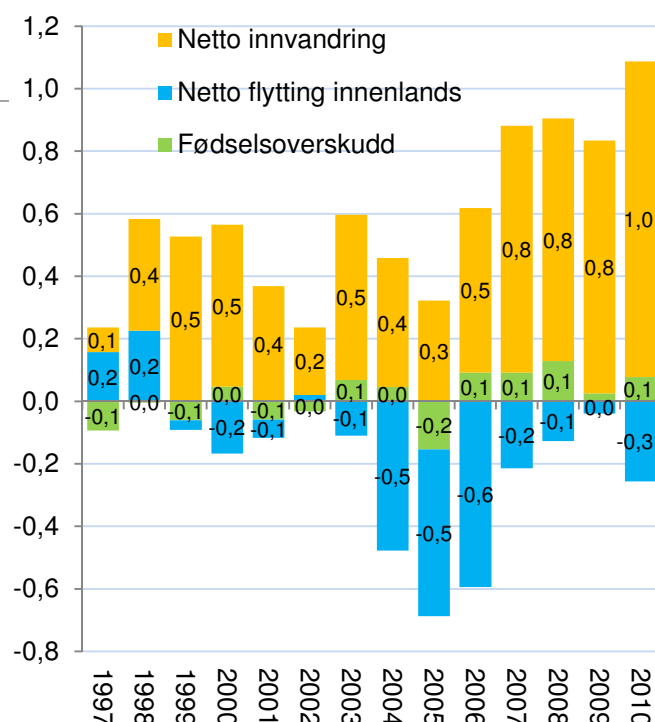
I figur 4 ser vi hvordan de tre komponentene i befolkningsendringen i Kongsbergregionen avviker fra landsgjennomsnittet.

Kongsbergregionen hadde et fødselsoverskudd på 0,1 prosent i 2010. Dette er en del under landsgjennomsnittet. Fødselsbalansen i Norge bidro til en vekst på 0,4 prosent.

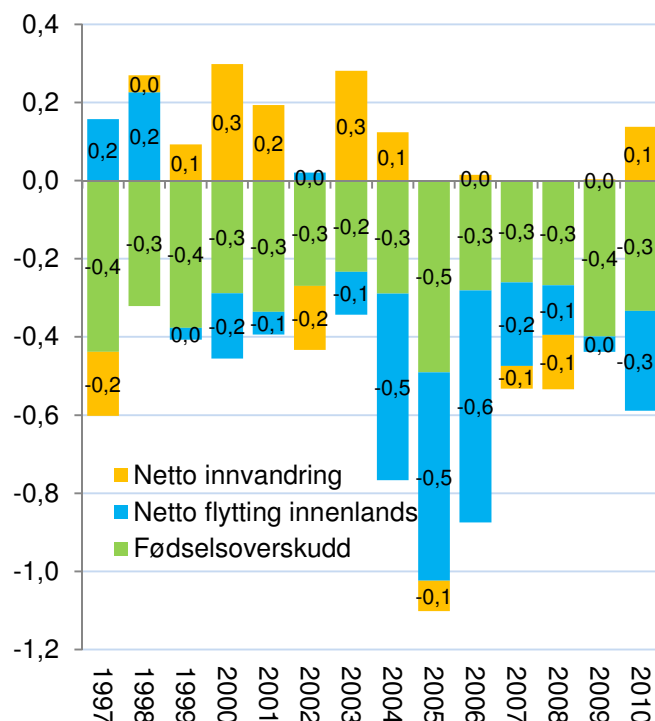
Vi kan se at innvandringen til Kongsbergregionen ikke skiller seg stort fra innvandringen på landsbasis. I 2010 var innvandringen til Kongsbergregionen noe høyere enn gjennomsnittet, men regionen har vekslet på å ha under og over gjennomsnittlig innvandring.

Nettoflyttingen mellom Kongsbergregionen og resten av landet blir den samme som i figur tre, siden den innenlandske nettoflyttingen summeres til null.

Når vi ser på den relative forskjellen mellom Kongsbergregionen og resten av landet, bidrar faktisk fødselsbalansen mye til at Kongsbergregionen sakter akterut i forhold til resten av landet. Det er litt overraskende, ettersom fødselsbalansen ikke ser ut til å ha særlig betydning når vi ser på de absolute tallene, som i figur 3.

Figur 3: Befolkningsveksten i Kongsbergregionen fordelt på fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting i prosent av folketallet ved begynnelsen av året.

Figur 4: Avviket mellom Kongsbergregionens og Norges fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting i prosent av folketallet ved begynnelsen av året.

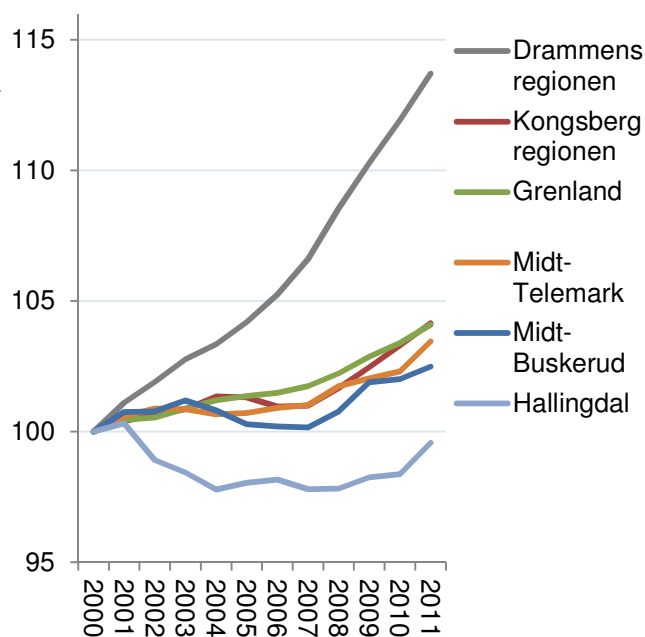
1.3 Kongsbergregionen sammenliknet med andre regioner

Vi kan sammenlikne befolkningsutviklingen i Kongsbergregionen med utviklingen i andre regioner, som i figur 5.

Drammensregionen er den som har hatt sterkest vekst i Buskerud og Telemark. Folketallet har vokst med nærmere 14 prosent siden 2000.

Kongsbergregionen og Grenland har hatt ganske lik vekst, med en vekst på litt over fire prosent. Midt-Telemark og Midt-Buskerud har noe lavere vekst. Veksten i disse regionene er et godt stykke under landsgjennomsnittet på 9,9 prosent.

Hallingdal er den regionen som har hatt lavest vekst, men ser ut til å være i ferd med å ta igjen nedgangen fra de første årene i perioden. Hallingdal var ved inngangen til 2011 nesten tilbake på 2000-nivået.

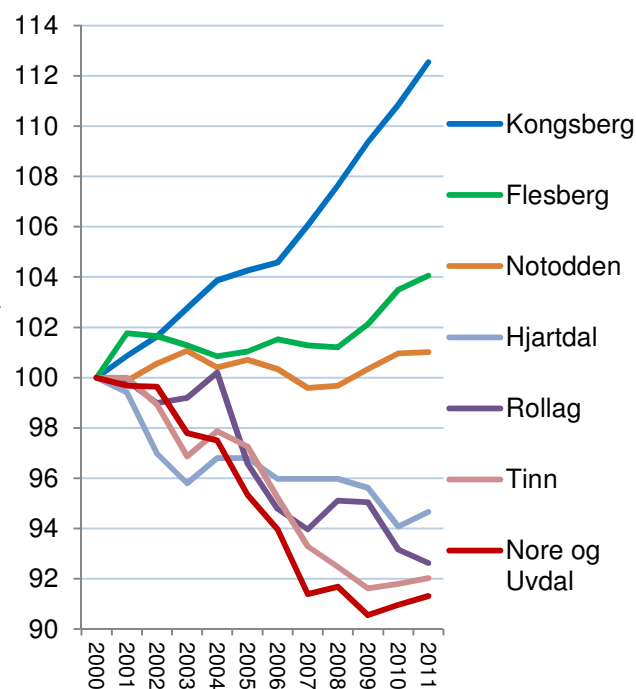
Figur 5: Befolkningsutviklingen i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.4 Befolkningsutvikling i kommunene

Befolkningsutviklingen i de enkelte kommunene i Kongsbergregionen har vært ganske forskjellig.

Kongsberg har hatt høy vekst, og har økt folketallet med 12,5 prosent. Nabokommunen Flesberg har også hatt en vekst på litt over fire prosent, mens Notodden har økt folketallet med én prosent.

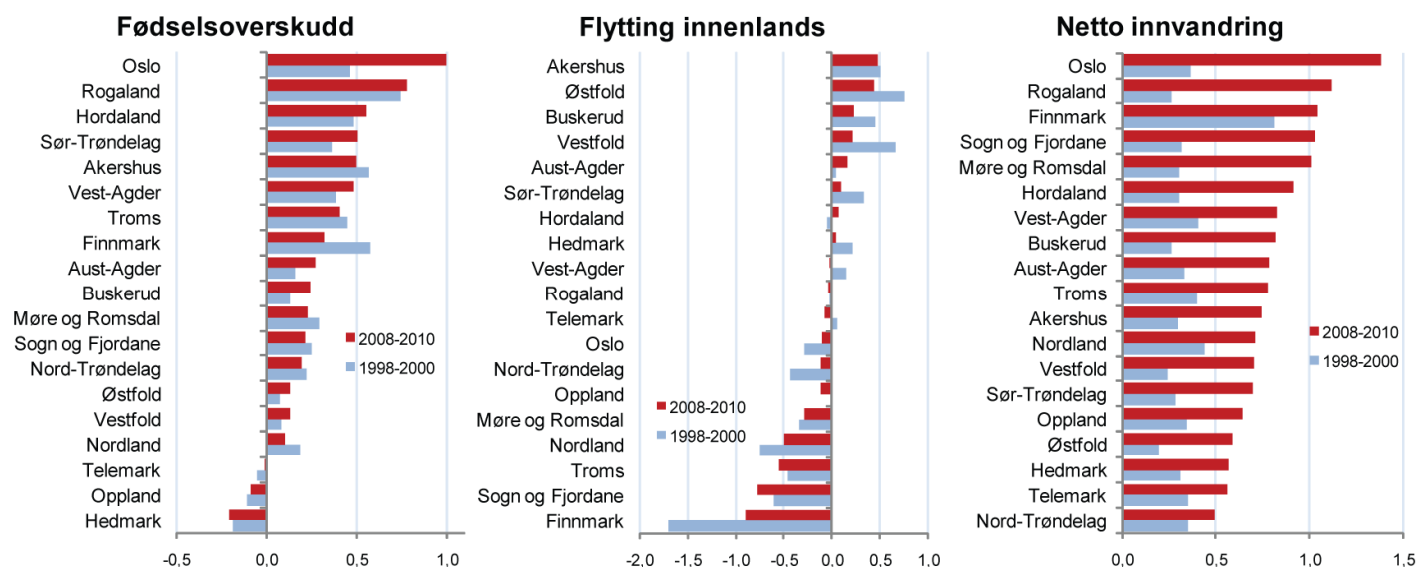
De andre kommunene i regionen har hatt nedgang i folketallet. Nedgangen har vært fra 5,3 prosent i Hjartdal til 8,7 prosent i Nore og Uvdal. Disse kommunene har over tid hatt problemer med netto utflytting og fødselsunderskudd, men flere har hatt en positiv utvikling de siste årene.

Figur 6: Befolkningsutvikling i kommunene i Kongsbergregionen i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.5 Noen trender

Figur 7: Befolkningsendringer i fylkene i siste treårsperiode sammenliknet med treårsperioden 1998-2000, målt som prosent av folketallet.

Vi kan sammenlikne befolkningsendringene de siste tre årene med endringene i treårsperioden ti år tidligere. Det er enkelte nye trekk i befolkningsutviklingen.

Fødselsoverskudd

Oslo er nå det fylket som har klart høyest fødselsoverskudd. Dette er en ny situasjon. For ti år siden hadde fylker som Finnmark, Akershus, Hordaland og Rogaland høyere fødselsoverskudd enn Oslo. De siste tre årene har fødselsoverskuddet alene gitt en befolkningsvekst på over én prosent årlig i Oslo. Trenden er at stadig flere barn blir født i de største byene. Hordaland og Sør-Trøndelag har også økt sitt fødselsoverskudd.

Fødselsoverskuddet har økt i Norge som helhet, men mange fylker har hatt nedgang.

Telemark er ett av tre fylker med fødselsunderskudd. Underskuddet har blitt litt mindre de siste ti årene.

Flyttinger mellom fylkene

Det kan se ut til at flyttingen mellom fylkene har blitt litt mindre de siste ti årene. De fylkene som tapte mest i netto utflytting for ti år siden, Finnmark og Nordland, har lavere netto utflytting nå.

Samtidig har fylkene med høyeste innflytting for ti år siden, Vestfold, Østfold, Akershus og Buskerud, alle lavere netto innflytting.

Innvandringen

Innvandringen har økt svært raskt. De siste tre årene er det arbeidsinnvandring fra EU-land som har økt mest, mens innvandring av flyktninger har minket.

Oslo har nå klart høyest innvandring. Finnmark hadde høyest innvandring tidligere, og har nå tredje høyest innvandring. Rogaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har også hatt høy innvandring de siste tre årene. Dette er sannsynligvis arbeidsinnvandring som reflekterer vekst i næringslivet. Fylker som Nord-Trøndelag, Telemark og Hedmark hadde forholdsvis høy innvandring tidligere, men har nå lavest innvandring av alle fylkene.

De regionale konsekvensene er at fødselsbalansen og innvandringen nå er de viktigste drivkreftene bak sentraliseringen. Disse faktorene har tidligere bidratt til å dempe sentraliseringen. Flyttingen, som tidligere var årsaken til sentraliseringen, har nå blitt litt mindre viktig. Det vil gjøre arbeidet med å snu sentraliseringen mer sammensatt. Det er ikke lenger nok å stoppe utflyttingen fra distriktene.

2. Arbeidsplasser

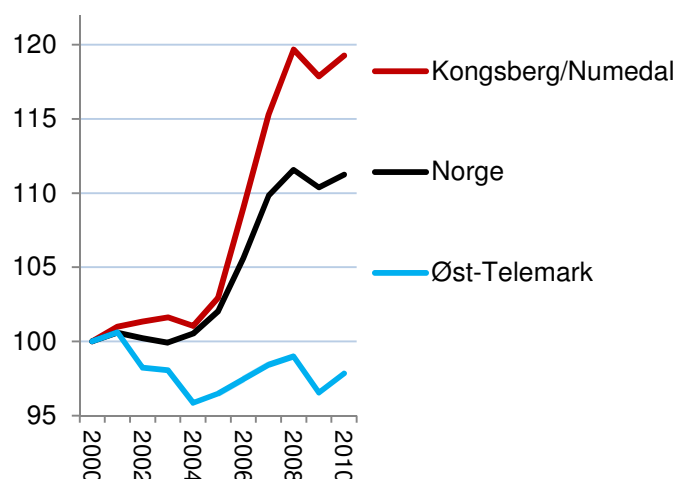
I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i arbeidsplassene i Kongsbergregionen. Alle data er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

2.1 Arbeidsplassutvikling i Kongsbergregionen

Utviklingen i antall arbeidsplasser i Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark siden 2000 er vist i figur 8, og sammenliknet med utviklingen i Norge.

Antall arbeidsplasser i Norge sank fra 2008 til 2009, men i 2010 ble det igjen vekst.

Her er Kongsbergregionen delt opp i Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark. De to delene har hatt svært forskjellig utvikling. Kongsberg/Numedal har hatt en formidabel vekst de siste ti årene, mens Øst-Telemark har hatt nedgang. Det har vært ganske god vekst i begge regionene i 2010.

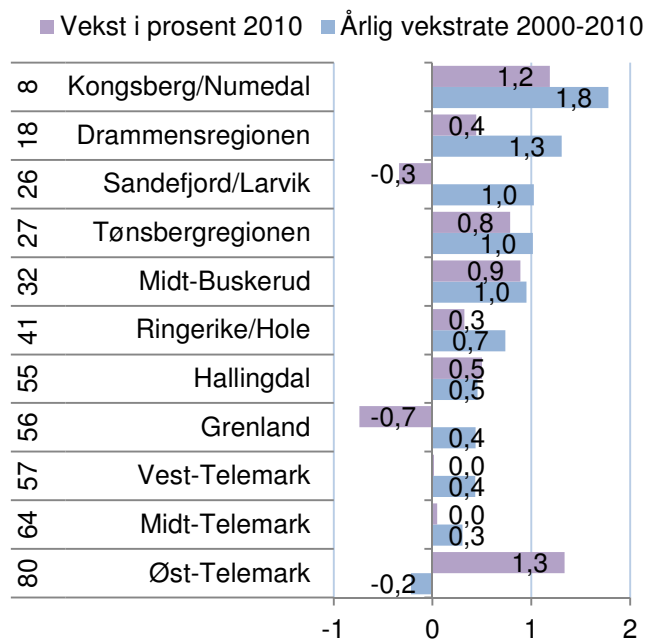

Figur 8: Utviklingen i antall arbeidsplasser i perioden 2000-2010. Indeksert slik at nivået i 2000=100.

Arbeidsplassutvikling i andre regioner

I figuren ser vi hvordan veksten i antall arbeidsplasser har vært i Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark sammenliknet med andre regioner i BTV.

Kongsbergregionen er nummer åtte av de 83 regionene i landet med hensyn til vekst i samlet antall arbeidsplasser etter 2000. Øst-Telemark er nummer 80. Øst-Telemark hadde imidlertid en ganske sterk vekst i 2010, da antall arbeidsplasser økte med 1,3 prosent. Det er best av regionene i BTV.

Figur 9: Vekst i antall arbeidsplasser i regionene i BTV i 2010, samt gjennomsnittlig årlig vekstrate i perioden 2000-2010. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til vekst de ti siste årene er vist til venstre.

Arbeidsplassutvikling i kommunene

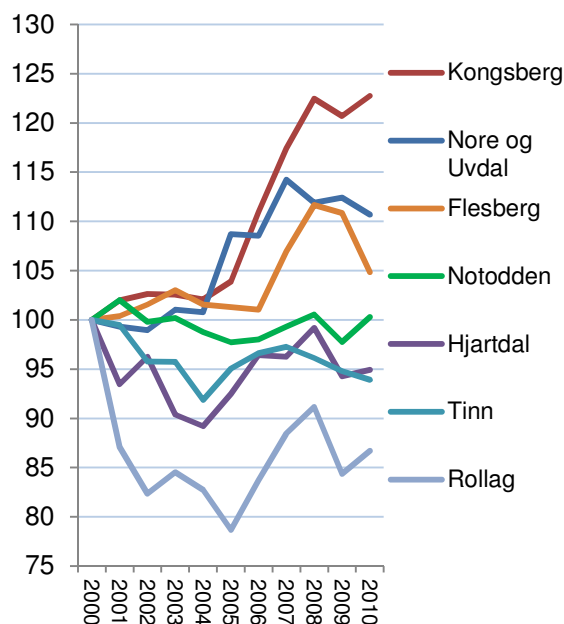
Det er helt klart Kongsberg som har hatt den sterkeste veksten i antall arbeidsplasser i kommunene i Kongsbergregionen. Antall arbeidsplasser i Kongsberg har økt med nesten 23 prosent etter 2000.

Nore og Uvdal har hatt en vekst på litt over ti prosent, som er ganske likt landsgjennomsnittet.

Flesberg hadde vekst i arbeidsplasser fram til 2008, men mistet deretter mange arbeidsplasser. Det var spesielt en stor nedgang fra 2009 til 2010. Veksten fra 2000 til 2010 har vært på rundt fem prosent.

Notodden har hatt et stabilt nivå i antall arbeidsplasser, og har omtrent like mange arbeidsplasser i 2010 som i 2000.

Hjartdal, Tinn og Rollag har hatt nedgang i antall arbeidsplasser. Rollag har hatt den dårligste utviklingen, men nedgangen skjedde tidlig i perioden.

Figur 10: Arbeidsplassutvikling i kommunene i Kongsbergregionen i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

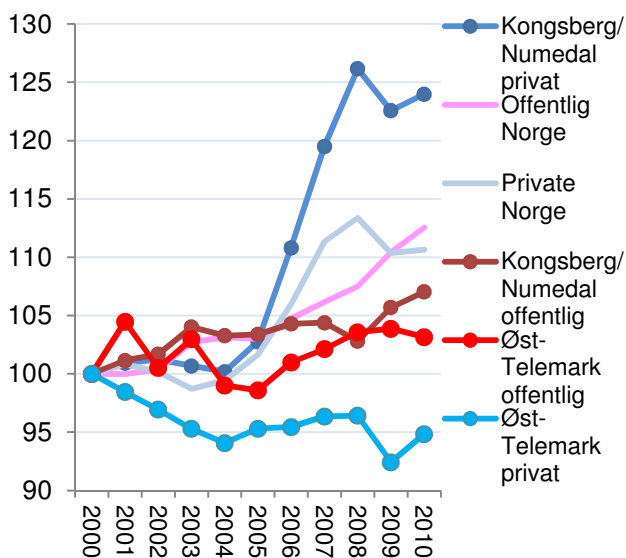
Privat og offentlig sektor

De økonomiske konjunktorene kan i stor grad avleses av veksten i antall arbeidsplasser i privat sektor. Fra 2003 til 2008 var det sterk vekst. I 2009 kan vi se effekten av finanskrisen, med en sterk nedgang i antall arbeidsplasser i privat sektor. Antall offentlige arbeidsplasser økte sterkt i 2009, som følge av at staten økte sine utgifter for å unngå sterk vekst i arbeidsledigheten.

I 2010 ble det igjen en liten vekst i næringslivet i Norge, da antall arbeidsplasser økte med 0,3 prosentpoeng. Offentlig sektor økte med 1,9.

Kongsberg/Numedal har hatt en svært sterk vekst i næringslivet, mens veksten i offentlig sektor har vært svakere enn på landsbasis. Antall arbeidsplasser i næringslivet i 2008 var høyere enn i 2010, så de siste to årene er det offentlig sektor som har gitt vekst i Kongsberg/Numedal.

I Øst-Telemark var det en ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet fram til 2009, men en vekst i 2010. Øst-Telemark har også hatt ganske svak vekst i offentlig sektor.

Figur 11: Utvikling i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor i Kongsberg/Numedal, Øst-Telemark og Norge i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Bransjer

Fra og med 2008 ble bransjesystemet endret ganske vesentlig. Det er dermed vanskelig å vise endringen i antall arbeidsplasser i ulike bransjer fra 2007 til 2008. Dermed vil vi fokusere på utviklingen i bransjene etter 2008.

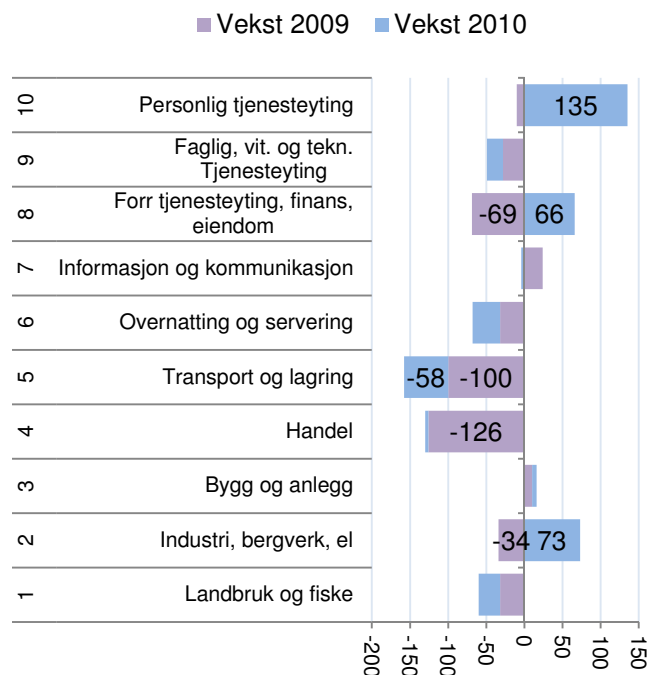
I Kongsberg/Numedal er det personlig tjenesteyting som har hatt sterkest vekst. Det ble 135 nye arbeidsplasser i denne bransjen i 2010. Det ble også 73 nye arbeidsplasser i industrien i 2010, etter en nedgang på 34 i 2009.

Bransjene transport og lagring og handel har hatt nedgang i antall arbeidsplasser i de siste to årene. Innenfor transport og lagring har det forsvunnet 158 arbeidsplasser etter slutten av 2008. Det var også en sterk nedgang i handel i 2009, da det forsvant 126 arbeidsplasser innenfor handel i Kongsberg/Numedal.

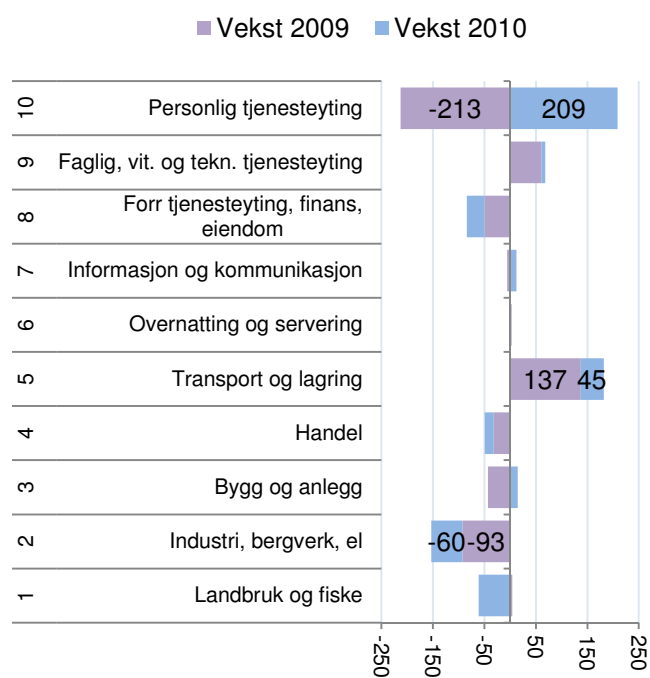
I Øst-Telemark var det en stor nedgang i antall arbeidsplasser i personlig tjenesteyting i 2009, men en nesten tilsvarende oppgang i 2010.

Øst-Telemark fikk størst vekst i bransjen transport og lagring, hvor det ble en vekst på 182 arbeidsplasser.

I Øst-Telemark fortsatte industrien å synke. Antall industriarbeidsplasser sank med 153 fra slutten av 2008 til slutten av 2010.

Figur 12: Vekst i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i privat sektor i Kongsberg/Numedal i 2009 og 2010.

Figur 13: Vekst i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i privat sektor i Øst-Telemark i 2009 og 2010.

Relativ vekst i bransjer

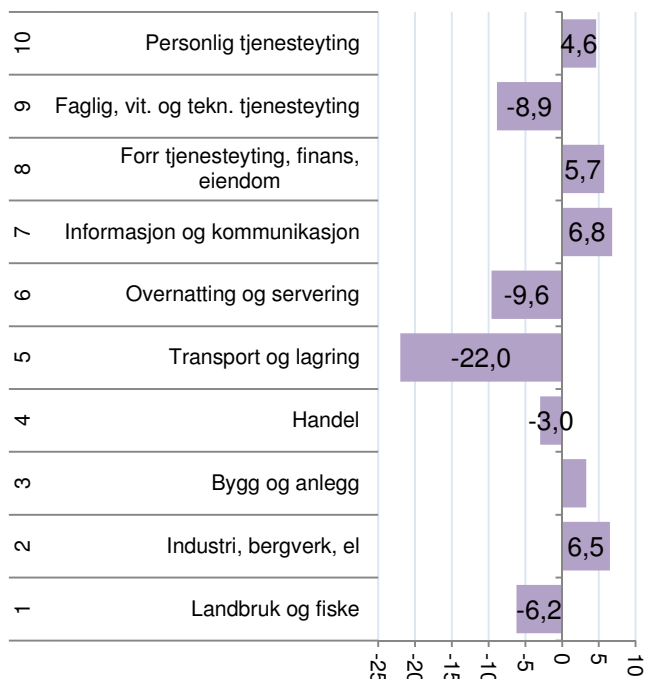
For å få fram endringene i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i forhold til resten av landet, har vi beregnet differansen mellom endring i antall arbeidsplasser i de enkelte bransjene i Kongsbergregionen i prosent, og tilsvarende endring i bransjene på landsbasis, de siste to årene.

Nå ser vi at nedgangen innenfor transport og lagring i Kongsberg/Numedal har vært svært sterk i prosent. Samtidig er veksten i samme bransje i Øst-Telemark enda sterkere målt i prosent. Kongsberg/Numedal har også hatt nedgang i overnatting og servering, faglig og vitenskapelig tjenesteyting, landbruk og fiske og handel.

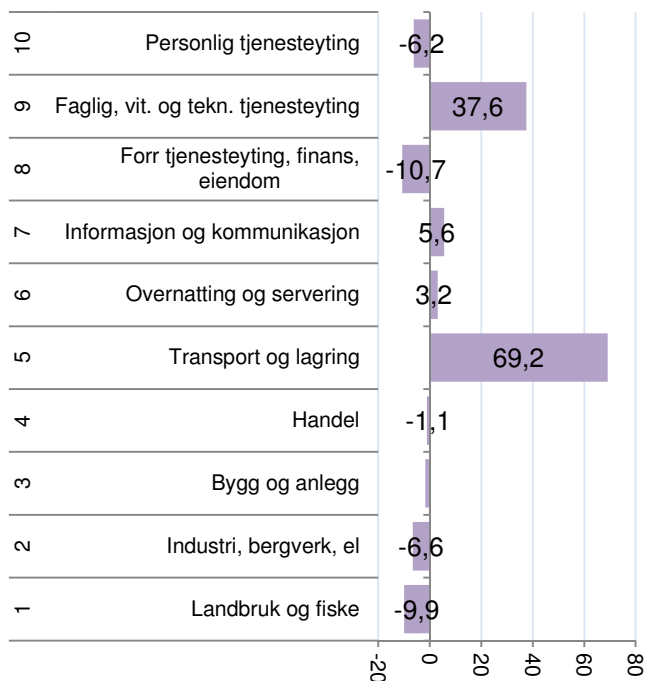
Kongsberg/Numedal har hatt relativt sterk vekst innenfor informasjon og kommunikasjon, industri og forretningsmessig og faglig tjenesteyting.

Øst-Telemark har som nevnt hatt en svært sterk prosentvis vekst innenfor transport. I tillegg var det også en sterk vekst innenfor bransjen faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting. Bransjer som informasjon/kommunikasjon og overnatting/servering har hatt bedre vekst enn ellers i landet.

Innenfor landbruk, industri, handel og forretningsmessig og personlig tjenesteyting har veksten i Øst-Telemark vært dårligere enn på landsbasis.

Figur 14: Differanse mellom prosentvis vekst i de enkelte bransjene i Kongsberg/Numedal og veksten i bransjene på landsbasis i de siste to årene (2009 og 2010).

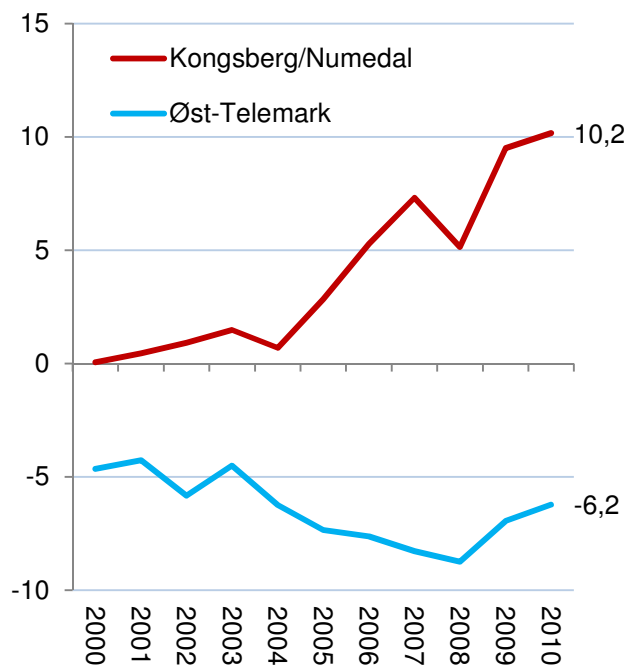

Figur 15: Differanse mellom prosentvis vekst i de enkelte bransjene i Øst-Telemark og veksten i bransjene på landsbasis de siste to årene (2009 og 2010).

Pendling i regionene

Kongsberg/Numedal hadde omtrent like mange arbeidsplasser som sysselsatte i 2000. Etter det har den sterke veksten i antall arbeidsplasser oversteget veksten i antall sysselsatte i regionen. I 2010 tilsvarte netto innpendling 10,2 prosent av arbeidsplassene. Det betyr at mer en hver tiende arbeidsplass i Kongsberg/Numedal må dekkes opp av en som bor i en annen region. Det er bare Oslo og Bergen (som er definert som egne regioner) som har høyere netto innpendling av de 83 regionene i landet. En måte å se dette på, er at regionen ikke har utnyttet den sterke veksten i næringslivet til å få vekst i innbyggertallet.

I Øst-Telemark har det vært netto utpendling, blant annet til Kongsberg. Utpendlingen økte fra 2000 til 2008, men har deretter blitt litt redusert. Netto utpendling tilsvarte 6,2 prosent av sysselsatte i regionen i 2010. De fleste regionene har netto utpendling, så Øst-Telemark er omtrent som midtels av regionene i landet.

Figur 16: Nettoppendling i prosent av sysselsettingen i Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark i perioden 2000-2010.

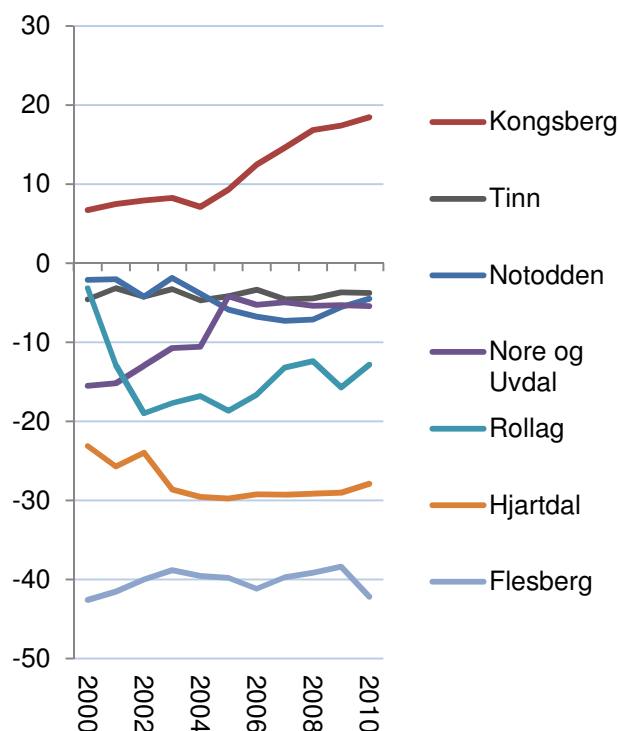
Nettoppendling i kommunene

Det er den høye nettoppendlingen inn til Kongsberg som gjør at hele regionen Kongsberg/Numedal har overskudd på arbeidsplasser. Kongsberg har økt netto innpendling fra 6,7 prosent i 2000 til 18,4 prosent i 2010.

Tinn, Notodden og Nore og Uvdal har nesten balanse mellom antall sysselsatte og arbeidsplasser.

Rollag hadde lite utpendling i 2000, men utpendlingen økte mye i 2001 og 2002 da antall arbeidsplasser falt sterkt.

Hjartdal og Flesberg er to kommuner med svært høy utpendling.

Figur 17: Nettoppendling i prosent av sysselsetting i kommunene i Kongsbergregionen i perioden 2000-2010.

Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjon er summen av innpendling som andel av arbeidsplasser og utpendling som andel av sysselsatte. Arbeidsmarkedsintegrasjon kan også tolkes som pendlingsmuligheter. Arbeidsmarkedsintegrasjon er et begrep som Telemarksforskning har introdusert, og som har stor strategisk betydning for regional utvikling.

Alle regionene i BTV har økt arbeidsmarkedsintegrasjon fra 2000 til 2010, etter hvert som det har blitt stadig mer pendling.

Kongsberg/Numedal har over middels arbeidsmarkedsintegrasjon, og er nummer 20 i landet. Arbeidsmarkedsintegrasjonen i Kongsberg/Numedal har økt ganske mye, på grunn av stadig større innpendling.

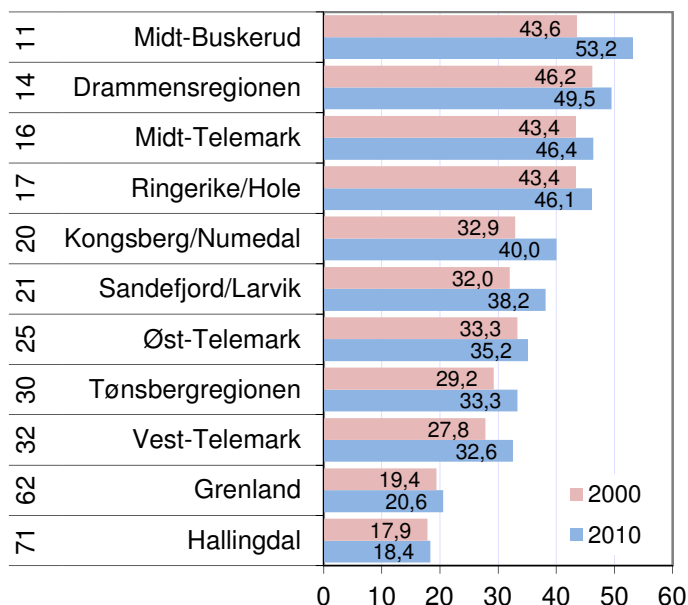
Øst-Telemark har også forholdsvis høy arbeidsmarkedsintegrasjon og er nummer 25. Her har arbeidsmarkedsintegrasjonen ikke økt så mye siden 2000.

Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene

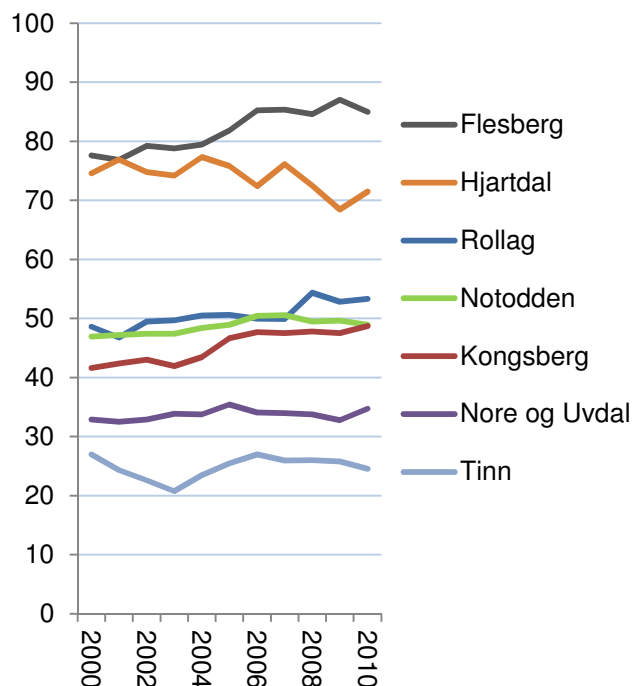
Flesberg og Hjartdal har høyest arbeidsmarkedsintegrasjon av kommunene i Kongsbergregionen. De er likevel ikke rangert høyere enn som nummer 85 og 129 av de 430 kommunene i landet i 2010.

De andre kommunene i regionen har arbeidsmarkedsintegrasjon under middels av norske kommuner. Rollag, Notodden og Kongsberg er ganske nær middels.

Nore og Uvdal og Tinn har lav arbeidsmarkedsintegrasjon, og de har heller ikke økt integrasjonen vesentlig i løpet av de siste ti årene.

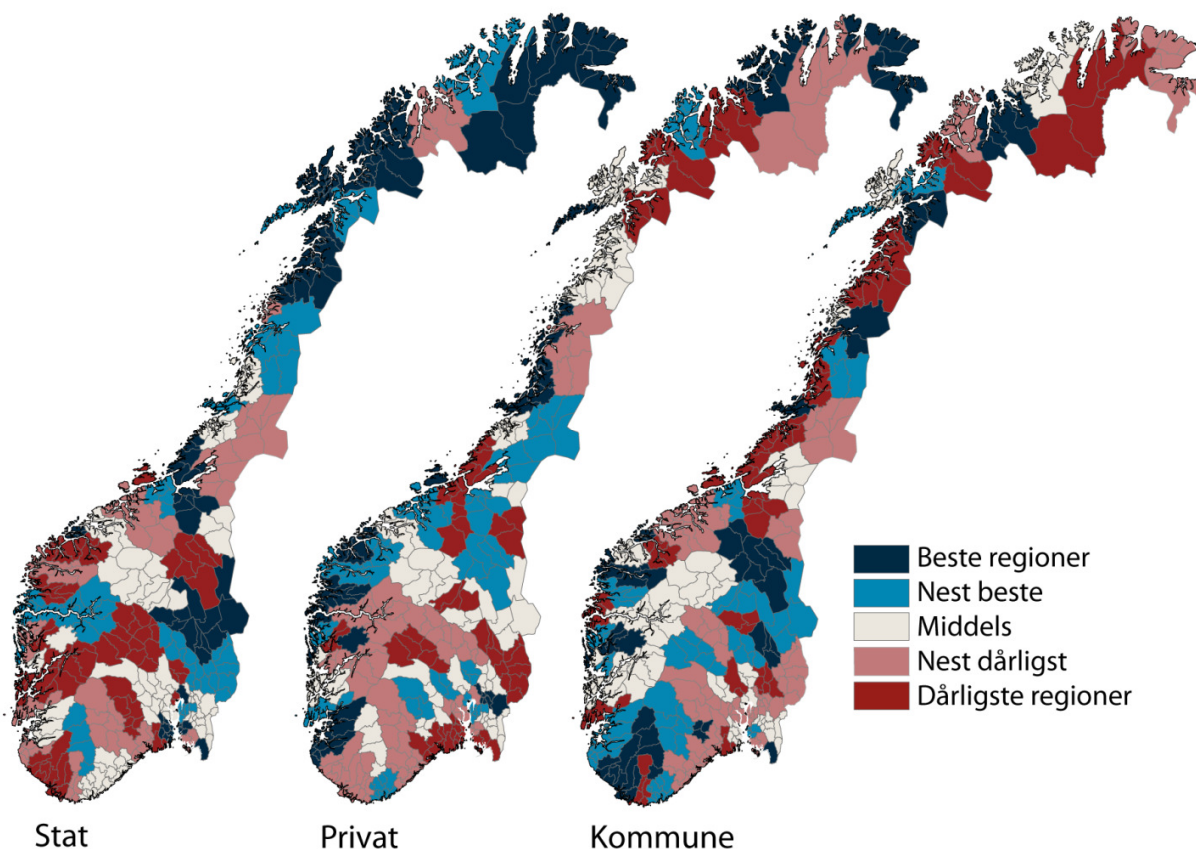

Figur 18: Arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i BTV i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2010.

Figur 19: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Kongsbergregionen i perioden 2000-2010.

2.2 Trender: Vekstbidrag fra ulike sektorer

Figur 20: Vekstbidrag i form av endring i antall arbeidsplasser i prosentpoeng av samlet sysselsetting i årene 2009 og 2010. De 83 regionene er rangert i forhold til hverandre i kartene slik at de danner fem grupper.

I kartene over har vi sett på vekstbidrag til sysselsettingen fra de ulike sektorene statlig sektor, privat sektor og kommunal sektor i 2009 og 2010. Fylkeskommunale arbeidsplasser er ikke med, ettersom disse har bidratt svært lite. I disse to årene har antall arbeidsplasser i privat sektor bidratt med en nedgang på 1,7 prosent av sysselsettingen i Norge, statlig sektor med en vekst på 0,5 prosent og kommunal sektor med en vekst på 0,8 prosent. I kartene er det de relative forskjellene mellom regionene for hver sektor som er markert.

Det er regioner på Vestlandet og i nord som har hatt best utvikling i privat sektor. Hitra/Frøya og Ryfylke har hatt sterkest vekst i næringslivet de siste to årene. Mange distriktsregioner har hatt en relativt god utvikling i næringslivet etter finanskrisen, blant dem mange fiskeriregioner.

Veksten i kommunesektoren er ganske jevnt spredt mellom landsdelene. Mange distrikts-

regioner fikk sterk vekst. Det er litt pussig at mange regioner med svak befolkningsvekst har høy vekst i kommunale arbeidsplasser, mens noen regioner med høy befolkningsvekst har lav vekst. En skulle kanskje tro at antall arbeidsplasser i kommunesektoren var sterkt knyttet til befolkningsutviklingen.

Vestlandet er tapere når det gjelder statlig sektor. Her er det regioner på Østlandet, Trondheimsregionen og mange regioner i nord som har fått vekstimpulser. Det har blitt 12 672 flere statlige arbeidsplasser de siste to årene. 4078 av disse havnet i Oslo, mens Trondheimsregionen fikk en økning på 1124 arbeidsplasser. Over 40 prosent av de nye statlige arbeidsplassene kom altså i Oslo og Trondheim. Statlig sektor har dermed bidratt til å forsterke sentraliseringen i de siste to årene, med unntak av i de nordligste fylkene, der mange distriktsregioner har fått drahjelp fra veksten i statlig sektor.

3. Utdanningsnivå

Utdanningsnivå i befolkning og arbeidsliv er et tema som opptar mange i forbindelse med regional utvikling. Utdanningsnivået i befolkningen varierer mye mellom ulike steder i Norge. I dette kapitlet skal vi først beskrive disse variasjonene. Deretter skal vi se på utdanningsnivået i arbeidsmarkedet, spesielt i privat sektor.

En enkel måte å beskrive utdanningsnivået på, er å fordele befolkningen etter tre nivåer av utdanning: Grunnskole, videregående skole og høgskole/universitet. I figur 21 ser vi hvordan befolkningen i regionene i BTV er fordelt med hensyn til disse tre nivåene av formell utdanning. Da har vi fordelt den delen av befolkningen som er sysselsatt etter utdanningsnivået.

Av regionene i BTV er det Kongsberg/Numedal som har høyest andel med høgskole/universitetsutdanning. I Kongsberg/Numedal hadde 35,2 prosent av befolkningen som var sysselsatt høyere utdanning. Dette er åttende høyest i landet. Kongsberg/Numedal er av de få regionene i landet som har høyere andel av høgskole/universitetsutdannede enn den nasjonale andelen på 34,1 prosent. De nasjonale tallene blir dratt kraftig oppover et lite antall regioner. I Oslo og Akershus Vest har over 53 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning.

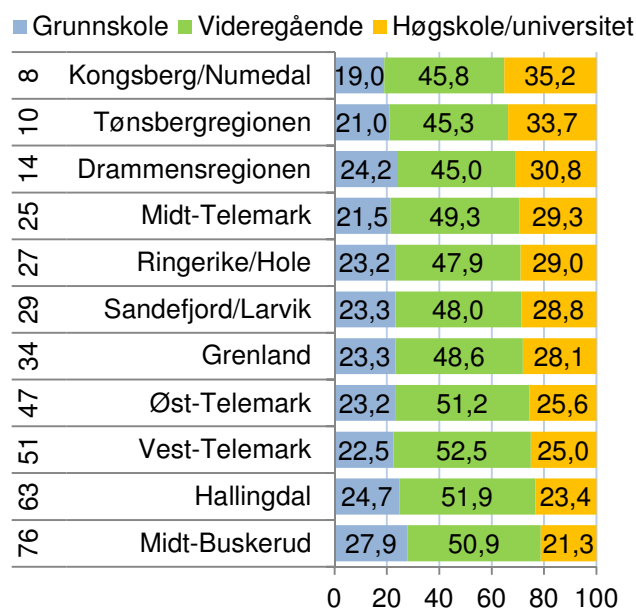
I Øst-Telemark hadde 25,6 prosent av befolkningen som var sysselsatt høyere utdanning. Dette er litt under middels blant de 83 regionene i landet, Øst-Telemark er på 47. plass.

Utdanningsnivå i kommunene

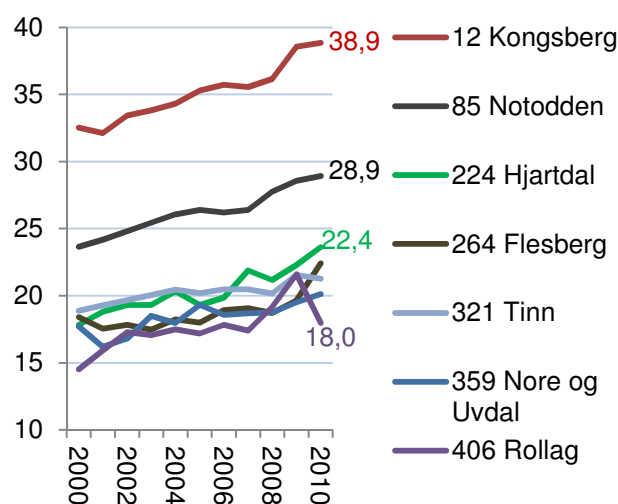
Kongsberg skiller seg kraftig ut ved å ha en høy andel høyere utdannede. 38,9 prosent av innbyggerne som var i jobb i Kongsberg hadde høyere utdanning i 2010. Dette er 12. høyest i landet.

I Notodden hadde 28,9 prosent høyere utdanning i 2010. Dette rangerer Notodden som nummer 85 i landet.

Lavest andel høyere utdannede har Rollag, der bare 18 prosent av den sysselsatte befolkningen hadde høyere utdanning i 2010. Bare 24 kommuner i landet hadde lavere andel høyere utdannede.

Figur 21: Andel av sysselsatt befolkning med ulik grad av utdanning i regionene i BTV i 2010. Rangering blant de 83 regionene i landet til venstre.

Figur 22: Andel av sysselsatt befolkning med ulik grad av utdanning i kommunene i Kongsbergregionen i perioden 2000-2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet til venstre for kommunenavnet.

3.1 Utdanningsnivå i næringslivet

Utdanningsnivået i næringslivet er av spesiell interesse, ettersom utdanningsnivået kan ha betydning for innovasjonsevne og vekstkraft i næringslivet.

Utdanningsnivået i næringslivet er generelt lavere enn utdanningsnivået i offentlig sektor. I offentlig sektor i Norge har 53,4 prosent av de ansatte høyere utdanning i 2010. Det er spesielt i staten at utdanningsnivået er høyt. I privat sektor er andelen med høyere utdanning 25,5 prosent.

Utdanningsnivået har økt jevnt, både i privat og offentlig sektor siden 2000.

Andel ansatte med høyere utdanning er høyere i Kongsberg/Numedal enn i Øst-Telemark i både offentlig og privat sektor. I privat sektor har Kongsberg/Numedal faktisk en del høyere andel med høyere utdanning enn landsgjennomsnittet. Bare seks regioner i landet har høyere andel høyere utdannede enn landsgjennomsnittet, og Kongsberg/Numedal er blant disse den eneste regionen som ikke ligger i et av storbyområdene i Norge. Andel høyere utdannede i Øst-Telemark er en del under landsgjennomsnittet. I offentlig sektor er andel høyere utdannede lavere enn nivået på landsbasis i begge regioner.

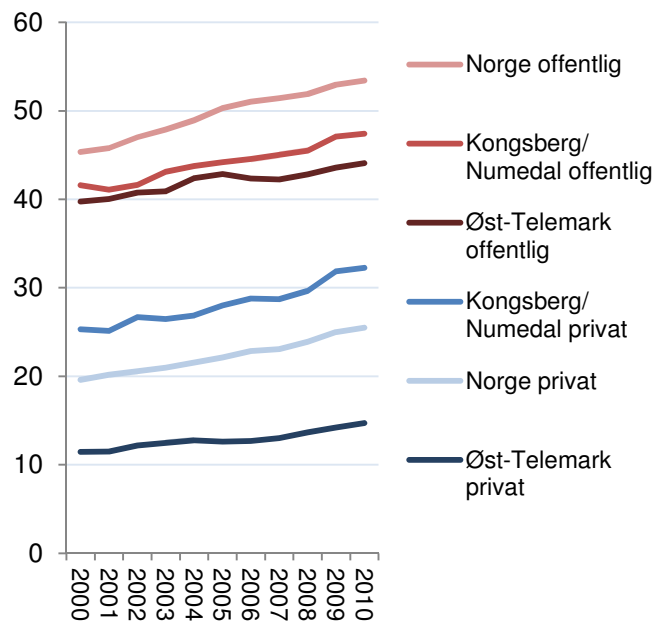
Kommunene

I figur 24 vises andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i kommunene.

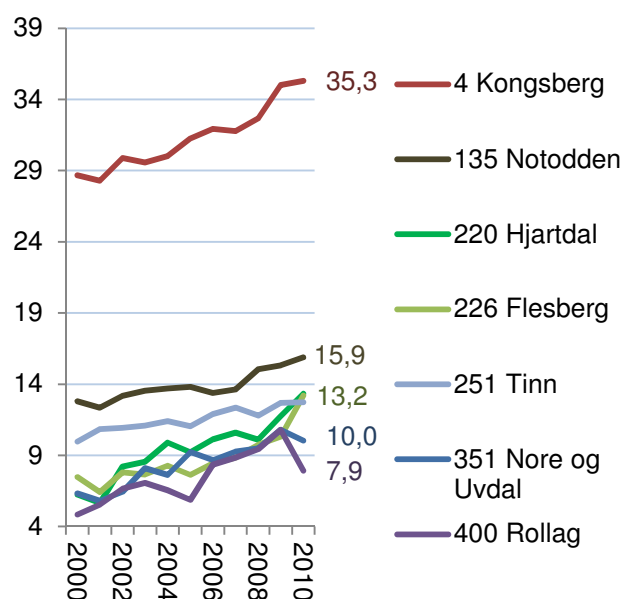
Også når vi ser på utdanning i næringslivet, skiller Kongsberg seg dramatisk ut. 35,3 prosent av de som jobbet i næringslivet i Kongsberg i 2010 hadde høyere utdanning. Dette er skyhøyt over landsgjennomsnittet, og viser hvor høy kompetanse næringslivet i Kongsberg har. Bare tre kommuner i Norge har høyere andel høyskole/universitetsutdannede i næringslivet.

Notodden har langt lavere andel høyere utdannede i næringslivet, men er over middels blant kommunene i landet. 15,9 prosent av de som jobbet i næringslivet i Notodden hadde høyere utdanning.

Lavest andel høyere utdannede i næringslivet har Rollag, der bare 7,9 prosent av de ansatte i næringslivet hadde høyere utdanning i 2010. Dette rangerer Rollag som nummer 400 i landet.

Figur 23: Andel ansatte med høyere utdanning i privat og offentlig sektor i Norge, Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark i perioden 2000-2010.

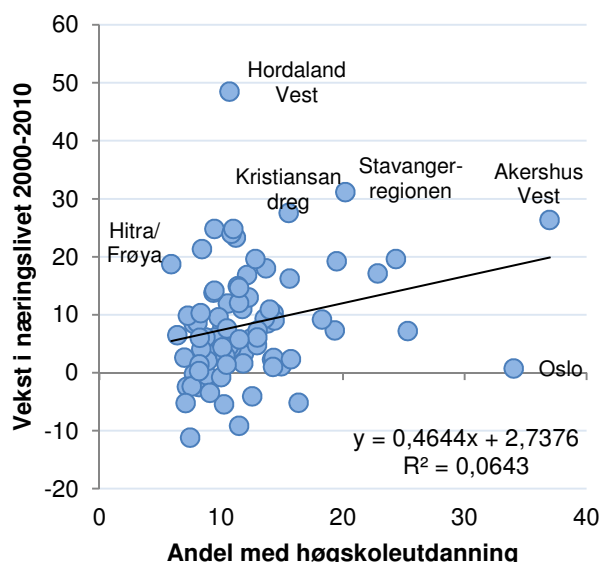

Figur 24: Andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i kommunene i Kongsbergregionen i perioden 2000-2010. Rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet til venstre for kommunenavnet.

3.2 Utdanningsnivå og regional utvikling

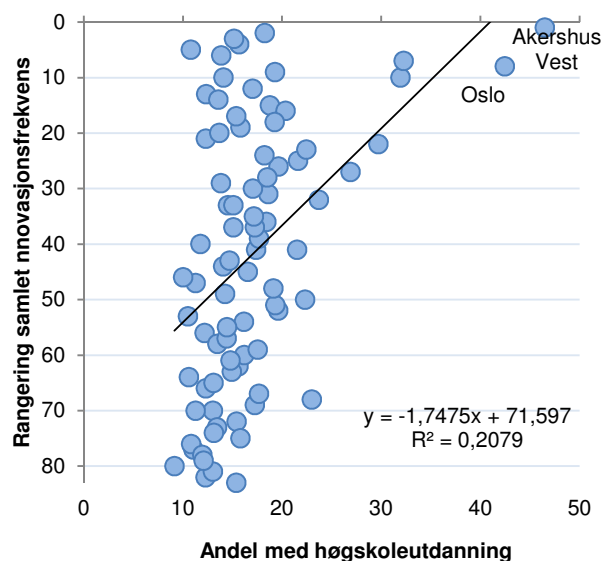
Det er to argumenter for at et høyt utdanningsnivå i næringslivet vil stimulere til regional utvikling gjennom økonomisk vekst. For det første pekes det ofte på at Norge som et høykostland har best vekstbetingelser i kompetanseintensive næringer. Dermed vil regioner med et høyt utdanningsnivå få bedre vekst enn regioner med et lavt utdanningsnivå i næringslivet. Regioner med lavt utdanningsnivå vil stå overfor en stadig sterkere konkurranse fra utlandet. Et annet argument er at næringsliv med et høyt utdanningsnivå er mer innovativt og dermed bedre rustet for vekst.

Vi kan se på den direkte sammenhengen mellom utdanningsnivå og vekst i næringsliv i norske regioner.

Figur 25: Sammenhengen mellom utdanningsnivå i næringslivet i 2000 og vekst i næringslivet fra 2000 til 2010 i de 83 politiske regionene i Norge.

Som vi kan se av figur 25, er det en positiv, men ganske svak sammenheng mellom utdanningsnivå og vekst i næringslivet. En region som Hitra/Frøya var blant regionene med lavest utdanningsnivå, men har likevel hatt sterk vekst, mens Oslo har hatt svært lav vekst, til tross for nest høyest utdanningsnivå. Høyt utdanningsnivå i en region kan tenkes å gi bedre vekstbetingelser, men sammenhengene synes ikke å være sterke.

Figur 26: Sammenhengen mellom utdanningsnivå i næringslivet i 2010 og regionenes rangering mht. samlet innovasjonsfrekvens i de 83 politiske regionene i Norge.

I figur 26 ser vi at utdanningsnivået og næringslivets innovasjon har en positiv sammenheng. Denne sammenhengen synes å være tydeligere enn for vekst.

Utdanningsnivået har en spesielt sterk sammenheng med regionenes størrelse. Urbane og folkerike regioner har klart høyest utdanningsnivå i næringslivet. Disse regionene har også best betingelser for både vekst og innovasjon. Dermed er det ikke lett å avdekke hvordan utdanningsnivå, vekst og innovasjon egentlig henger sammen med slike enkle analyser.

Utdanningsnivået avspeiler de direkte behovene i arbeidsmarkedet. Dermed kan en bare få økt utdanningsnivå gjennom at næringslivet får flere stillinger hvor det kreves utdanning, eller reduserer antall stillinger hvor utdanning ikke er påkrevet. Behovet for utdanning er svært bransjeavhengig. F. eks. er reiseliv en bransje med lite behov for utdannede, mens det er en høy andel utdannede innenfor forretningsmessig tjenesteyting.

Dersom en region ønsker å oppnå høyere kompetansenivå i næringslivet, kan det oppnås gjennom å vri bransjestrukturen i retning av kompetansekrevene næringer, eller å stimulere alle bedrifter uansett næring til å heve kompetansekravene.

4. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse¹.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også

her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

4.1 Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi tre ulike indikatorer. *Etableringsfrekvensen* er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år. *Bransjejustert etableringsfrekvens* er et mål for hvor mange nyetableringer det er når vi justerer for effekten av bransjestrukturen. Den siste indikatoren for etableringer er *vekst i antall foretak*, som er etableringsfrekvensen fratrukket andelen som legges ned.

Etableringsfrekvens i Kongsbergregionen

I figur 27 ser vi hvordan etableringsfrekvensen i Kongsbergregionen og Øst-Telemark har beveget seg siden 2001, sammenliknet med etableringsfrekvensen for Norge og for medianen av regionene. De store byene drar opp etableringsfrekvensen for Norge mye, slik at de fleste regionene har lavere etableringsfrekvens enn Norge. Da blir det i mange tilfeller bedre å sammenlikne med medianen av regionene.

Etableringsfrekvensen i Norge sank mye fra 2006 til 2009. I 2010 har etableringsfrekvensen blitt litt høyere, men er fremdeles på et lavt nivå i forhold til tidligere.

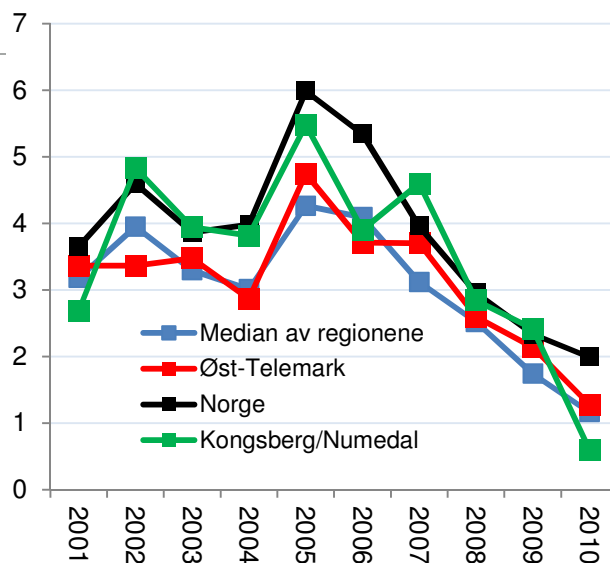
Kongsbergregionen hadde i mange år høyere etableringsfrekvens enn middels av regionene. I 2010 havnet etableringsfrekvensen under middels. Øst-Telemark har hatt lavere etableringsfrekvens enn Kongsbergregionen i de fleste årene, men i 2010 var etableringsfrekvensen i Øst-Telemark høyere. Etableringsfrekvensen var likevel lavere enn middels av regionene.

Etableringsfrekvens i regionene

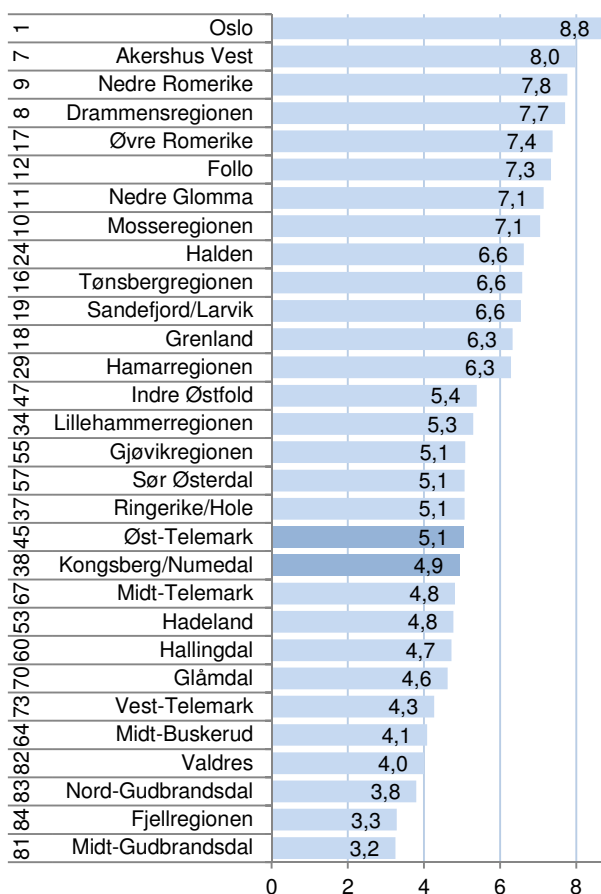
I figur 28 er etableringsfrekvensen for alle regionene på Østlandet i 2010 vist. Oslo er som vanlig den regionen i landet med høyest etableringsfrekvens.

Øst-Telemark og Kongsbergregionen er nummer 53 og 55 av 83 regioner i landet når det gjelder etableringsfrekvens i 2010.

Kongsbergregionen er over middels, på plass nummer 38, for de siste fem årene, mens Øst-Telemark er nummer 45.

Figur 27: Etableringsfrekvens i Kongsberg/Numedal, Øst-Telemark, Norge og medianen av regionene i perioden 2001-2010.

Figur 28: Etableringsfrekvens i regionene på Østlandet i 2010. Tallene til venstre er rangering for etableringsfrekvensen blant landets 83 regioner i perioden 2006-2010.

Vekst i antall foretak

I figur 29 ser vi utviklingen i vekst i antall foretak. Det er det samme som etableringsfrekvensen fratrukket nedleggingsraten.

Veksten i antall foretak i Norge var på det høyeste nivået i 2005, og har deretter sunket hvert år. Fra 2001 til 2006 var det høyere vekst i antall foretak enn veksten i økonomien skulle tilsi. Kanskje skyldes noe av veksten f. eks. at mange etablerte foretak for å få registrert domene på Internett?

Det tilsynelatende lave nivået på veksten i antall foretak i de to siste årene er kanskje en normalisering til et mer naturlig nivå.

Kongsbergregionen har i de fleste årene hatt høyere vekst i antall foretak enn middels av regionene. I 2010 falt veksten ganske kraftig, til et nivå langt under middels. Øst-Telemark hadde lenge lavere vekst enn Kongsbergregionen, men fikk høyere vekst i 2010. Da var veksten i antall foretak i Øst-Telemark også over middels av regionene i Norge.

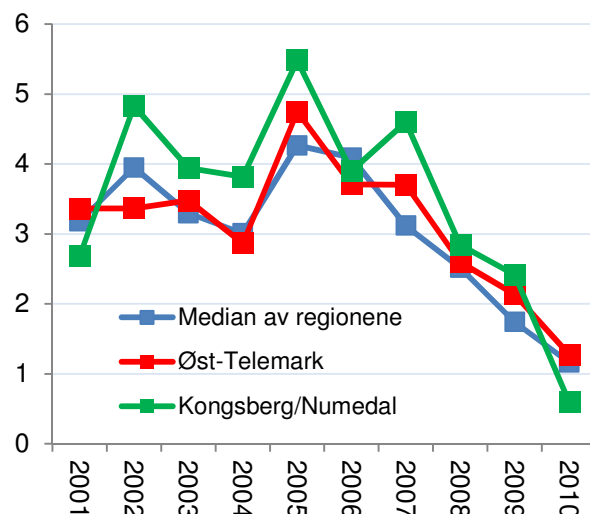
Bransjejustert etableringsfrekvens

Det er store variasjoner i etableringsfrekvens mellom ulike bransjer. Områder som har en stor andel av næringslivet i bransjer med høy etableringsfrekvens, vil automatisk få en høyere etableringsfrekvens enn områder med mange foretak i bransjer med lav etableringsfrekvens.

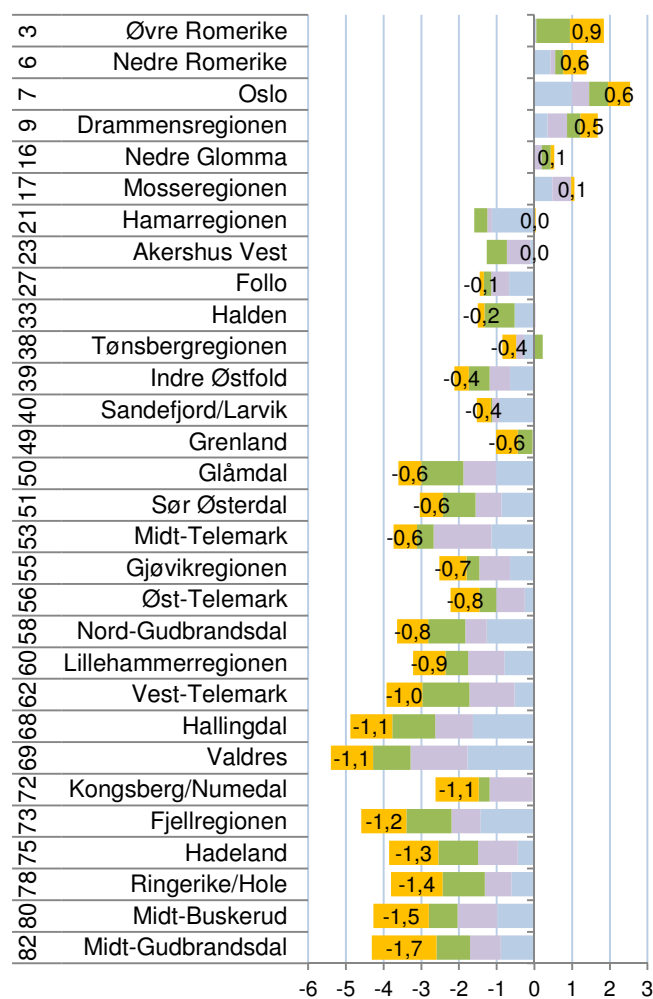
Vi beregner den bransjejusterte etableringsfrekvensen som avstanden mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens, gitt bransjestrukturen. Det gir en indikator som ikke favoriserer steder med gunstig næringsstruktur.

Kongsbergregionen ble nummer 72 når det gjelder bransjejustert etableringsfrekvens i 2010. Det er faktisk blant de ti dårligste regionene i landet.

Øst-Telemark gjorde det bedre som nummer 56, men også det er under middels.

Figur 29: Årlig vekst i antall foretak i Kongsberg/Numedal, Øst-Telemark og medianen av regionene i 2001-2010.

Figur 30: Bransjejustert etableringsfrekvens for regionene på Østlandet i 2007, 2008, 2009 og 2010. Tallene til venstre er rangering blant de 83 regionene i landet for 2010.

Etableringsindeksen for regionene

For å oppsummere resultatene har vi laget en etableringsindeks, der vi har satt de tre delindikatorerne sammen til en samlet etableringsindeks. Vi har summert rangeringsnumrene for å komme fram til de regionene som er best samlet sett når det gjelder etableringsfrekvens, vekst i antall foretak og bransjejustert etableringsfrekvens.

Drammensregionen kommer best ut på etableringsindeksen av regionene i BTV, og er nummer ni av de 83 regionene i landet i 2010, som er samme plassering som året før. Etter Drammensregionen kommer regionene langs kysten i rekkefølge: Tønsbergregionen, Sandefjord/Larvik og Grenland.

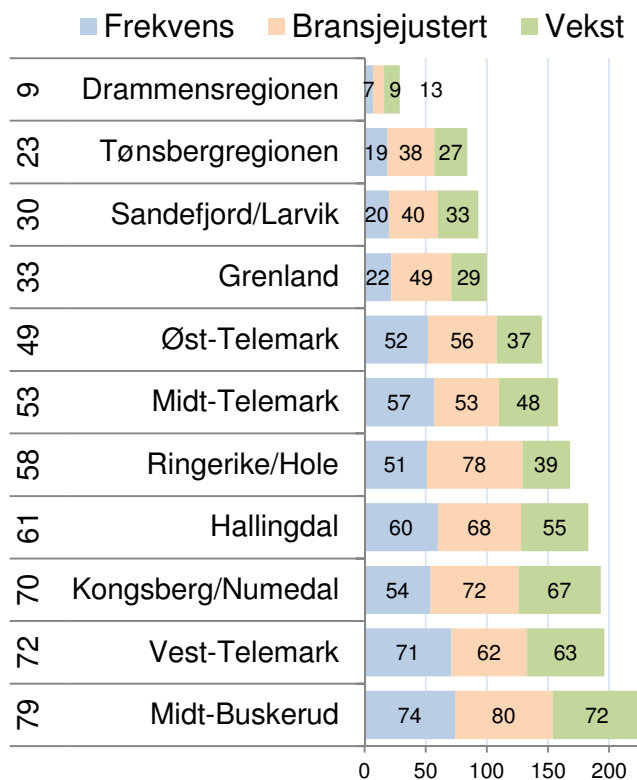
Øst-Telemark ble nummer 49, som er litt under middels av regionene i landet. Øst-Telemark gjorde det best på indikatoren vekst i antall foretak. Kongsbergregionen gjorde det svært dårlig, og ble rangert på 70. plass.

Regionenes utvikling på etableringsindeksen

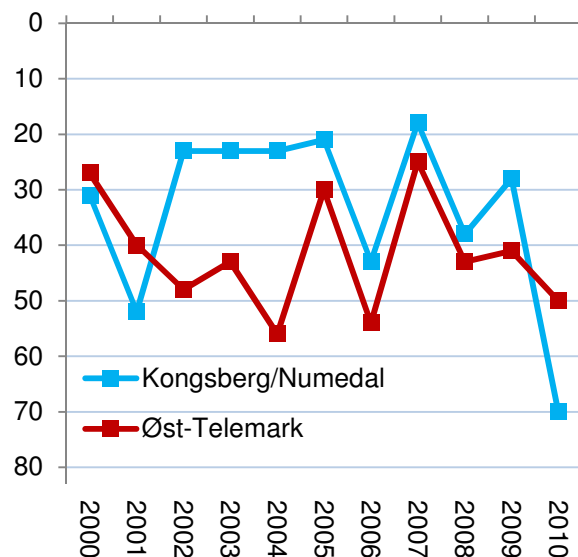
I figur 32 ser vi utvikling på etableringsindeksenⁱⁱ for Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark.

Vi kan se at Kongsberg/Numedal har vært i den øvre halvdel av regionene i de fleste årene. Beste resultat er nummer 18 i 2007. Resultatet i 2010 er ikke typisk for Kongsberg/Numedal, ettersom det er mye dårligere enn tidligere.

Øst-Telemark har beveget seg rundt middels av regionene. Resultatet i 2010 er litt under middels. Beste resultat for Øst-Telemark er en 30. plass i 2005.

Figur 31: Etableringsindeksen for regionene i BTV. Rangeringer blant de 83 regionene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2010 er vist til venstre.

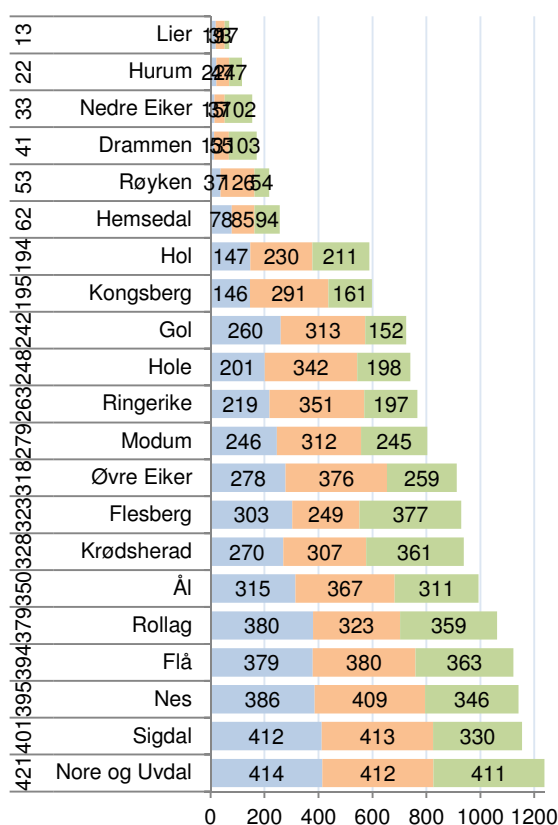
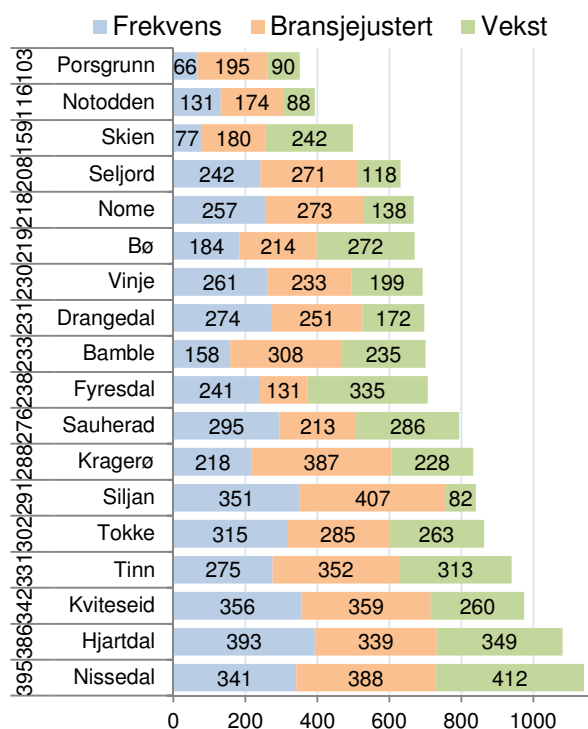
Figur 32: Kongsberg/Numedal og Øst-Telemarks utvikling på etableringsindeksen i perioden 2000-2010.

Etableringsindeksen for kommunene

Notodden har best etableringsfrekvens av kommunene i den utvidede Kongsbergregionen. Notodden ble rangert som nummer 116 på etableringsindeksen i 2010.

Kongsberg ble rangert på 195. plass. Dette er den dårligste plasseringen som Kongsberg har hatt. Kongsbergregionen pleier å fungere som motor for hele regionen, og når resultatene i Kongsberg er svakere enn vanlig, påvirker det regionstallene ganske mye.

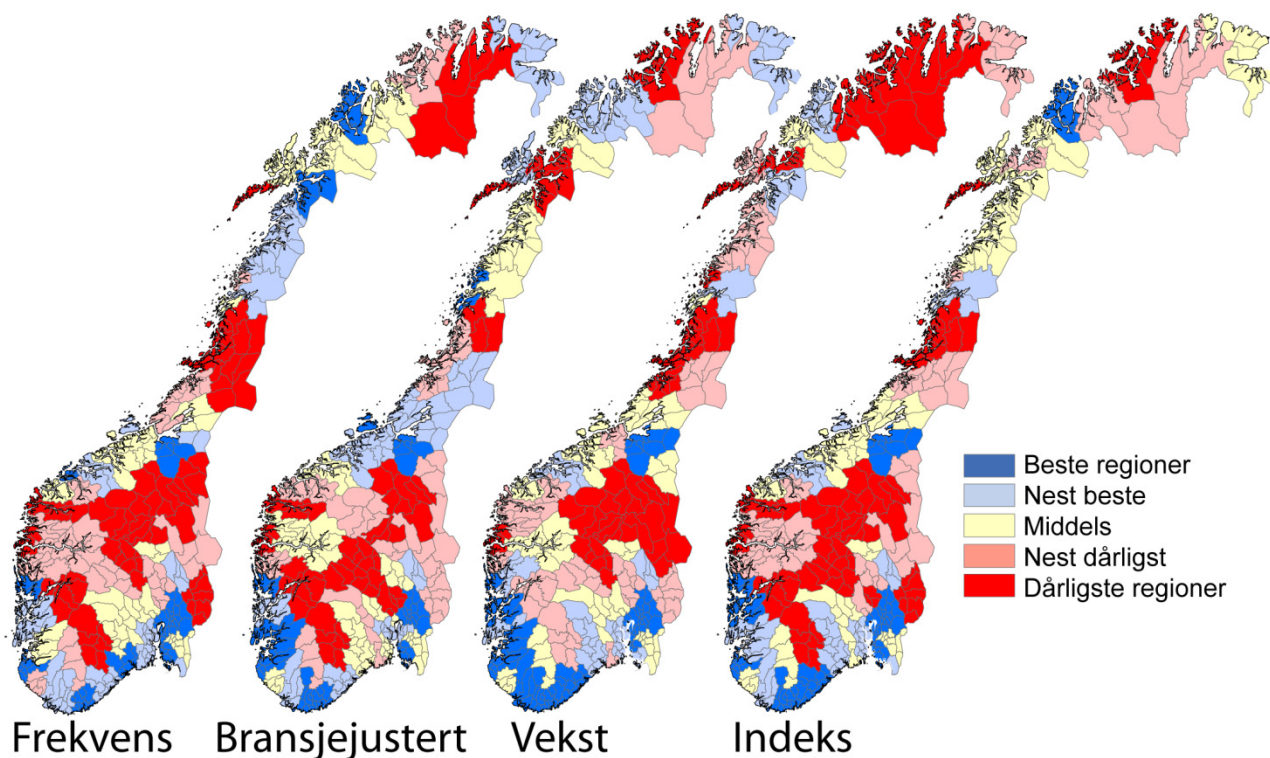
De andre kommunene kom ganske dårlig ut, med rangeringsnummer svakere enn 300. Nore og Uvdal er blant de ti svakeste kommunene i landet.

Figur 33: Etableringsindeksen for kommunene i Telemark og Buskerud. Rangering blant de 430 kommunene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2010 er vist til venstre.

Regionale mønstre

Figur 34: Etableringsaktiviteten i regionene i årene 2008-2010.

De tre ulike indikatorene for etablering viser i stor grad det samme mønsteret, men med noen nyanser.

Etableringsfrekvensen er høyest i regionene som enten har en større by som kjerne, eller som ligger tett opp til en større by. Oslo, Bergen og Trondheimsregionen har høyest etableringsfrekvens av regionene.

Bransjejustert etableringsfrekvens viser et litt annet mønster. Nå er det Trondheimsregionen, Kristiansandregionen og Hordaland Vest som er de tre beste regionene. Fremdeles er det mange byregioner blant de med høyest frekvens, men nå er det også noen distriktsregioner som blander seg inn i den beste kategorien. Dette er regioner som Hitra/Frøya, Ytre Helgeland, HALD og Ryfylke.

Regioner med høyest vekst i antall foretak består også for det meste av byregioner. Nå er det Kristiansandregionen, Akershus Vest og Trondheimsregionen som er høyest rangert. Ryfylke, Sunnhordland og Lister er litt utypiske regioner som kommer med blant de beste.

Alle de tre etableringsindikatorene har det til felles at de har en sterk positiv sammenheng med regionens befolkningsstørrelse og regionens befolk-

ningsvekst. Det er spesielt etableringsfrekvensen som i stor grad blir bestemt av befolkningsstørrelse og vekst. Befolkningsstette områder har en bransjestruktur med mye tjenesteytende næringer. Dette er næringer med høy etableringsfrekvens. Dette gjør at byer automatisk får en høyere etableringsfrekvens enn distriktene.

Når vi bransjejusterer etableringsfrekvensen, blir effekten av bransjestrukturen nøytralisert. Da er ikke befolkningsstørrelsen lenger signifikant. Befolkningsveksten betyr imidlertid mye for den bransjejusterte etableringsfrekvensen.

For veksten i antall foretak er både befolkningsstørrelse og befolkningsvekst signifikante. Befolkningsveksten betyr imidlertid mer enn størrelsen.

De stabile mønstrene mellom befolkningsstørrelse, befolkningsvekst og etableringsfrekvens tyder på at høy etableringsaktivitet er et resultat av vekst. Vi får høy etableringsaktivitet i vekstregioner. I mindre grad ser det ut til at høy etableringsaktivitet skaper vekst. Det er også vanskelig å påvise at steder som har satset mye på nyetablering faktisk påvirker etableringsaktiviteten målbart.

4.2 Lønnsomhet

Vi måler lønnsomheten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med positivt resultat før skatt*. Andel lønnsomme foretak varierer mellom bransjer. Den andre indikatoren er derfor *andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med positiv egenkapital*. Den endelige lønnsomhetsindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre lønnsomhetsindikatorer.

Andel lønnsomme foretak

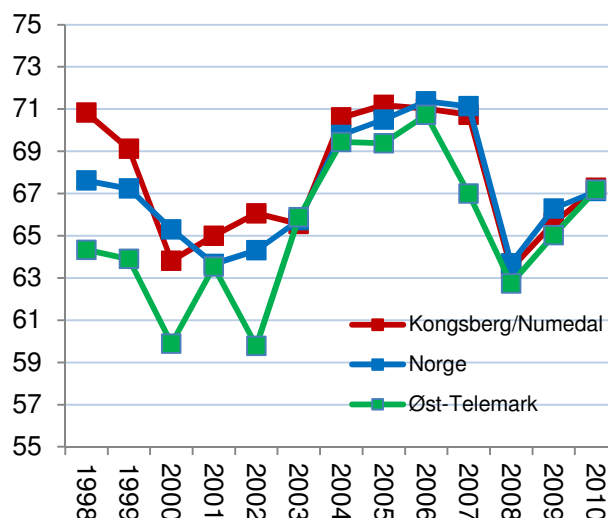
Andel lønnsomme foretak i Norge falt sterkt fra 2007 til 2008. Nivået i 2008 ble likt med det forrige bunnåret 2001.

I de to siste årene har andel lønnsomme foretak økt igjen, men er fremdeles langt under nivået fra de gode årene 2004-2006.

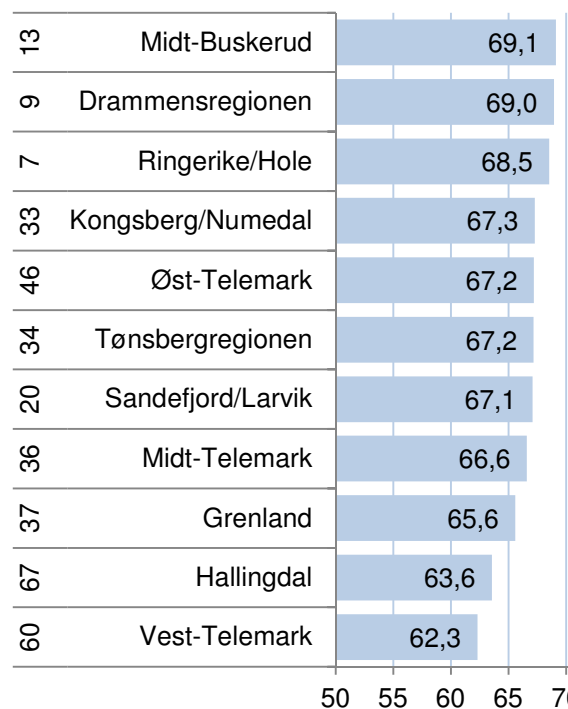
Både Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark har hatt omtrent samme andel lønnsomme foretak som landsgjennomsnittet de siste to årene.

Lønnsomhet i regionene

Andel lønnsomme foretak i Kongsberg/Numedal har vært noe over gjennomsnittet når vi ser på den siste femårsperioden. Øst-Telemark ligger noe under middels i samme periode.

Figur 35: Andel foretak med positivt resultat før skatt i Kongsberg/Numedal, Øst-Telemark og Norge i perioden 1998-2010.

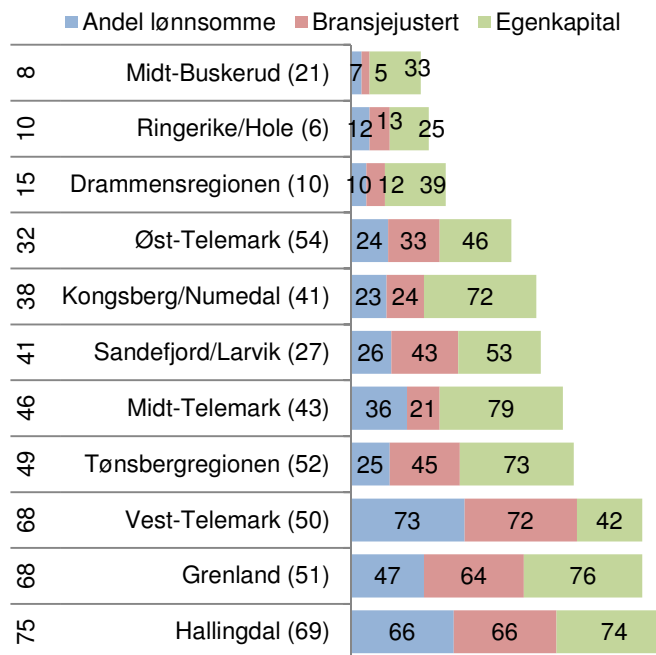
Figur 36: Andel foretak med positivt resultat før skatt i regionene i 2010. Rangering blant regionene for siste fem år er vist helt til venstre.

Lønnsomhetsindeksen for regioner

Lønnsomhetsindeksen er satt sammen av tre indikatorer: Andel foretak med positivt resultat før skatt, bransjejustert andel lønnsomme foretak, og andel foretak med positiv egenkapital.

Både Øst-Telemark og Kongsberg/Numedal er rangert litt bedre enn middels på lønnsomhetsindeksen for 2010, på henholdsvis plass nummer 32 og 38 av 83 regioner.

Kongsberg/Numedal er så vidt bedre enn middels de siste fem årene, mens Øst-Telemark er litt dårligere enn middels i denne perioden.

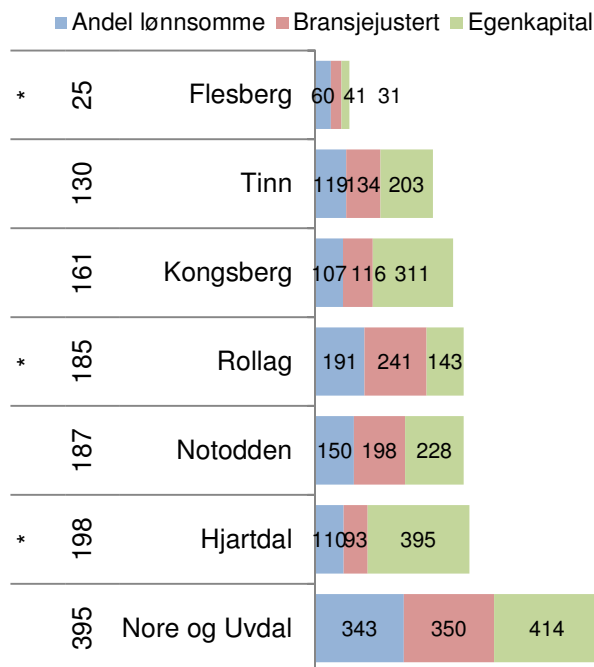
Figur 37: Lønnsomhetsindeksen for regionene i BTV. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 83 regionene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorerne, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2010 og i parentes rangering for lønnsomhetsindeksen for 2006-2010.

Lønnsomhetsindeksen for kommuner

Flesberg hadde best lønnsomhet i næringslivet av kommunene i Kongsbergregionen i 2010, og ble nummer 25 av 430 kommuner. Flesberg har få foretak med i statistikken.

Det er bare Nore og Uvdal som er rangert lavere enn middels på lønnsomhetsindeksen i 2010. De er til gjengjeld helt nede på 395. plass.

De andre kommunene plasserte seg mellom 130. og 198. plass.

Figur 38: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Kongsbergregionen. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorerne, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2010. * betyr kommune med under 100 regnskap.

4.3 Vekst

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen*. Den andre indikatoren er *andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med vekst i verdiskapingen*. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Andel vekstforetak

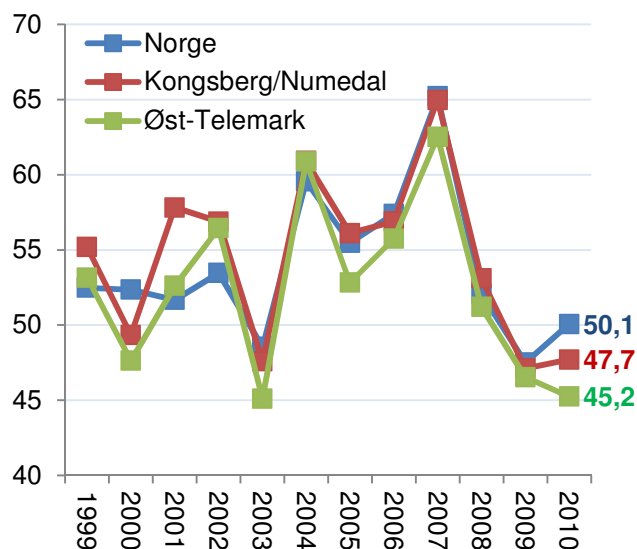
Andel vekstforetak i Norge var historisk høyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank bratt i 2008, og sank videre i 2009, da det var 47,5 prosent vekstforetak. Andel vekstforetak i 2009 er det laveste som er målt. I 2010 havnet andel vekstforetak på 50,1. Det er en forbedring fra 2009, men fremdeles et ganske lavt nivå.

Det er forbausende liten variasjon mellom de ulike regionene i landet når det gjelder andel foretak med omsetningsvekst. De fleste regionene beveger seg svært likt.

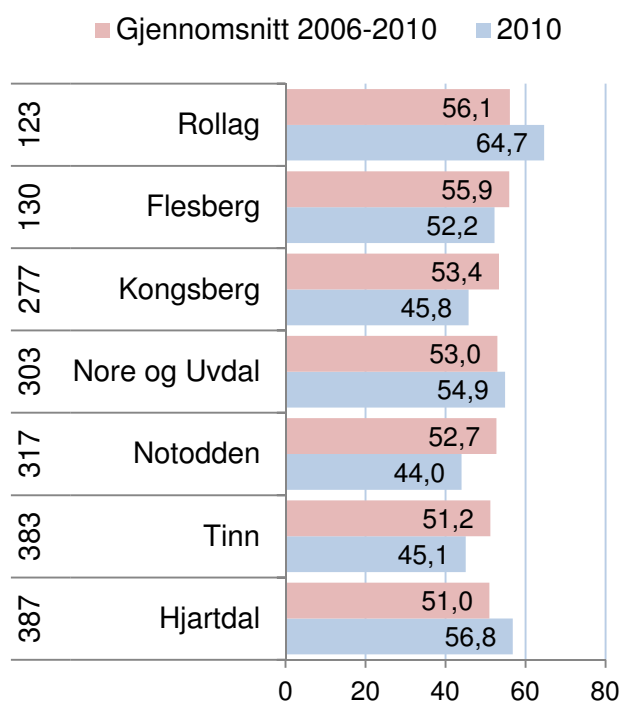
Utviklingen i 2010 er imidlertid uvanlig negativ for Kongsbergregionen. Kongsberg/Numedal hadde mye lavere vekst i andel vekstforetak enn resten av landet, mens Øst-Telemark fikk nedgang i andel vekstforetak.

Andel vekstforetak i kommunene

De små kommunene i Kongsbergregionen hadde høy andel vekstforetak i 2010, som Hjartdal, Rollag og Nore og Uvdal. De største kommunene Kongsberg, Notodden og Tinn hadde lav andel vekstforetak. Mindre enn halvparten av foretakene i de største kommunene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

Figur 39: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Kongsberg/Numedal, Øst-Telemark og Norge i perioden 1999-2010.

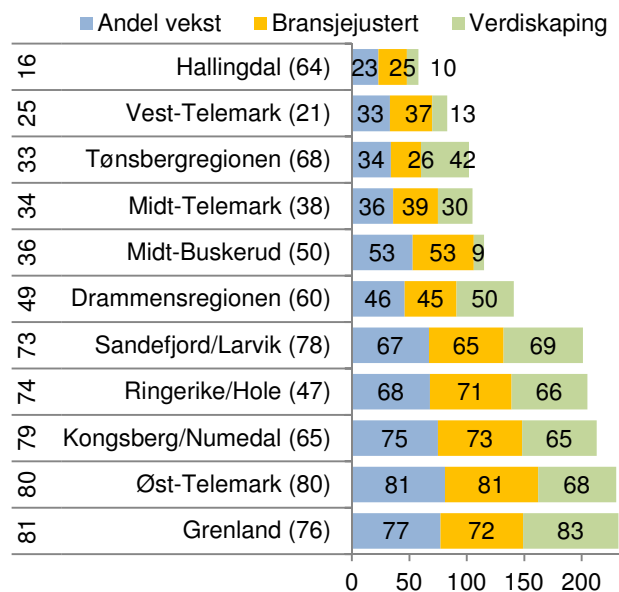
Figur 40: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i kommunene i 2010 og perioden 2006-2010. Rangering blant fylkene for siste fem år er vist helt til venstre.

Vekst i regionene

Vekstindeksen har tre indikatorer: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen, bransjejustert andel vekstforetak og andel foretak med vekst i verdiskaping.

Både Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark havnet langt nede på vekstindeksen siste år, som henholdsvis nummer 79 og 80 av 83 regioner. En liten trøst er at rangeringen for andel foretak med vekst i verdiskaping er noe bedre. Verdiskapingen henger mer sammen med antall arbeidsplasser enn omsetningsvekst.

Både Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark hadde bra vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i 2010. På den bakgrunn er det litt pussig at det var en lav andel bedrifter med vekst i omsetning og verdiskaping. Det tyder på at arbeidsplassveksten har kommet i noen få av de største bedriftene.

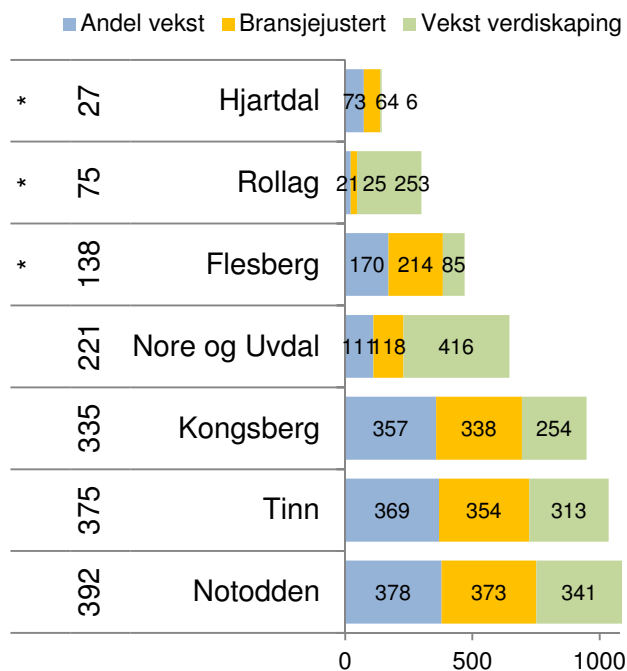

Figur 41: Vekstindeksen for regionene i BTV. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant landets 83 regioner for de tre vekstindikatorerne, helt til venstre rangering for vekstindeksen for 2010 og i parentes rangering for vekstindeksen for 2006-2010.

Vekst i kommunene

Hjartdal, Rollag og Flesberg gjør det best på vekstindeksen av kommunene i Kongsbergregionen i 2010. Det er små kommuner, som er merket med stjerne i diagrammet for å vise at de har mindre enn 100 regnskapspliktige foretak.

Kongsberg, Tinn og Notodden kommer langt ned på vekstindeksen. Notodden helt nede på 392. plass.

Figur 42: Vekstindeksen for kommunene i Kongsbergregionen. Tallene i figuren er rangering blant landets 430 kommuner for de tre vekstindikatorerne, helt til venstre rangering for vekstindeksen 2010. * betyr kommune med under 100 foretak.

4.4 Næringslivets størrelse

I NæringsNM er næringslivets relative størrelse den siste indikatoren vi måler. Dette måles med antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. Dette kalles også "nærings tetthet".

Kongsberg/Numedal er nummer to av alle de 83 regionene i landet når det gjelder næringstetthet. Det er bare Oslo som har mer næringsliv per innbygger. Kongsberg/Numedal har også økt nærings tettheten etter 2000, da de var nummer fem av regionene i landet.

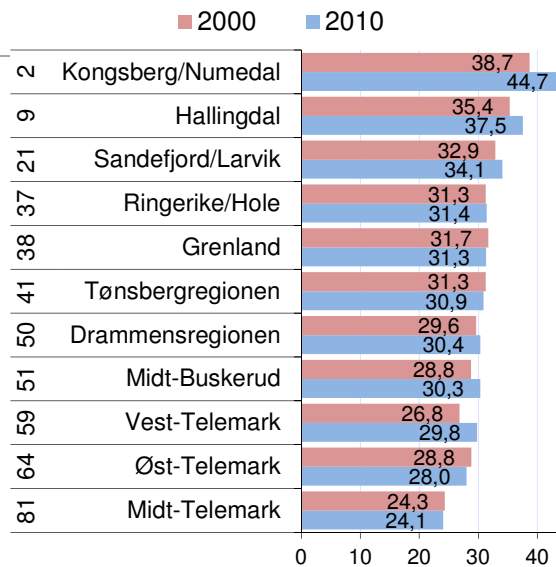
Øst-Telemark har forholdsvis lite næringsliv, og er nummer 64 når det gjelder næringstetthet i 2010. Øst-Telemark har synkende næringstetthet, og var nummer 50 i 2000.

Nærings tetthet i kommunene

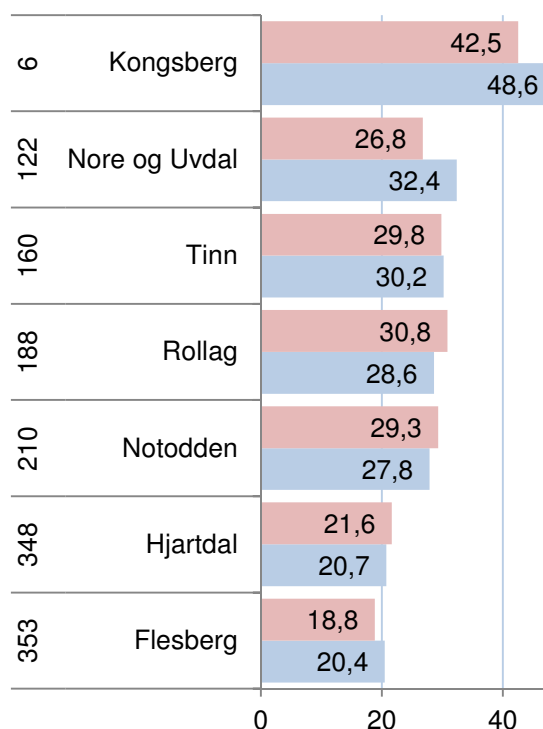
Kongsberg er nummer seks av alle 430 kommuner i landet når det gjelder næringstetthet i 2010. Nærings tettheten i Kongsberg har økt en del fra 2000 til 2010.

Nore og Uvdal, Tinn, Rollag og Notodden har også høyere næringstetthet enn middels av kommunene i 2010. Nore og Uvdal har økt nærings tettheten ganske mye, mens Rollag og Notodden har hatt synkende næringstetthet.

Hjartdal og Flesberg har forholdsvis lite næringsliv i forhold til befolkningen.

Figur 43: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i regionene i BTV i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2010.

Figur 44: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i kommunene i Kongsbergregionen i 2010. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner.

4.5 NæringsNM

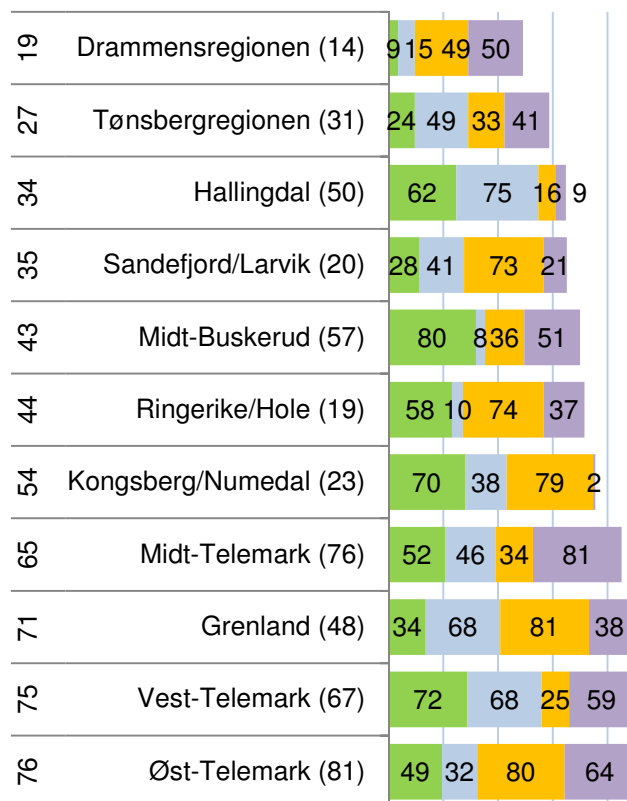
NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på de indikatorene som er presentert i dette kapitlet. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste åtte årene. Hensikten er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet gjør det samlet sett i en region.

Kongsberg/Numedal havnet helt nede på 54. plass i NæringsNM 2010. Det er langt under snittet for de fem siste årene, som er nummer 23.

Øst-Telemark ble nummer 76, og er dermed med blant de ti svakeste regionene i NæringsNM siste år. Øst-Telemark er faktisk tredje sist for de siste fem årene.

Det er spesielt vekstindeksen som trekker ned, men Kongsberg/Numedal hadde også lite nyetableringer i 2010. Kongsberg/Numedal vinner mange plasser på å ha et relativt stort næringsliv, ellers ville de havnet mye lengre ned.

■ Nyetablering ■ Lønnsomhet ■ Vekst ■ Størrelse

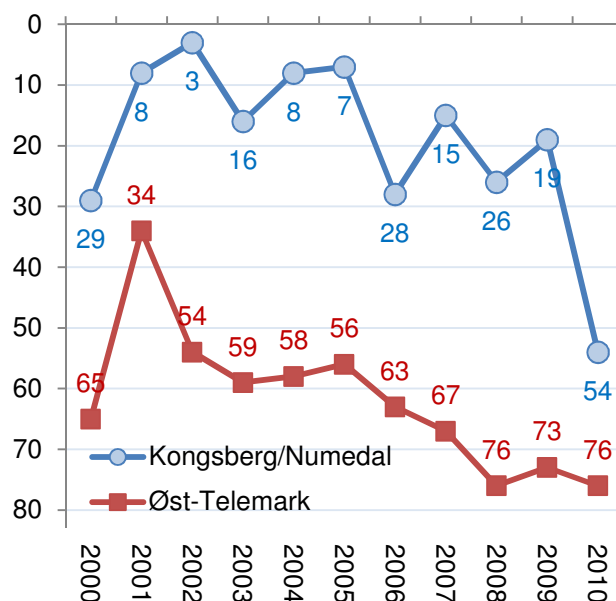
Figur 45: NæringsNM for regionene i BTV. Rangering blant landets 83 regioner i 2010 til venstre, og rangering siste fem år i parentes. Rangering for de fire indeksene i figuren.

Utvikling

Både Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark fikk sine dårligste plasseringer noensinne i NæringsNM for 2010.

Kongsberg/Numedal har faktisk aldri blitt rangert svakere enn nummer 29 tidligere. Kongsberg/Numedal har en serie gode plasseringer i NæringsNM, og har vært blant de ti beste regionene i landet i fire av årene.

Øst-Telemark har bare en plassering over middels, og det er så langt tilbake som 2001, da regionen ble nummer 34. De siste tre årene har Øst-Telemark vært blant de ti svakeste regionene i landet.

Figur 46: Kongsberg/Numedal og Øst-Telemarks rangering i NæringsNM i perioden 2000-2010.

NæringsNM for kommunene

Kongsberg ble beste kommune i regionen i NæringsNM 2010 på en 125. plass. Det er imidlertid den svakeste plasseringen noensinne for Kongsberg. Sammenlagt for de siste fem årene er Kongsberg nummer 34 av 430 kommuner.

Rollag og Flesberg havnet som nummer 197 og 203, som er litt bedre enn middels. De er litt under middels for de siste fem årene.

Notodden havnet som nummer 250 i 2010, og er nummer 201 siste fem år.

Hjartdal og Tinn kom på 280. og 299. plass. Hjartdal har hatt mange dårlige plasseringer de siste årene, og er nummer 416 for de siste fem årene.

Nore og Uvdal kom sist i regionen, på en 358. plass.

Figur 47: NæringsNM for kommunene i Kongsbergregionen. Alle tall er rangeringer blant landets 430 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste fem år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene.

5. Innovasjon i næringslivet

Innovasjon står sentralt for å forklare økonomisk vekst på globalt nivå. Dermed vil innovasjon også kunne være en forklaring på regional utvikling. Kan forskjeller i næringslivets innovasjon kunne forklare hvorfor noen regioner har vekst mens andre har nedgang? Og kan vi måle næringslivets innovasjonsevne?

SSB har gjennomført en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet i mange år. Det er over 6000 foretak som svarte på spørreundersøkelsen i 2008, som omfatter nesten 10 000 bedrifter. Spørreundersøkelsen er ganske omfattende, og bedrifte-

ne oppgir blant annet om de har introdusert nye produkter, prosesser og markedsføringsmetoder, og om de nye produktene er nye på markedet eller bare nye for bedriften.

Tabell 1: Spørsmål fra SSBs innovasjonsundersøkelse.

Hovedgruppe	Indikator	Kortnavn	Vekt
Produkt-innovasjon	Foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden	Vare	2
	Foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester	Tjeneste	2
	Foretaket har produktinnovasjoner som også er nye for foretakets marked	Nytt for markedet	4
Prosess-innovasjon	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon	Produksjonsmetode	2
	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon	Distribusjon	1
	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede støttefunksjoner	Støttefunksjon	1
Markeds-innovasjon	Vesentlige endringer i design (utseende/utformig) av en vare eller tjeneste	Design	2
	Nye media eller nye måter for promotering av produkt	Nye media	1
	Nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	Nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de ti spørsmålene i innovasjonsundersøkelsen som danner grunnlaget for de ti innovasjonsindikatorerne vi bruker i denne analysen. De ti indikatorerne kan slås sammen til tre hovedtyper innovasjon: Produktinnovasjon, prosess-innovasjon og markedsinnovasjon. Samtidig har vi gitt de ti indikatorerne ulike vekter som brukes når vi skal slå sammen indikatorerne. Spørsmålet om bedriftens innovasjoner er nye for markedet eller bare nye for bedriften har fått størst vekt, ettersom det er det eneste spørsmålet hvor det skilles mellom hva som er nytt i markedet og hva som bare er nytt for bedriften. Spørsmålene om nye måter for pro-

dukt plassering eller nye metoder for prising har fått lavest vekt. Dette er spørsmål som synes en del mindre viktig enn f. eks. spørsmålet om bedriften har introdusert produktinnovasjon.

Indikatorerne som er valgt forteller om i hvilken grad bedriftene har gjennomført innovasjoner. I andre sammenhenger er innovasjon og forskning og utvikling (FoU) ofte blandet sammen. Vi anser FoU til å være en av mange mulig kilder til innovasjon, og ønsker derfor å måle faktisk innovasjon og ikke FoU-intensitet. Derfor har vi ikke brukt bedriftenes FoU-aktivitet i indikatorsettet.

5.1 Indikatorer for innovasjon

Innovasjonsundersøkelsen er rettet mot foretak av forskjellige typer. Noen har bare én lokalisering, enbedriftsforetak. Disse er enkle å forholde seg til, ettersom de kan plasseres i en region. Foretak som har produksjon på flere steder, såkalte flerbedriftsforetak, skaper noen problemer. Foretakene svarer på foretaksnivå, dvs. det finnes ett svar på hvorvidt foretaket har hatt innovasjon, men vi vet ikke om dette gjelder alle foretakets bedrifter som er spredt på flere regioner. Dette løser vi gjennom å ta med

begge foretakstypene, men vekte enbedriftsforetakene dobbelt så mye som flerbedriftsforetakene.

Vi kan måle innovasjon som andel av foretak med innovasjon. Da vil alle foretak telle likt uansett størrelse. Vi kan også måle innovasjon etter andelen av de sysselsatte som er i innovative foretak. Da vil de store bedriftene telle mer enn de små. For regioner med store hjørnesteinsbedrifter vil resultatene fra disse lett bli dominerende. Dette løser vi gjennom å bruke begge målemetoder, men vekte indikatorene for andel bedrifter dobbelt så mye som indikatoren for andel av sysselsetting.

Tabell 2: Verdier for de ulike innovasjonsindikatorerne for Kongsberg/Numedal. Hver indikator går fra 0=dårligste region til 100=beste region.

		Frekvenser enbedrifts- foretak	Frekvenser flerbedrifts- foretak	Sysselset- tingsandel enbedrifts- foretak	Sysselset- tingsandel flerbedrifts- foretak	Totalt
Produktinnovasjon	Vare	74,2	55,7	94,9	72,5	85,0
	Tjeneste	77,1	37,2	100,0	59,7	96,9
	Nytt for markedet	68,3	53,9	87,8	60,3	78,9
Prosessinnovasjon	Produksjonsmetode	42,6	55,5	73,7	73,5	64,6
	Distribusjon	51,9	35,9	27,1	63,3	50,1
	Støttefunksjon	79,7	26,9	37,9	3,9	58,1
Markedsinnovasjon	Design	39,1	24,5	35,9	54,0	36,4
	Media	21,7	45,3	8,8	24,3	23,0
	Kanal	53,3	18,6	23,2	0,0	34,7
	Prising	78,6	21,4	53,6	0,0	63,5

Ettersom vi har ti innovasjonsindikatorer som er målt på fire ulike måter, får vi til slutt hele 40 indikatorer for innovasjon i en region.

I tabellen over har vi vist resultatene for Kongsbergregionen. Til høyre i tabellen har vi summert resultatene for de ti innovasjonsindikatorerne.

Næringslivet i Kongsbergregionen skårer høyt for enbedriftsforetakene for mange av indikatorene, men litt svakere for flerbedriftsforetakene. Det ser ut til at det lokalt baserte næringslivet er mer innovativt enn de bedriftene som er eid utenfra. Totalt sett skårer næringslivet i Kongsbergregionen høye-

re enn middels for sju av de ti indikatorene. Det er bare for tre av indikatorene som har med markedsinnovasjon å gjøre at Kongsbergregionen skårer under middels.

Senere skal vi slå sammen indikatorene for vare, tjeneste og nytt for markedet til en indikator for produktinnovasjon. Indikatorene for produksjonsmetode, distribusjon og støttefunksjoner slås sammen til en samleindikator som vi kaller for prosessinnovasjon. De siste fire indikatorene vil danne indikatoren markedsinnovasjon.

5.2 Innovasjon i Kongsbergregionen

I figur 48 ser vi hvordan Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark kommer ut på de ulike innovasjonsindikatorerne sammenliknet med de andre regionene.

For regioner har vi i tillegg tatt med en indikator for den relative størrelsen til næringslivet som er omfattet av målingene. Regioner som har relativt mange bedrifter i de bransjene som er undersøkt, blir dermed ”premiert” i forhold til næringssvake regioner. Denne faktoren er med for regioner, men ikke for fylkene, fordi det er liten forskjell på nærings tetthet mellom fylker.

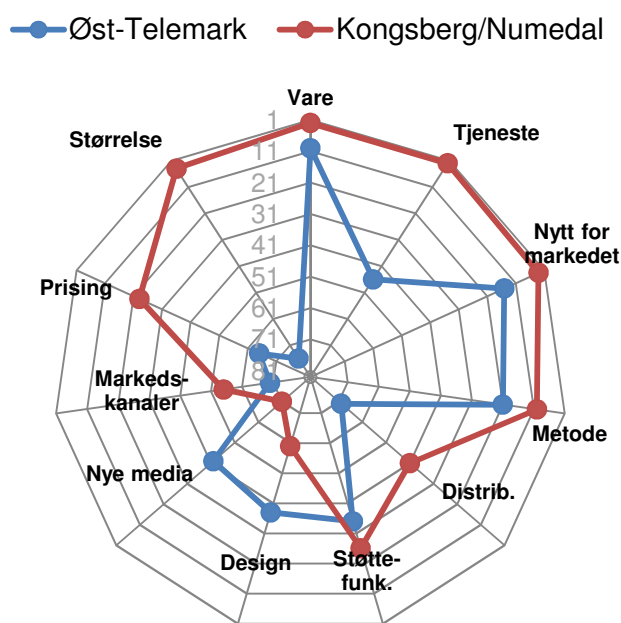
Næringslivet i Kongsbergregionen er helt i toppen når det gjelder nye varer, tjenester, nytt for markedet og nye produksjonsmetoder. Kongsbergregionen skårer også høyt på sin størrelse. Øst-Telemark er her skilt ut og skårer høyere for nytt design og bruk av nye media, men lavere for de fleste indikatorene. Næringslivet i Øst-Telemark skårer likevel høyt for nye produkt, nytt for markedet og nye produksjonsmetoder.

Regionene i BTV

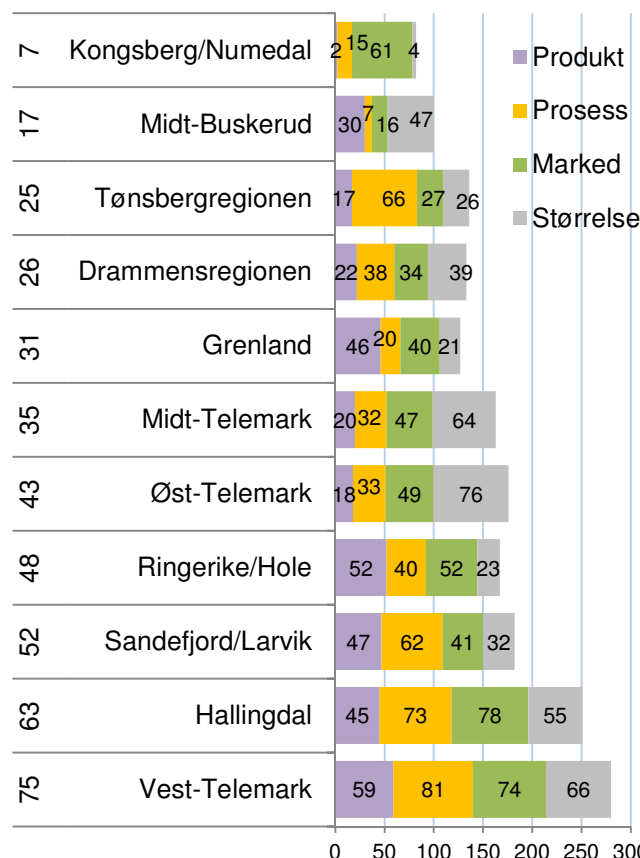
I figur 49 er indikatorene samlet i de tre hovedtypene, som igjen danner grunnlaget for en samlet innovasjonsgrad.

Kongsberg/Numedal er nummer sju av alle regionene i landet, til tross for at regionen skårer under middels for markedsinnovasjon. Kongsberg/Numedal er nummer to når det gjelder produktinnovasjon, nummer 15 for prosessinnovasjon, men bare 61 når det gjelder markedsinnovasjon. Næringslivet i Kongsbergregionen er relativt stort, og dette teller positivt.

Øst-Telemark har en rangering samlet sett som nummer 43 av de 83 regionene i landet. Øst-Telemark skårer høyest på produktinnovasjon, der regionen er nummer 18. Rangeringen for prosessinnovasjon er 33 og rangeringen for markedsinnovasjon er 49. Øst-Telemark trekkes for at næringslivet som omfattes av innovasjonsundersøkelsen er lite i forhold til befolkningen.

Figur 48: Rangering med hensyn til de ti indikatorene for innovasjon i forhold til de 83 regionene i landet.

Figur 49: Rangering for hver av de tre hovedtypene innovasjon samt næringslivets størrelse for regionene i BTV. Til venstre vises rangering blant de 83 regionene i landet for samlet innovasjonsgrad.

5.3 Innovative bransjer

Det er store forskjeller mellom de ulike bransjene med hensyn til andel innovative bedrifter.

Bransjene tilknyttet informasjonsteknologi, som produksjon av datamaskiner, tjenester tilknyttet informasjonsteknologi og informasjonstjenester, har en høy andel innovative foretak, både når det gjelder produkt- og prosessutvikling og markedsinnovasjon. 61,1 prosent av alle foretak som er i bransjen produksjon av datamaskiner har produktutvikling, og 31,6 prosent har introdusert produkter som er nye i markedet.

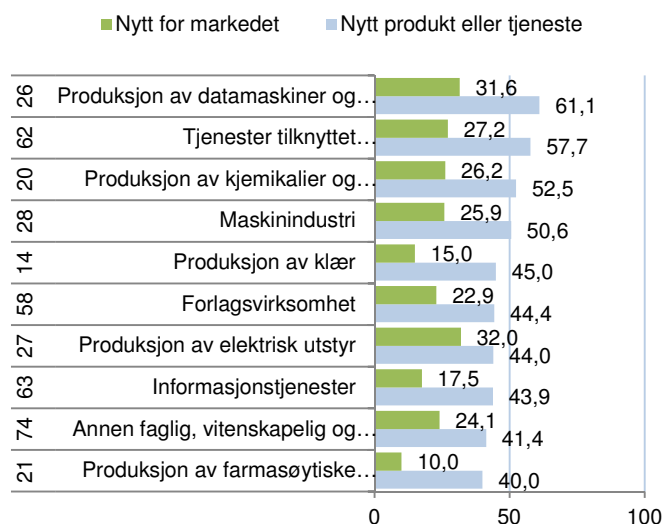
Produktutvikling trenger ikke nødvendigvis å være knyttet til teknologi. Produksjon av klær er en av bransjene med høyeste andel produktutvikling. Dette er sannsynligvis produktutvikling som ikke er teknologisk, men mer knyttet til design.

Bransjer med høy andel foretak med prosessutvikling er i stor grad de samme som har høy andel produktutvikling. I bransjene tjenester knyttet til informasjonsteknologi og telekommunikasjoner er det en høy andel av bedriftene som har introdusert nye støttefunksjoner. Det er mest sannsynlig nye støttefunksjoner basert på informasjonsteknologi. For bransjer som produksjon av kjemikalier og metaller er det mer tradisjonell utvikling av produksjonsmetoder som dominerer.

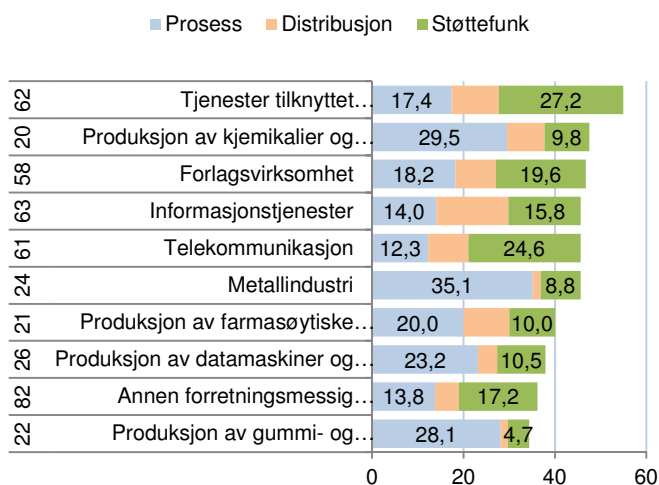
Når det gjelder markedsinnovasjoner, er det bransjen produksjon av drikkevarer som har høyest andel innovative foretak. Her er også produksjon av klær og produksjon av lær og lærvarer høyt rangert.

Noen bransjer har nesten ikke foretak med innovasjon. Det gjelder for eksempel transport og bygg og anlegg.

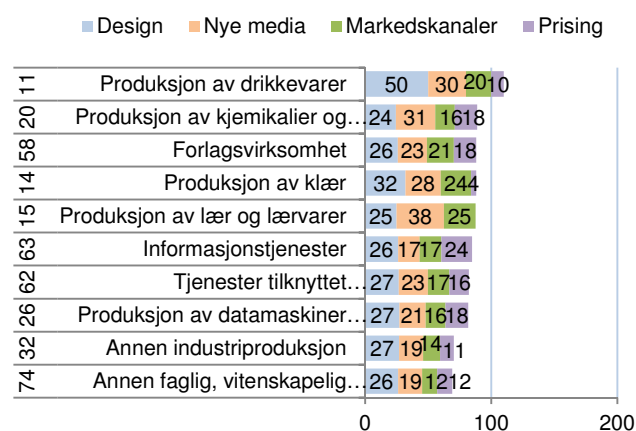
De store forskjellene i andel innovative foretak mellom bransjene, gjør at ulik bransjestruktur kan få stor betydning for andel innovative foretak i regioner. Regioner med ulik bransjestruktur vil kunne få ulik andel innovative foretak på grunn av bransjestrukturen.

Figur 50: Bransjene med høyest andel innovative foretak, produktutvikling. Til venstre vises bransjekode.

Figur 51: Bransjene med høyest andel innovative foretak, prosessutvikling. Til venstre vises bransjekode.

Figur 52: Bransjene med høyest andel innovative foretak, markedsinnovasjon. Til venstre vises bransjekode.

5.4 Internasjonalisering

Innovasjonsundersøkelsen inneholder også opplysninger om bedriftenes markedsorientering. Det spørres om bedriften har hovedmarkedet lokalt, nasjonalt eller internasjonalt. Dette kan vi bruke til å se hvilke områder som har det mest internasjonale næringslivet.

I figur 53 ser vi hvordan fylkene kommer ut når det gjelder internasjonalisering. Her er det brukt to forskjellige indikatorer. Den ene er andelen av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at hovedmarkedet er utenfor Norge. Den andre indikatoren er andelen av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarkedet utenfor Norge.

Agderfylkene, Møre og Romsdal, Nordland og Finnmark har det mest internasjonale næringslivet av fylkene.

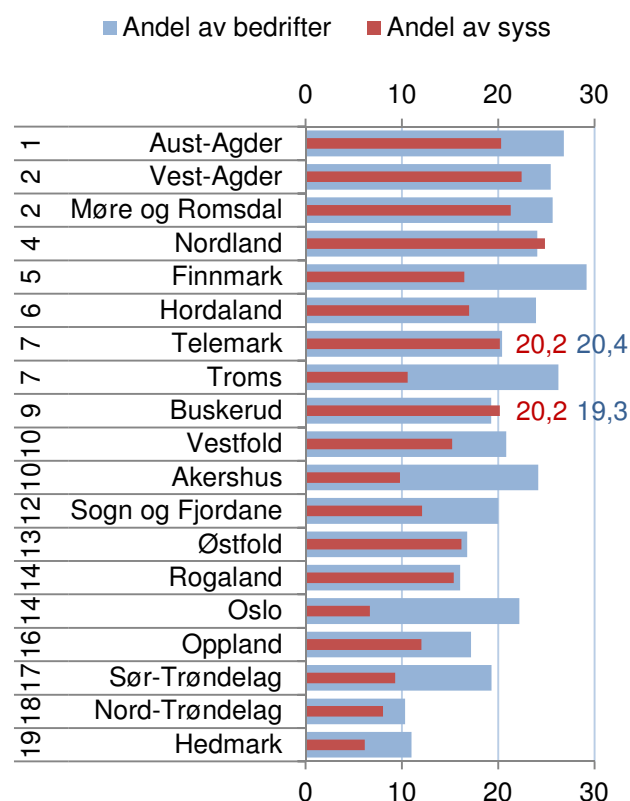
Kongsbergregionen er delt mellom Buskerud og Telemark, som er nesten helt like når det gjelder internasjonaliseringsgrad. For begge fylkene er 20,2 prosent av sysselsettingen i bedrifter som har hovedmarkedet utenfor Norge. Andelen av bedriftene som er internasjonale er litt forskjellig, 20,4 prosent i Telemark mot 19,3 prosent i Buskerud.

Internasjonalisering i regionene

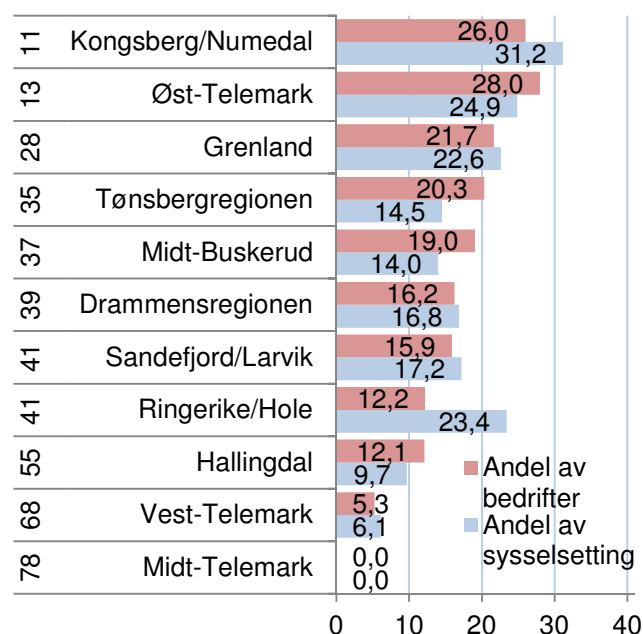
Regionene kan også måles med hensyn til internasjonalisering i næringslivet. I figur 54 ser vi hvordan regionene i BTV kommer ut.

Kongsbergregionen er nummer 11 av de 83 regionene i landet når det gjelder internasjonalisering. Øst-Telemark er nesten like internasjonal, med en 13. plass.

Begge regionene er klart mest internasjonale av regionene i sine respektive fylker.

Figur 53: Rangering av fylkene etter andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som har hovedmarkedet utenfor Norge, samt andel av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarked utenfor Norge.

Figur 54: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen i regionene i BTV som har hovedmarkedet utenfor Norge, samt andel av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarked utenfor Norge. Til venstre er regionens rangering blant de 83 regionene i landet.

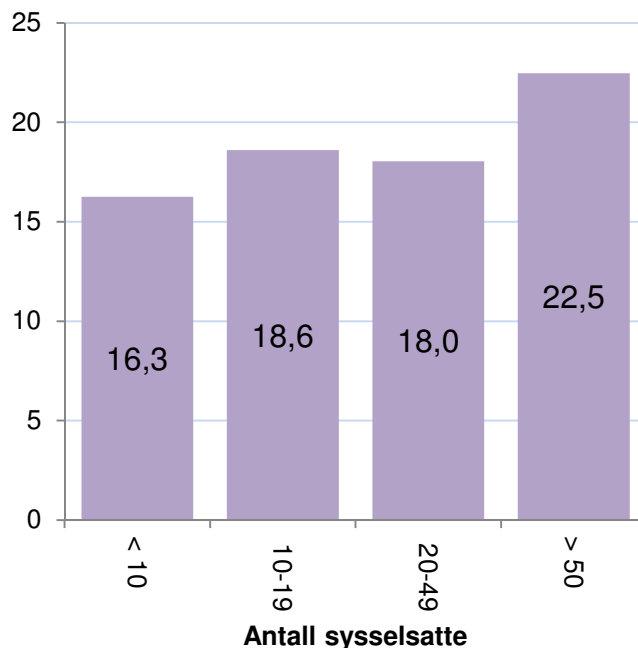
5.5 Innovasjon og størrelse

Er det en sammenheng mellom bedriftenes størrelse og sannsynligheten for at de er innovative?

I figur 55 ser vi hvordan andel bedrifter med produktutvikling varierer med størrelsen på bedriftene, målt med antall sysselsatte. Blant bedrifter med over 50 sysselsatte oppga 22,5 prosent at de hadde introdusert nye produkter. Blant bedrifter med mindre enn 10 ansatte oppga 16,3 prosent at de hadde hatt produktutvikling.

Det er tilsynelatende en sammenheng mellom bedriftenes størrelse og innovasjon. Store bedrifter har høyere sannsynlighet for å være innovative enn små bedrifter.

Store bedrifter har større ressurser og har dermed lettere for å kunne sette av midler til utvikling. Store bedrifter har også ofte et større produktspekter og dermed også flere produkter som vil kunne trenge fornying.

Figur 55: Prosentvis andel bedrifter med produktutvikling, gruppert etter bedriftens størrelse.

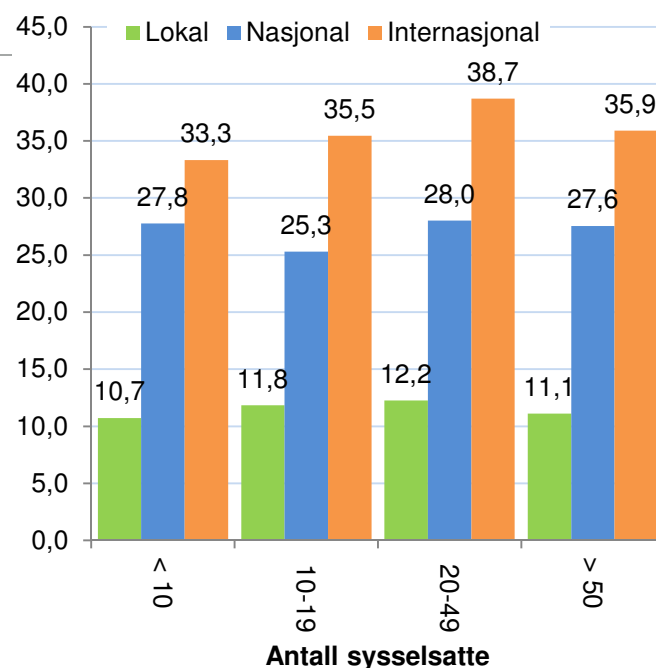
5.6 Innovasjon, størrelse og internasjonalisering

I figur 56 ser vi hvordan andel bedrifter med produktutvikling varierer mellom bedrifter med ulik størrelse og ulik markedsorientering. Vi kan se at det er en sterk sammenheng mellom markedsorientering og innovasjon. Bedrifter med hovedmarkedet utenfor Norge har langt høyere sannsynlighet for produktinnovasjon enn de andre. Bedrifter med et nasjonalt marked har også langt høyere andel innovative bedrifter enn bedrifter med et lokalt marked.

Det er imidlertid liten forskjell i andelen innovative bedrifter i ulik størrelse.

Markedsorienteringen til bedriften synes dermed å være langt viktigere enn størrelsen for om bedriften er innovativ.

De store bedriftene er oftere internasjonalt orientert, mens de minste ofte er lokalt orientert. Det er årsaken til at vi fikk den tilsynelatende positive sammenhengen mellom størrelse og innovasjon i figur 55.

Figur 56: Prosentvis andel bedrifter med produktutvikling, gruppert etter størrelse og markedsinnretning.

5.7 Innovasjonsklima

Hvis et fylke har høy innovasjonsfrekvens på grunn av at de har et næringsliv med mange bedrifter og foretak i bransjer med høy innovasjon, kan dette gi et litt feilaktig bilde av hvor sterk fylket er på innovasjon. Vi ønsker derfor å se på hvordan fylkene gjør det når vi tar hensyn til bedriftenes bransje og størrelse målt i antall ansatte. Dette har vi gjort gjennom logistiske regresjoner der de enkelte innovasjonsindikatorerne er brukt som avhengig variabel. Resultatet kan brukes til å se hvor høy andel innovasjonsforetak de enkelte fylkene har, gitt bransjestruktur og størrelse. Dette kaller vi innovasjonsklima. Hvis et fylke har høy innovasjonsandel gitt bransje og størrelse, betyr det at regionen har et sterkt innovasjonsklima.

I figur 57 ser vi rangeringen til Telemark og Buskerud. Telemark skårer bra for innovasjoner som er nytt for markedet, samt innovasjon i varer og markedskanaler. Buskerud skårer bra for innovasjoner i varer og produksjonsmetoder.

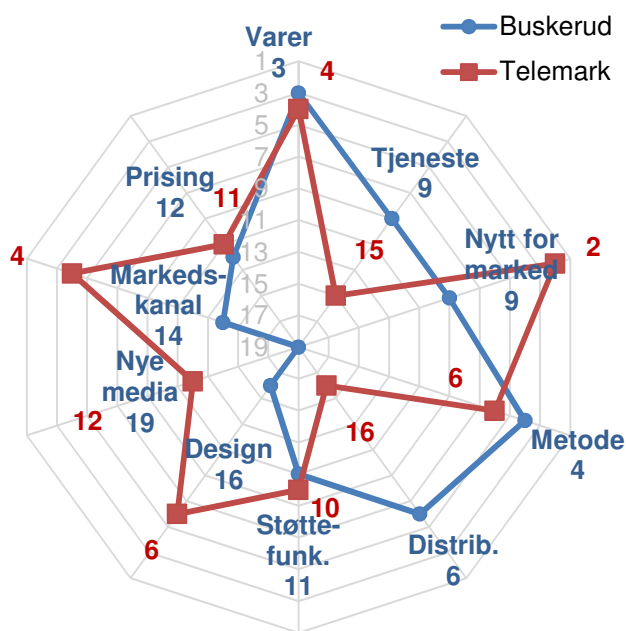
Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima er ikke direkte sammenlignbart, siden datagrunnlaget er litt uliktⁱⁱⁱ.

Figur 58 viser de standardiserte koeffisientene fra regresjonen for samlegruppene. Verdiene er vektet på samme måte som tidligere, som blant annet betyr at produktinnovasjon får høyest betydning. Oslo er brukt som referansefylke. Verdiene til Oslo er derfor null og betyr at Oslo er "utgangspunktet". Fylker som har positive verdier har bedre innovasjonsklima enn Oslo. Verdiene gir en indikasjon på hvor viktig de ulike innovasjonstypene er for den samlede rangeringen.

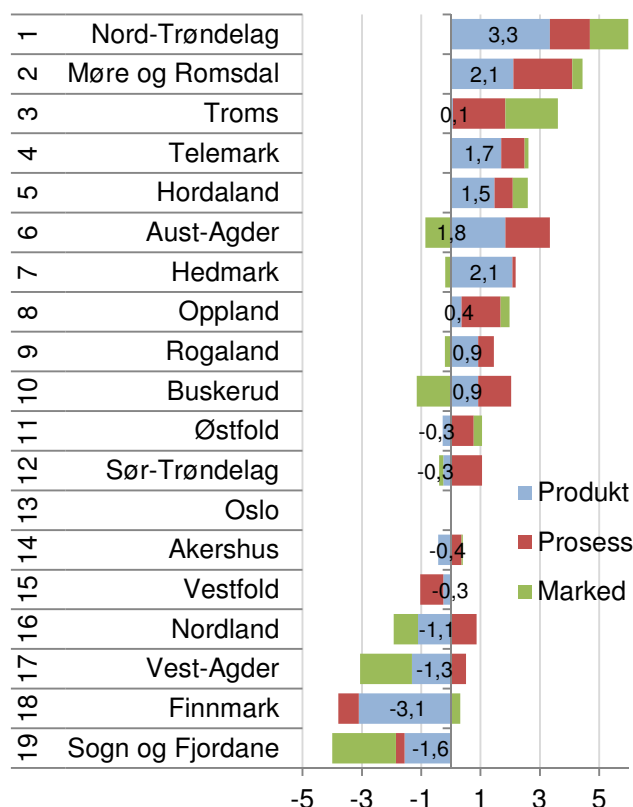
Nord-Trøndelag har sterkest innovasjonsklima, og det er spesielt innenfor produktinnovasjon Nord-Trøndelag gjør det bra. Møre og Romsdal kommer på andreplass. Begge disse fylkene hadde også høy innovasjonsfrekvens. Troms og Telemark på de to neste plassene gjør det derimot bra for innovasjonsklima, men hadde ikke høy innovasjonsfrekvens. Telemark er rangert som nummer fire for innovasjonsfrekvens.

Buskerud er rangert middels, som nummer ti.

Oslo og Akershus var på topp for innovasjonsfrekvens, men har svakt innovasjonsklima.

Figur 57: Telemark og Buskerud sine rangeringer for innovasjonsklima på de ulike innovasjonsindikatorerne.

Figur 58: Innovasjonsklima for fylkene. Vektete standardiserte koeffisienter for de tre hovedgruppene innovasjonsindikatorer.

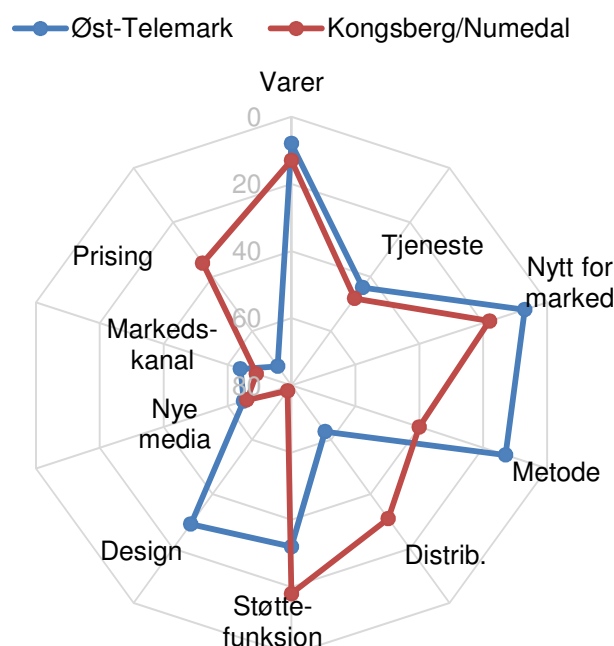
Innovasjonsklima i Kongsbergregionen

Figur 59 viser hvordan Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark kommer ut på rangeringen for innovasjonsklima for de ulike indikatorene.

Øst-Telemark skårer bra for flere indikatorer når vi tar hensyn til bedriftenes bransje og størrelse. Øst-Telemark skårer bra for innovasjon i varer og produksjonsmetoder. Regionen skårer også høyt på innovasjoner som er nye for markedet.

Kongsberg/Numedal skårer best for innovasjon i varer, for innovasjoner som er nye for markedet og støttefunksjoner.

Innovasjon i varer, produksjonsmetoder og innovasjoner som er nye for markedet, er viktige indikatorer for innovasjon.

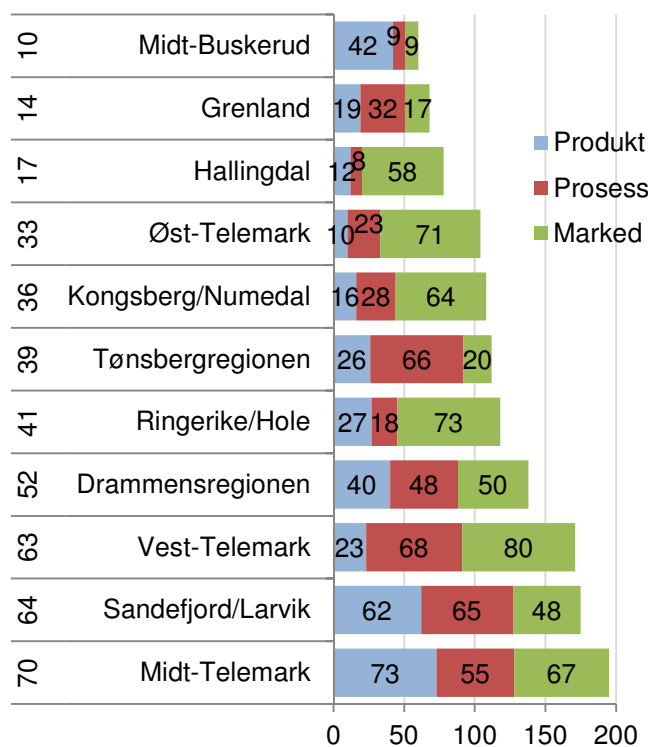
Figur 59: Regionenes rangering for innovasjonsklima med hensyn til de ti indikatorene for innovasjon.

Innovasjonsklima i regionene i BTV

I figur 60 ser vi rangeringen til regionene for de tre hovedtypene innovasjon og samlet.

For innovasjonsklima rangeres Kongsberg/Numedal som nummer 36. Dette er en svake-re plassering enn for innovasjonsfrekvens.

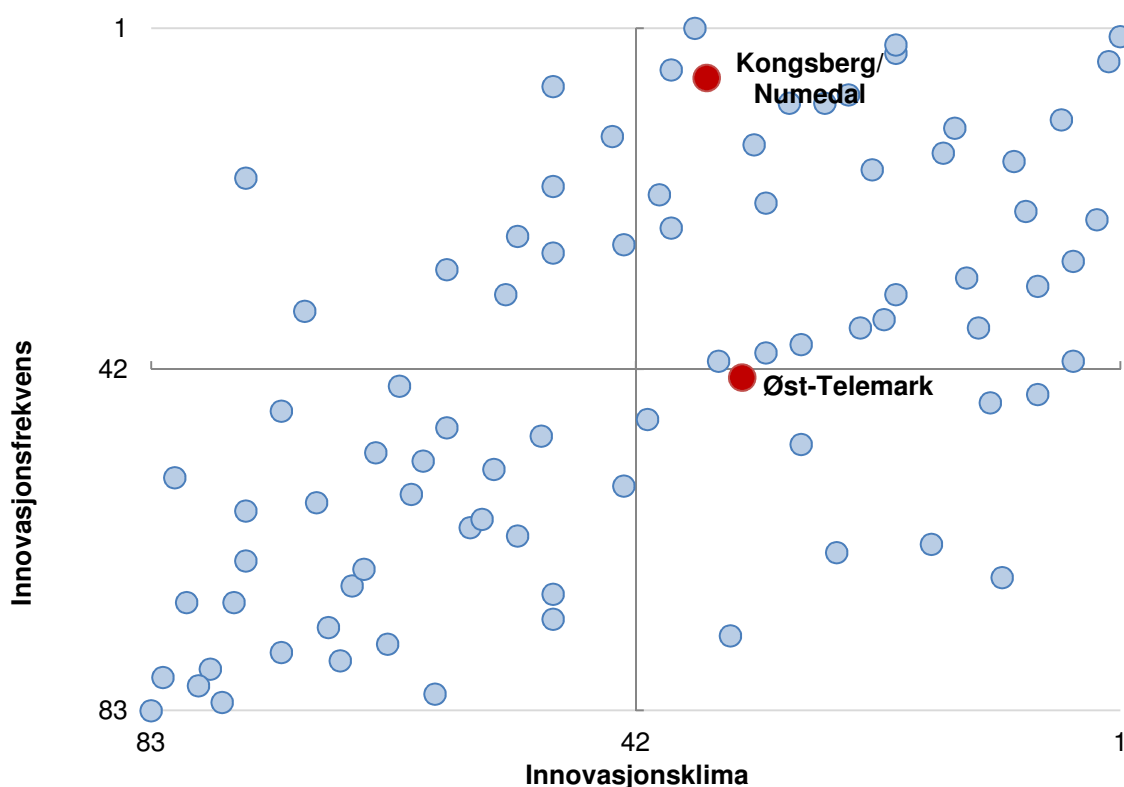
For Øst-Telemark er rangeringen for innovasjonsklima nummer 33 av 83 regioner. Det bedre enn det regionen ble rangert for innovasjonsfrekvens.

Figur 60: Rangering for innovasjonsklima for de tre hovedtypene innovasjon for regionene i BTV. Samlet rangering blant landets 83 regioner vist til venstre.

Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima

Figur 61: Regionenes rangering for samlet innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens.

I figur 61 har vi vist rangeringen for innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens i samme diagram. Det er interessant å se dette i sammenheng, til tross for at de to ikke er direkte sammenlignbare.

Innovasjonsfrekvensen vises på den lodrette akse. Øverst i diagrammet vises regionene med høyest innovasjonsfrekvens, mens de med lavest innovasjonsfrekvens er vist nederst i diagrammet. Akse krysser i midten av diagrammet, slik at regionene over akse har over middels innovasjonsfrekvens. På den vannrette akse vises innovasjonsklima. Regionene med svakest innovasjonsklima vises til venstre i diagrammet, mens regionene med sterkest innovasjonsklima vises til høyre. Denne akse krysser også i midten, slik at regionene til høyre for akse har over middels innovasjonsklima.

De mest vellykkede regionene befinner seg i øvre høyre kvadrant. Disse har både over middels innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens. Her ligger Kongsberg/Numedal.

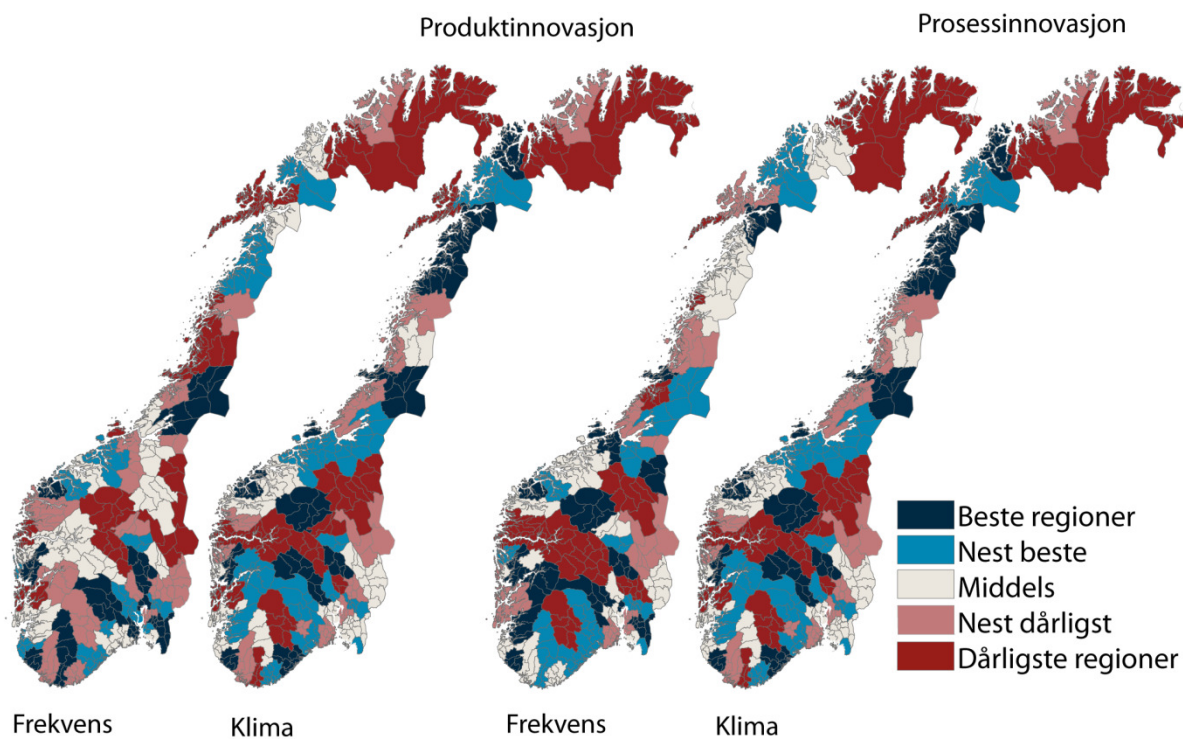
Søre Sunnmøre og Osterfjorden er de to regionene helt oppe i øvre høyre hjørne, som gjør det best på både innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima.

I øvre venstre kvadrant er de regionene som har høy innovasjonsfrekvens, men svakt innovasjonsklima. Disse har en bransjestruktur med høy innovasjonsfrekvens, men er ikke sterke innovasjonsregioner når man tar hensyn til bransje og størrelse.

I nedre høyre kvadrant er regionene som har under middels innovasjonsfrekvens, men over middels innovasjonsklima. Disse regionene har en mindre gunstig bransjestruktur, men har høy innovasjon. Her ligger Øst-Telemark. Øst-Telemark trenger imidlertid bare å rykke opp to plasser for å komme opp i den beste kvadranten.

I nedre venstre kvadrant er de regionene med både lav innovasjonsfrekvens og svakt innovasjonsklima.

Regionale trender

Figur 62: Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima for produkt og prosessinnovasjon i regionene.

I figur 62 har vi sammenliknet innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima for gruppene produktinnovasjon og prosessinnovasjon i regionene.

Flere regioner på Vestlandet har et sterkt innovasjonsklima. De regionene som har sterkest innovasjonsklima for produktinnovasjon er Bjørnefjorden, Søre Sunnmøre og Osterfjorden.

Sentrale regioner på Østlandet, som har høy innovasjonsfrekvens, har et langt svakere innovasjonsklima. En gunstig bransjestruktur gir en høy innovasjonsfrekvensen.

Det er mange distriktsregioner som har et sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Deler av Telemark, Buskerud og Hedmark kommer godt ut for innovasjonsklima.

For prosessinnovasjon kommer også mange Vestlandsregioner godt ut for innovasjonsklima. Regionene som har sterkest innovasjonsklima er Søre Sunnmøre og Bjørnefjorden, som også har sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Tredje sterkeste region for prosessinnovasjon gitt bransje

og størrelse er Hitra/Frøya. Denne regionen har ikke sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Hitra/Frøya har en vellykket fiskeriindustri, der det først og fremst er på prosessiden man har mulighet til å innovere.

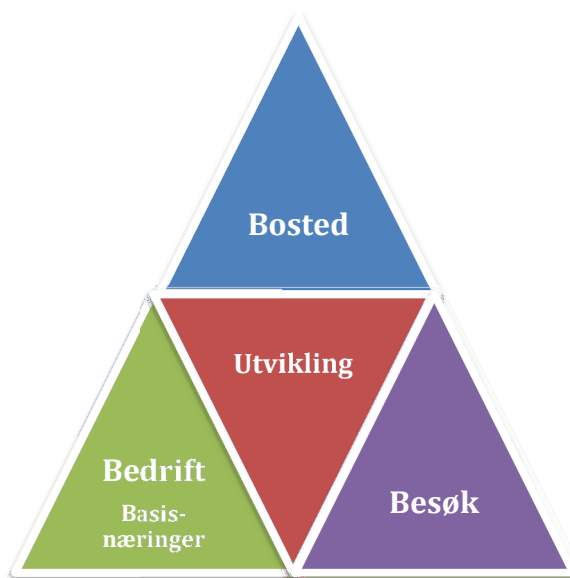
En rekke distriktsregioner i Sør-Norge viser seg å ha et betydelig sterkere innovasjonsklima enn innovasjonsfrekvens for prosessinnovasjon. Flere distriktsregioner på Østlandet kommer høyt ut på klima for prosessinnovasjon, som Nord-Gudbrandsdal, Hallingdal og Midt-Buskerud.

Finnmark gjør det dårlig både for innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima. Enkelte regioner i Troms og Nordland kommer imidlertid bedre ut for innovasjonsklima.

Generelt er det ikke lett å finne mønstre i innovasjonsgraden mellom regionene i Norge. Det betyr at innovasjonen i næringslivet ikke følger landsdelene, men er spredt rundt i landet.

6. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitetspyramiden er en modell for å forstå steders utvikling, vekst eller nedgang. Samtidig er Attraktivitetspyramiden et verktøy for å utvikle strategier for stedsutvikling. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at steder utvikler seg i henhold til deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Besøk, bosted og bedrifter. Den første versjonen av Attraktivitetspyramiden ble utviklet i 2010. I denne rapporten presenterer vi den nye versjonen – som beholder de samme prinsippene, men med noen metodiske forbedringer^{iv}.

Attraktivitetspyramiden forklarer steders vekst som et resultat av tre typer attraktivitet: Bedrifts-, besøks- og bostedsattraktivitet.

Bedriftsdimensjonen fokuserer på steders attraksjonskraft som produksjonssted for varer og tjenester som kan eksporteres til andre steder. Dette er produksjon knyttet til naturressurser, som landbruk, fiske og utvinning, vareproduserende industri og teknologiske tjenester. Vi kaller dette basisnæringer. Mange steder er basert på denne typen attraktivitet, ved at de har hatt gunstige betingelser for primærnæringer, eller for industriproduksjon gjennom nærhet til råvarer eller kraft. I dag er teknologiske tjenester en type produksjon som kan selges over lange avstander, hvor råstoffet er kompetent arbeidskraft. Teknologiske tjenester er en raskt voksende næring som har helt andre lokaliseringsbetingelser enn naturbasert næring og industri.

Mange steder har også vokst fram gjennom å være attraktive for besøk. Ofte har denne attraktiviteten

oppstått gjennom at steder har vært knutepunkter for kommunikasjoner. Attraktivitet for besøk skaper mange arbeidsplasser i næringer som er avhengige av direkte salg til kunder. Dette er næringer som tradisjonelt reiseliv, butikkhandel, aktiviteter, underholdning og kultur.

Attraktivitet som bosted er historisk sett en ny type attraktivitet, som etter hvert har blitt den tredje viktige drivkraften. Etter hvert som stadig flere pendler mellom bosted og arbeidssted har noen steder kunnet vokse utelukkende gjennom å være attraktive som bosteder. Slike steder har gjerne stor utpendling til naboregioner. For å måle attraktivitet som bosted bruker vi Attraktivitetsbarometeret. Attraktivitetsbarometeret måler steders tiltrekningskraft for innflytting når effekten av arbeidsplassveksten er trukket fra.

I dette kapitlet vil vi presentere de tre attraktivitetstypene hver for seg, og til slutt se på noen vekstfaktorer som ikke fanges opp av modellen.

6.1 Viktige trender

De siste ti årene har antall arbeidsplasser i basisnæringene sunket i Norge. Basisnæringene er industri, primærnæring og teknologiske tjenester. Basisnæringene er følsomme for konjunkturer og svinger mer enn andre.

Antall arbeidsplasser i besøksnæringene, som er næringer innenfor reiseliv, aktiviteter og handel, har økt med 14 prosent fra 2000 til 2010.

Arbeidsplasser knyttet til lokal bosetting øker mest. Dette er arbeidsplasser i kommunene og private arbeidsplasser i undervisning og helse og omsorg.

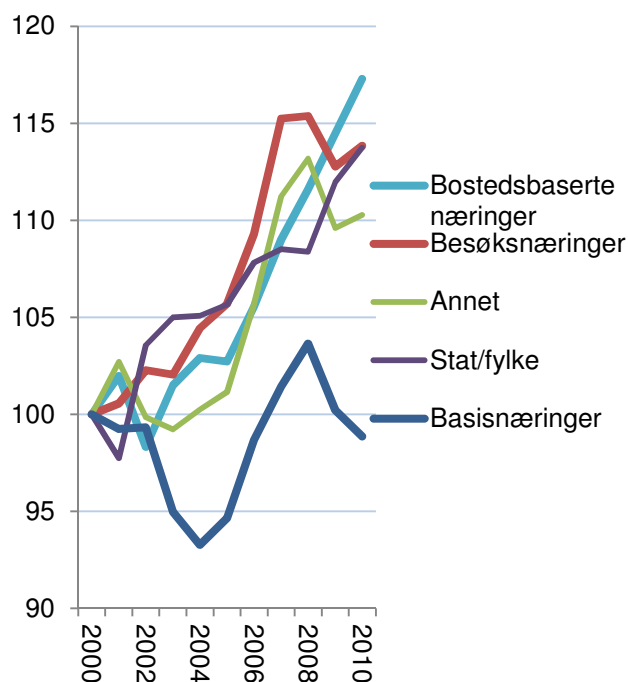
Disse tre typene av arbeidsplasser er knyttet til hver sin akse i attraktivitetspyramiden. Etter hvert som bostedsbaserte næringer og besøksnæringer vokser, blir attraktivitet for besøk og bosetting gradvis mer viktig, mens attraktivitet for bedrifter i basisnæringene gradvis blir mindre enerådende. Tidligere var regional utvikling sterkt fokusert på konkurranseutsatte næringer i basisnæringene. I dag må en også ta hensyn til de andre attraktivitetsdimensjonene.

Sammensetningen av arbeidsplassene

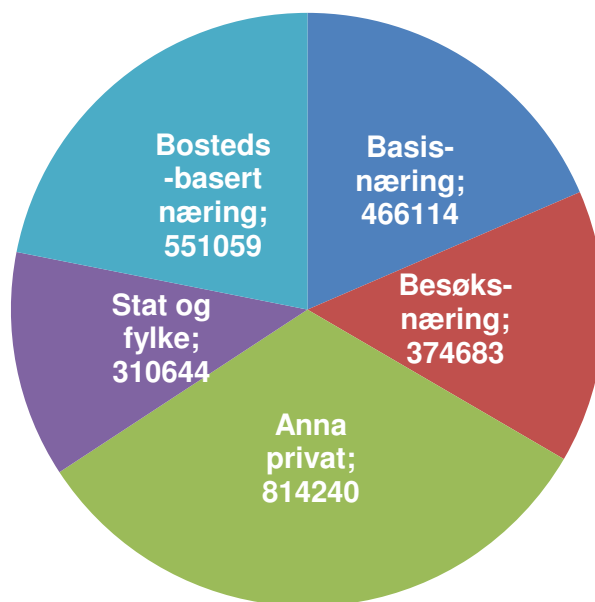
I figur 64 viser vi hvordan de ulike kategoriene av arbeidsplasser er fordelt i Norge i 2010.

Basisnæringene teller 466 000 arbeidsplasser, og er fremdeles større enn besøksnæringene, som har 375 000 arbeidsplasser. De bostedsbaserte næringene har i dag flere arbeidsplasser enn basisnæringene, men i 2000 var basisnæringene større enn de bostedsbaserte næringene.

Andre private næringer er hovedsakelig tjenester som ikke er direkte konkurranseutsatte. Både arbeidsplasser i stat/fylke og de andre næringene er ofte senterfunksjoner som er konsentrert til de største byene og regionale sentra. I våre analyser blir veksten i disse arbeidsplassene på et sted betraktet som en funksjon av stedets attraktivitet i sum langs de tre aksene. Men her vil også veksten kunne variere en del. Dette vil vi se nærmere på i kapittel 7.1.

Figur 63: Utvikling i antall arbeidsplasser i Norge i basisnæringer, besøksnæringer og bostedsbaserte næringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 64: Fordeling mellom ulike kategorier av arbeidsplasser i Norge i 2010.

6.2 Bedriftsattraktivitet

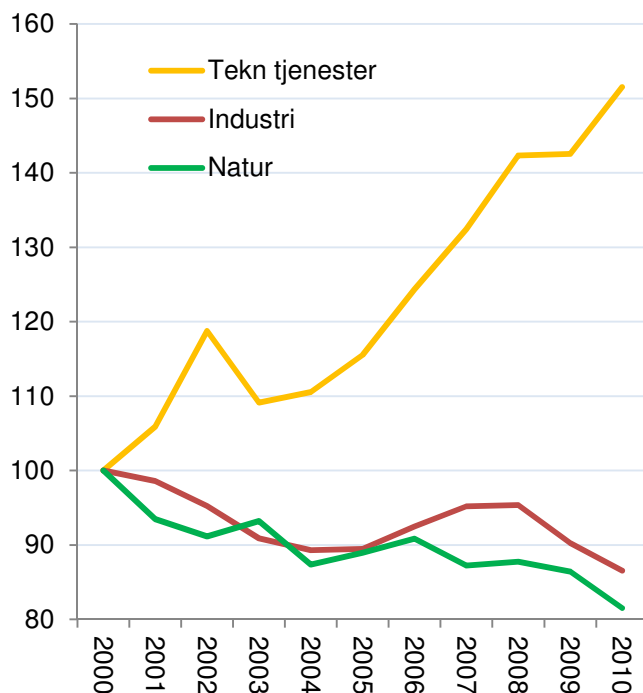
Begrepet bedriftsattraktivitet forsøker å fange opp at mange steder har grodd opp på grunn av at det har vært gunstig å produsere varer og tjenester for salg til andre regioner. Mange steder i Norge har en slik historisk bakgrunn, enten i naturressurser som fisk og landbruksarealer eller tilgang på kraft eller havner. Etter hvert har teknologibaserte tjenester vokst opp til en betydelig næring. Dette er tjenester som ikke er lokale, men som også selges i et nasjonalt eller internasjonalt marked.

Vi kaller disse næringene basisnæringer. Vi kunne ha brukt begrepet konkurranseutsatte næringer, men mange vil hevde at landbruket ikke er konkurranseutsatt. Landbruksproduksjonen i Norge er imidlertid ikke lokalt basert, fordi produktene stort sett omsettes utenfor de stedene hvor produksjonen foregår.

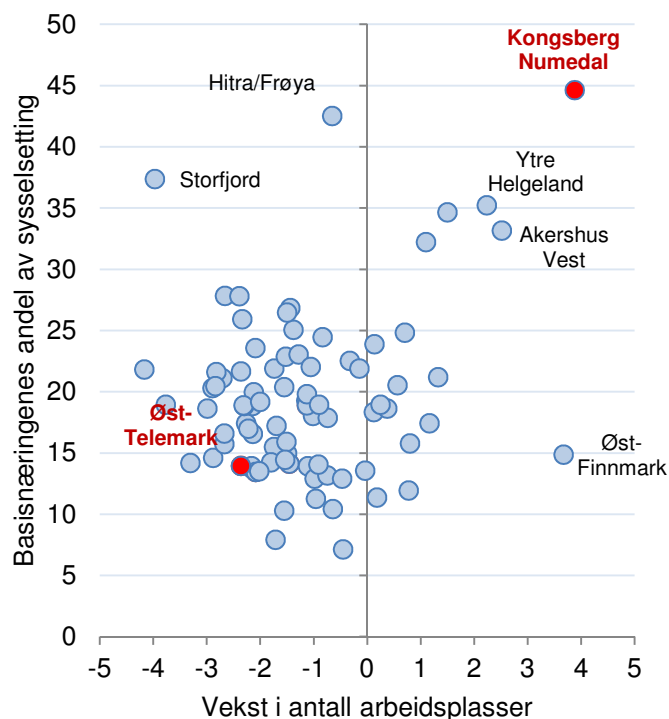
Mens naturbaserte næringer, i hovedsak primærnæringene, og industrien har synkende sysselsetting, øker sysselsettingen i de teknologiske tjenestene sterkt. Distriktene har et fortrinn når det gjelder industri og naturbasert næring, ettersom de har tilgang til arealer og naturressurser. For teknologiske tjenester er det kompetente hoder som er råvarene. Disse finnes det flest av i byene. Denne utviklingen er en av drivkreftene til sentraliseringen.

I figur 66 har vi vist nivå og vekst for basisnæringene i regionene i Norge. Kongsberg/Numedal har både høyest konsentrasjon av basisnæringer, og har samtidig hatt sterkest vekst. Når vi beregner veksten, har vi målt veksten i antall prosentpoeng av samlet sysselsetting i regionen. Veksten i Kongsberg/Numedal tilsvarer dermed nesten fire prosent av samlet sysselsetting i regionen.

Øst-Telemark har mye lavere konsentrasjon av basisnæringer, og har samtidig hatt en ganske sterk nedgang de siste tre årene.

Figur 65: Utvikling i antall arbeidsplasser i perioden 2000-2010 i Norge i forskjellige kategorier av basisnæringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

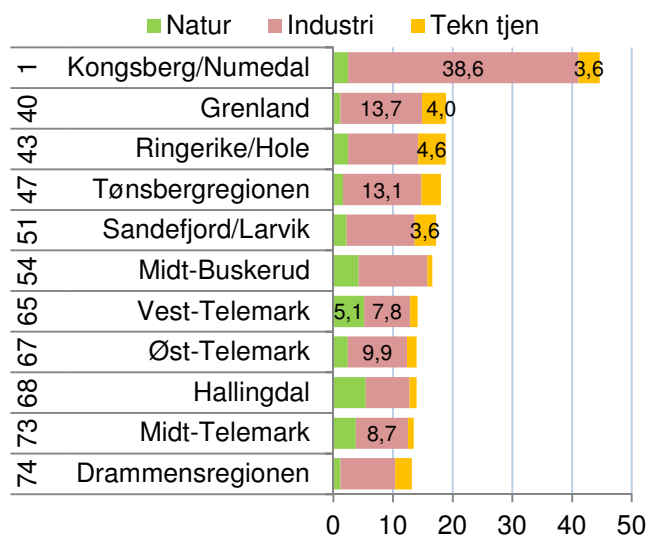
Figur 66: Andel samlet sysselsetting og vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer i prosentpoeng av samlet sysselsetting siste tre år for de 83 regionene i landet.

Nivå av basisnæringene

I figur 67 ser vi hvordan basisnæringene er fordelt på de tre kategoriene. Industrien er den største næringen av disse på landsbasis, og er også den største næringen i alle regionene i BTV.

Kongsberg/Numedal har spesielt høy konsentrasjon av industri, tilsvarende 38,6 prosent av samlet sysselsetting i regionen. Det er høyest av alle regionene i landet.

Øst-Telemark har forholdsvis lite basisnæring og er rangert som nummer 67 av 83 regioner med hensyn til andel basisnæring i prosent av samlet sysselsetting.

Figur 67: Antall arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av basisnæring i 2010. Rangering blant de 83 regionene er vist til venstre.

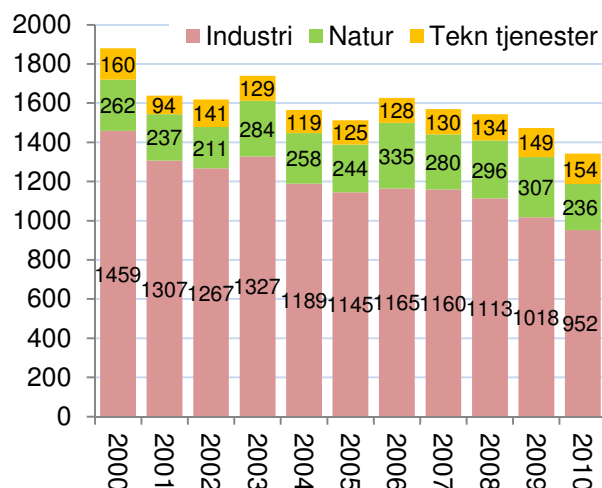
Utvikling i basisnæringene

I figur 68 og 69 ser vi hvordan antall arbeidsplasser i de ulike kategoriene av basisnæring har utviklet seg i Øst-Telemark og Kongsberg/Numedal.

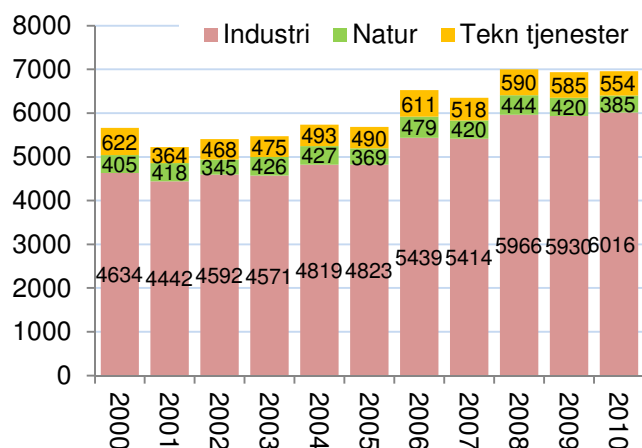
Øst-Telemark har hatt en kraftig nedgang i industriarbeidsplasser. Det har vært en vekst i teknologiske tjenester, men ikke nok til å kompensere for tapet av industriarbeidsplasser.

I Kongsberg/Numedal har det vært en sterk vekst i antall industriarbeidsplasser. Mens industriarbeidsplassene har sunket i Norge som helhet, har det vært sterk vekst i denne regionen.

Kongsberg/Numedal har ikke hatt vekst i teknologiske tjenester, selv om dette har vært en vekstsnæring nasjonalt. Industrien i Kongsberg/Numedal har imidlertid et høyt teknologinnhold. Forskjellen mellom den mest teknologiske industrien og teknologiske tjenester er dermed kanskje ikke så stor.

Figur 68: Utvikling i antall arbeidsplasser i de tre kategoriene av basisnæring i Øst-Telemark i perioden 2000-2010.

Figur 69: Utvikling i antall arbeidsplasser i de tre kategoriene av basisnæring i Kongsberg/Numedal i perioden 2000-2010.

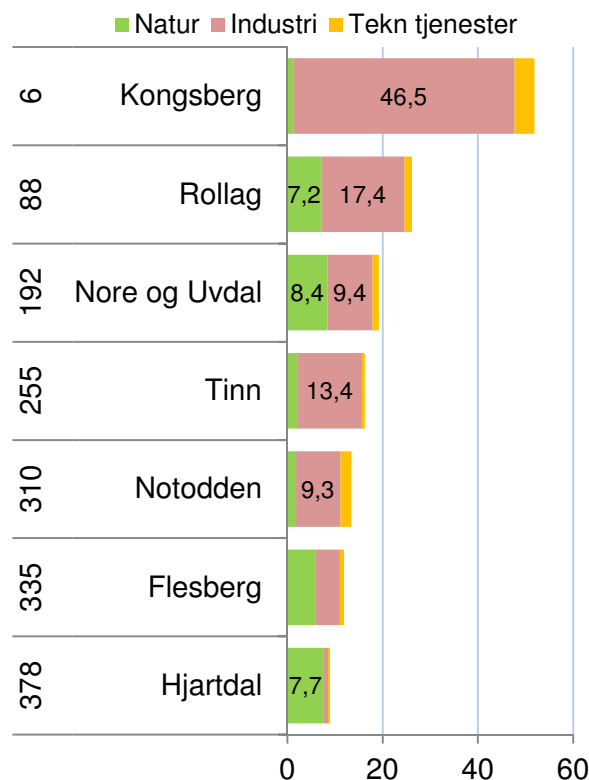
Nivå kommuner

Kongsberg er nummer seks i landet når det gjelder konsentrasjon av basisnæringer. Det er de mange industriarbeidsplassene som trekker opp. Antall industriarbeidsplasser tilsvarer 46,5 prosent av samlet sysselsetting i Kongsberg.

Rollag er også en bedriftskommune, og er nummer 88 av 430 kommuner i landet når det gjelder konsentrasjon av basisnæringer.

Nore og Uvdal er nummer 192, som er over middels. Nore og Uvdal har mye landbruk som trekker opp.

I de andre kommunene er nivå av basisnæringer under middels.

Figur 70: Antall arbeidsplasser i basisnæringene i prosent av samlet sysselsetting i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

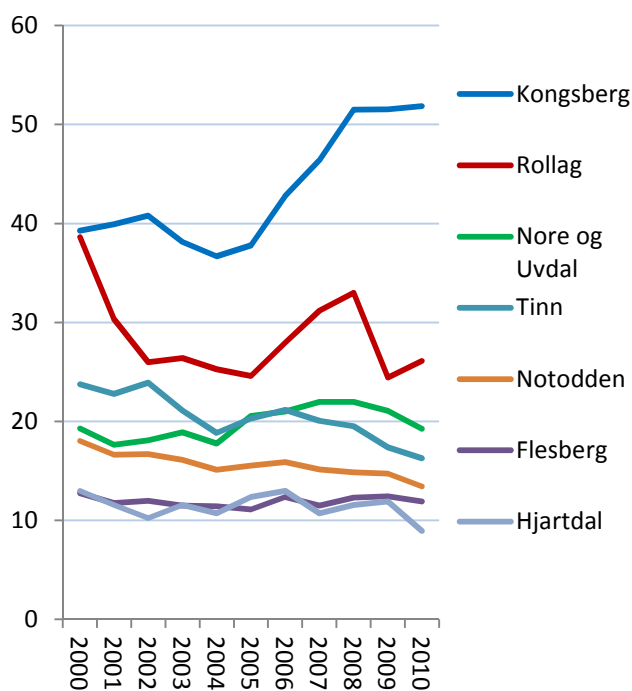
Vekst kommuner

Kongsberg har hatt en kraftig vekst i basisnæringene i en periode da basisnæringene har hatt synkende andel av sysselsettingen i Norge.

Rollag hadde samme konsentrasjon av basisnæringer som Kongsberg i 2000, men har nå bare halvparten av nivået.

I Tinn og Notodden har også basisnæringene fått en dalende andel av sysselsettingen.

Nore og Uvdal har hatt en liten vekst, mens Flesberg og Hjartdal har hatt litt nedgang.

Figur 71: Antall arbeidsplasser i basisnæringene i prosentpoeng av samlet sysselsetting i perioden 2000-2010.

6.3 Besøksattraktivitet

Noen steder har stor trafikk av personer som kommer på besøk av ulike årsaker. Slike steder får mange ekstra arbeidsplasser i besøksnæringene. Som besøksnæringer regner vi virksomheter hvor kunden må møte opp personlig. Turisme er en typisk besøksnæring, og er knyttet opp til bransjene overnatting og servering, og i økende grad til underholdning, kultur og aktiviteter. All butikkhandel er også besøksnæringer. I Norge er butikkhandelen den største av besøksnæringene.

Antall arbeidsplasser innen overnatting har sunket ganske sterkt de siste ti årene. Handel og servering er næringer som vokser, mens aktivitetsnæringene vokser svært raskt. Dette avspeiler en dreining fra tradisjonell overnatting til aktiviteter, kultur og underholdning.

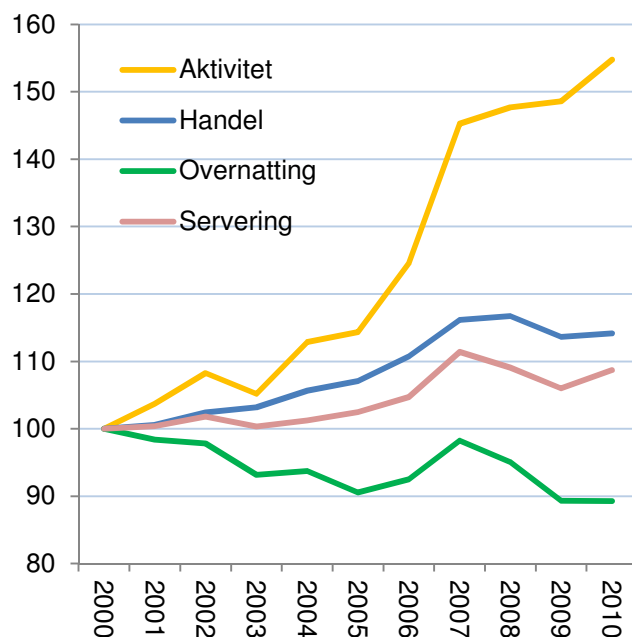
Noen steder har en ”negativ besøksbalanse”, som fører til handelslekkasje. Når vi beregner nivået på steders besøksnæringer, trekker vi fra de arbeidsplassene som er antatt å betjene de som bor på stedet. Dermed vil noen steder få et nivå som er under null.

I figur 73 ser vi hvordan regionene i Norge fordeler seg med hensyn til nivået på besøksnæringene og veksten de siste tre årene.

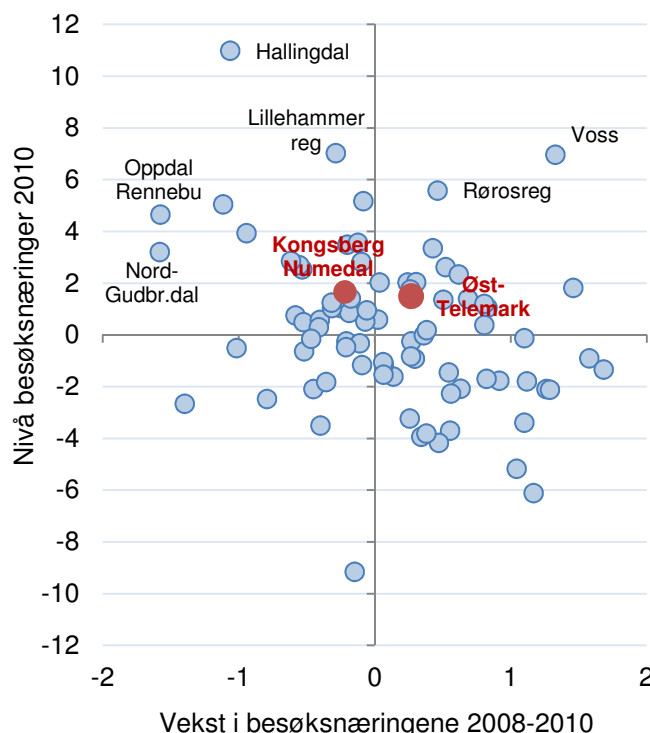
Hallingdal har det høyeste nivået, og 11 prosent av sysselsettingen i regionen er beregnet å komme av besøk utenfra. Besøksnæringene i Hallingdal har krympet de siste tre årene tilsvarende én prosent av sysselsettingen i regionen, mens Voss har hatt sterk vekst av de store besøksregionene.

Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark har begge over middels nivå på besøksnæringene.

Øst-Telemark har hatt vekst i besøksnæringene de siste tre årene, mens Kongsberg/Numedal har hatt nedgang.

Figur 72: Utvikling i antall arbeidsplasser i Norge i forskjellige kategorier av besøksnæringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 73: Andel samlet sysselsetting og vekst i antall arbeidsplasser i besøksnæringer i prosentpoeng av samlet sysselsetting siste tre år for de 83 regionene i landet.

Besøksnæringene i regionene

Hallingdal er den mest utpregede besøksregionen i landet, og har overskudd på alle kategorier av besøksnæring. Vest-Telemark er nummer 11 i landet, og har overskudd på handel og aktiviteter, men forholdsvis lite servering. Det er altså distriktsregionene som har høyest konsentrasjon av besøksnæring.

Byregionene i BTV har omtrent nøytral besøksbalanse.

Noen regioner som Midt-Buskerud og Midt-Telemark havner i midten, og har negativ besøksbalanse. Her reiser de til byene for handel mens byfolka reiser forbi til hyttene på fjellet.

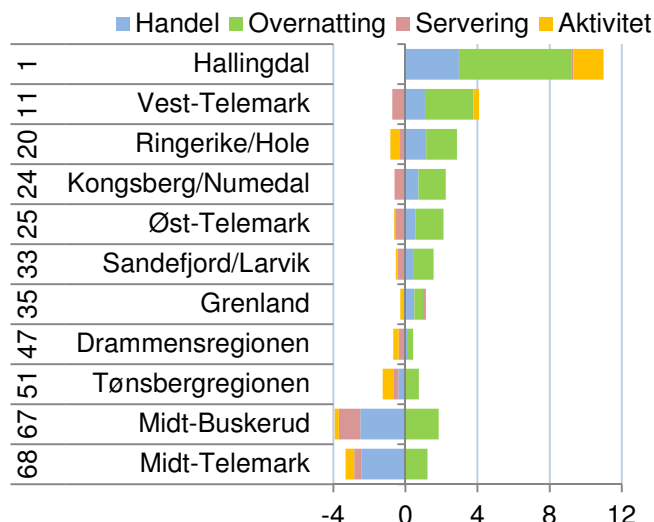
Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark har nesten det samme nivået, de er rangert som nummer 24 og 25. Profilen når det gjelder sammensetning av besøksnæringene er også nesten lik. Regionene har handelsoverskudd og noe overnatting, men underskudd av arbeidsplasser i servering.

Utvikling i besøksnæringene

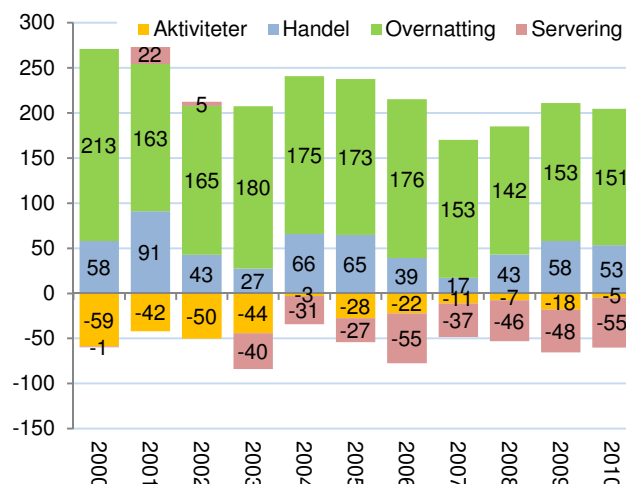
Figuren på forrige side viste nivå og utvikling de siste tre årene. I figur 75 og 76 ser vi utviklingen de siste ti årene.

Øst-Telemark hadde en nedgang i overnatting fra 2000 til 2007. Etter det har det flatet ut. Øst-Telemark har hatt en positiv utvikling i aktivitetsnæringene, men nedgang i servering. Øst-Telemark har også et lite handelsoverskudd, som har blitt noe redusert.

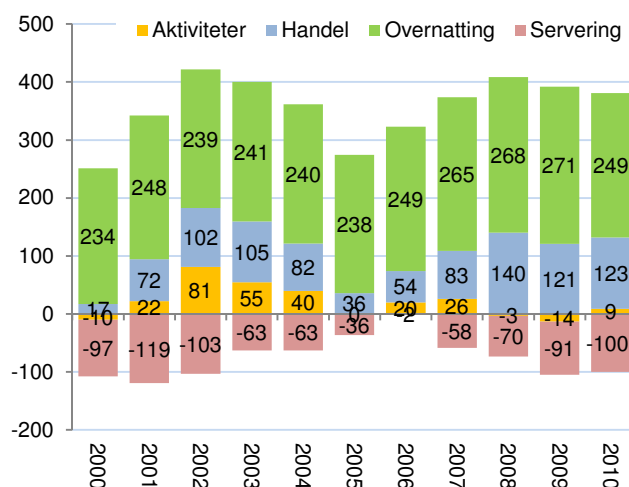
Kongsberg/Numedal har flere arbeidsplasser i overnatting i 2010 enn i 2000. Dette er en næring som har hatt synkende antall arbeidsplasser på landsbasis. Kongsberg/Numedal har også styrket handelsnæringen.

Figur 74: Antall arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av besøksnæring. Rangering blant de 83 regionene er vist til venstre.

Figur 75: Utvikling i antall arbeidsplasser i de tre kategoriene av besøksnæring i Øst-Telemark i perioden 2000-2010.

Figur 76: Utvikling i antall arbeidsplasser i de tre kategoriene av besøksnæring i Kongsberg/Numedal i perioden 2000-2010.

Besøksnæringer i kommunene

Kongsberg er størst når det gjelder besøksnæringer også. Det er ikke ofte at en kommune både er bedriftskommune og besøkskommune samtidig. Det er fordi Kongsberg har svært mye næringsliv i forhold til folketallet.

Kongsberg er nummer 74 av 430 kommuner når det gjelder nivå på besøksnæringene.

Tinn er nummer 83 og Notodden er nummer 89, så dette er også besøkskommuner.

Tinn er besøkskommune på grunn av overnatting og aktivitetsnæringene. Dette kjennetegner turistkommuner. Notodden er besøkskommune på grunn av mye handel, og er dermed en annen type besøkskommune.

Nore og Uvdal har også forholdsvis mye besøksnæringer, og er nummer 109.

De andre kommunene har under middels nivå for besøksnæringene.

Utvikling i besøksnæringene i kommunene

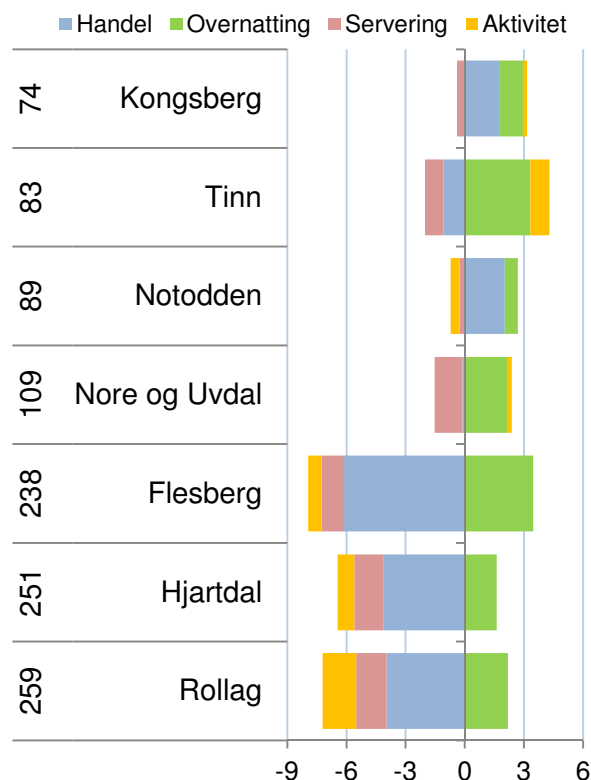
Notodden hadde det høyeste nivået av besøksnæringer i 2000, men har hatt synkende andel av sysselsettingen i besøksnæringene.

Kongsberg har hatt litt økning fra 2000 til 2010, og er nå størst.

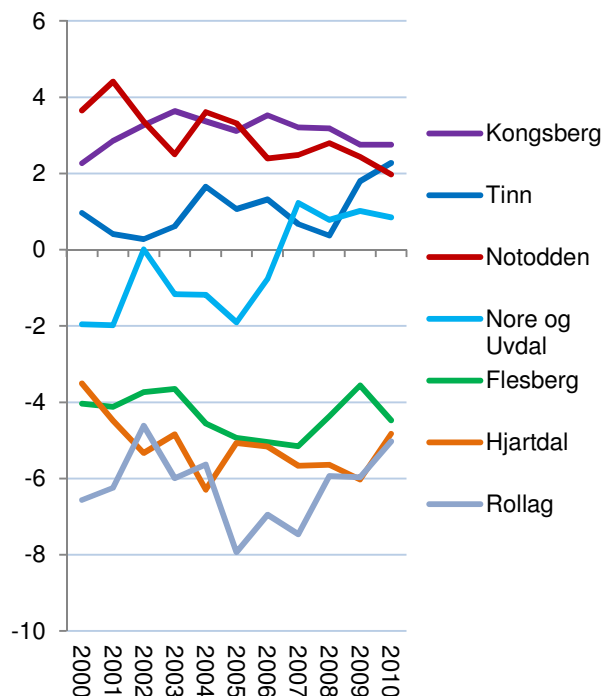
Tinn har hatt sterk vekst de to siste årene, og har nå passert Notodden som besøkskommune.

Nore og Uvdal har også hatt sterk vekst i besøksnæringene. De hadde underskudd av besøksnæringer i 2000, men har overskudd i 2010.

De andre kommunene har ligget på et lavt nivå hele tiden, uten at det er klare trender opp eller ned.

Figur 77: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i prosent av samlet sysselsetting i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Figur 78: Utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i prosentpoeng av samlet sysselsetting i kommunene i perioden 2000-2010.

6.4 Bostedsattraktivitet

Attraktivitetsbarometeret er en metode for å måle hvilke geografiske områder som er attraktive som bosteder. Telemarksforskning har publisert Attraktivitetsbarometeret for norske kommuner og regioner siden 2006.

Det er en positiv sammenheng mellom arbeidsplassvekst og innflytting. Steder som har vekst i arbeidsplasser får som regel innflytting, mens steder med nedgang i antall arbeidsplasser vil ofte få utflytting.

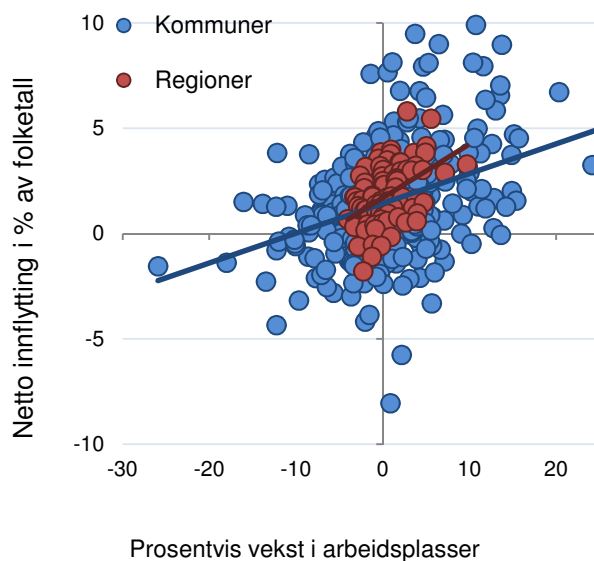
Attraktivitetsbarometeret er basert på at nettoflyttingen til mange kommuner og regioner avviker fra det som er forventet ut fra arbeidsplassveksten. Noen steder får sterk innflytting uten at det kan forklares med arbeidsplassveksten. Dette må da skyldes at det er andre forhold enn arbeidsplassvekst som tiltrekker seg innflyttere. Attraktivitetsindeksen er avstanden mellom den faktiske nettoflyttingen til en kommune eller en region, og den forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten. I figur 79 vil dette tilsvare den vertikale avstanden mellom kommunens eller regionens faktiske plassering og linjen som viser den statistiske forventede nettoflyttingen. Denne differansen kan indikere hvor høy vekst regionen har hatt i folketallet i perioden på grunn av regionens attraktivitet.

Attraktivitetsbarometeret for regioner

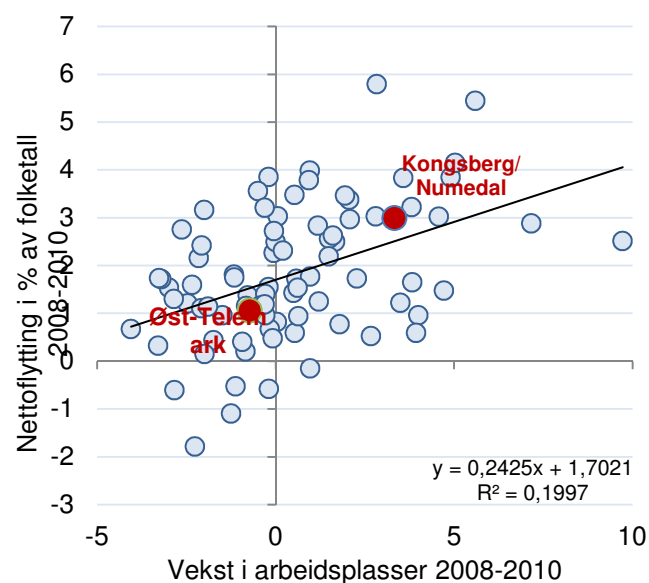
I figur 80 ser vi hvordan nettoflyttingen og arbeidsplassveksten henger sammen for de 83 regionene i landet i den siste treårsperioden. Den høye innvandringen fra utlandet gjør at de aller fleste regionene har netto innflytting.

Kongsberg/Numedal har hatt sterk arbeidsplassvekst, og samtidig mer innflytting enn forventet. Kongsberg/Numedal har dermed vært attraktiv som bostedsregion de siste tre årene.

Øst-Telemark har hatt lavere arbeidsplassvekst enn middels, og samtidig hatt lavere innflytting enn forventet.

Figur 79: Norske kommuner og norske regioner fordelt etter prosentvis vekst i antall arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i prosentpoeng av folketallet i perioden 2008-2010.

Figur 80: De 83 politiske regionene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010.

Endring av Attraktivitetsbarometeret

Attraktivitetsbarometeret for 2011 er litt endret fra tidligere år. Fram til i fjor tok vi utgangspunkt i den innenlandske flyttingen mellom regioner og kommuner. Det er imidlertid skjedd en utvikling i type og nivå av innvandring, som har stor betydning for regional utvikling i Norge. Som vi kan se i figur 81, har innvandringen til Norge de siste fire årene økt til et nivå som er langt høyere enn noen sinne tidligere. Metoden bak Attraktivitetsbarometeret er derfor endret for å reflektere den nye virkeligheten for norske kommuner og regioner.

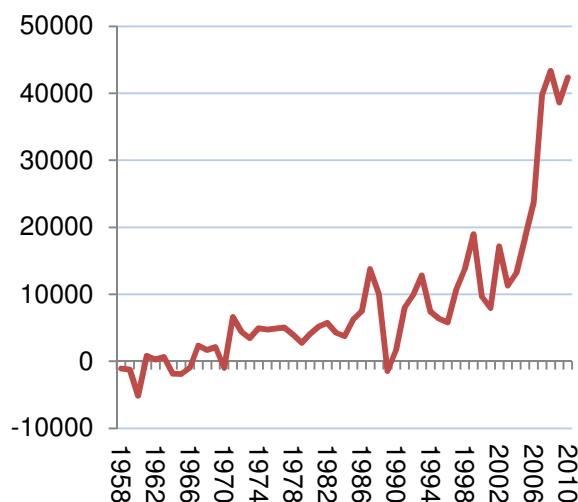
Tidligere var innvandringen til Norge i hovedsak knyttet til flukt eller familiegjenforening. Da var det ikke naturlig å knytte denne innvandringen til attraktivitet, ettersom innvandrerne i liten grad valgte bosted selv. Etter hvert har innvandringen økt sterkt, og da i form av arbeidsinnvandring fra tidligere Øst-Europa og dels livsstilsinnvandring fra Nederland og Tyskland. Dette er innvandring som er knyttet til stedenes kvaliteter. Derfor vil vi nå basere Attraktivitetsbarometeret på all flytting, både innenlands og innvandring fra utlandet.

I det nye Attraktivitetsbarometeret ser vi på tre ulike typer flyttestrømmer; innvandring fra utlandet, innenlands flytting av innvandrerbefolkningen og innenlands flytting av andre, det vil si de uten innvandringsbakgrunn. Innvandrerbefolkningen er innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som bor i Norge.

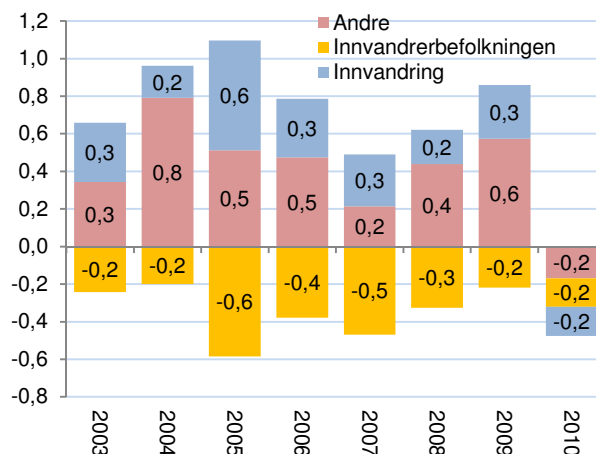
Attraktivitetsindeksen for Øst-Telemark og Kongsberg/Numedal

I figur 82 og 83 ser vi attraktivitetsindeksen, som viser avstanden mellom forventet og faktisk flytting, splittet opp i de tre typene flytting.

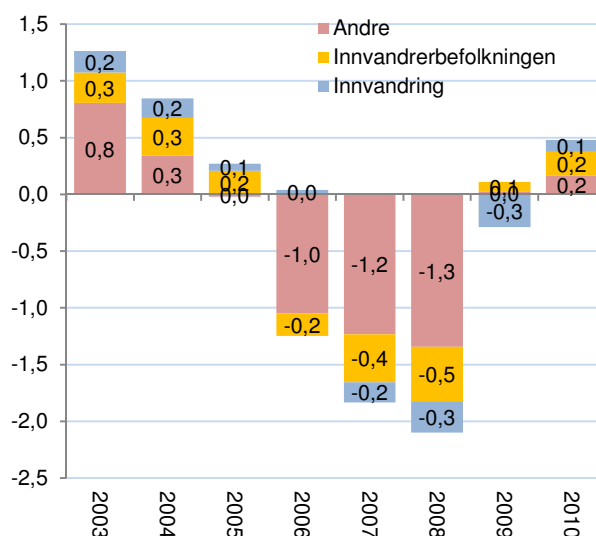
Øst-Telemark var tidligere attraktiv som bosted, på grunn av høy innvandring og gjennom å være attraktiv for folk uten innvandringsbakgrunn. Øst-Telemark hadde en del utflytting fra innvandrerbefolkningen som trakk ned. I den siste perioden har attraktiviteten blitt dårligere. Kongsberg/Numedal har hatt store variasjoner i bostedsattraktiviteten. De første periodene var regionen attraktiv, men så kom en periode med lav attraktivitet. De siste periodene har attraktiviteten blitt sterkt forbedret, og i siste periode er Kongsberg/Numedal attraktiv for alle de tre gruppene.

Figur 81: Netto innvandring til Norge, antall personer. Data fra SSB.

Figur 82: Attraktivitetsindeksen for Øst-Telemark fra 2003 til 2010 splittet opp i tre typer flytting.

Figur 83: Attraktivitetsindeksen for Kongsberg/Numedal fra 2003 til 2010 splittet opp i tre typer flytting.

Attraktivitetsbarometeret for kommuner

I figur 84 ser vi hvordan nettoflyttingen og arbeidsplassveksten henger sammen for kommunene i Norge og Kongsbergregionen.

Kongsberg har hatt størst arbeidsplassvekst og har samtidig hatt høyest innflytting. Kongsberg har høyere innflytting enn forventningslinjen og får dermed over middels bostedsattraktivitet.

Flesberg har litt under middels arbeidsplassvekst, men høyere innflytting enn forventet, og har også vært attraktiv som bosted de siste tre årene.

Notodden og Nore og Uvdal ligger begge på forventningslinjen, og er dermed middels attraktive.

Tinn, Hjartdal og Rollag har svak innflytting, uten at arbeidsplassveksten har vært spesielt dårlig. De skårer dermed dårlig på Attraktivitetsbarometeret.

Kommunene i Kongsbergregionen

I figur 85 kan vi se hvilke grupper som kommunene i Kongsbergregionen tiltrekker eller frastøter.

Kongsberg har vært attraktiv for alle de tre gruppene som er målt, og er nummer 88 av de 430 kommunene i landet med hensyn til bostedsattraktivitet.

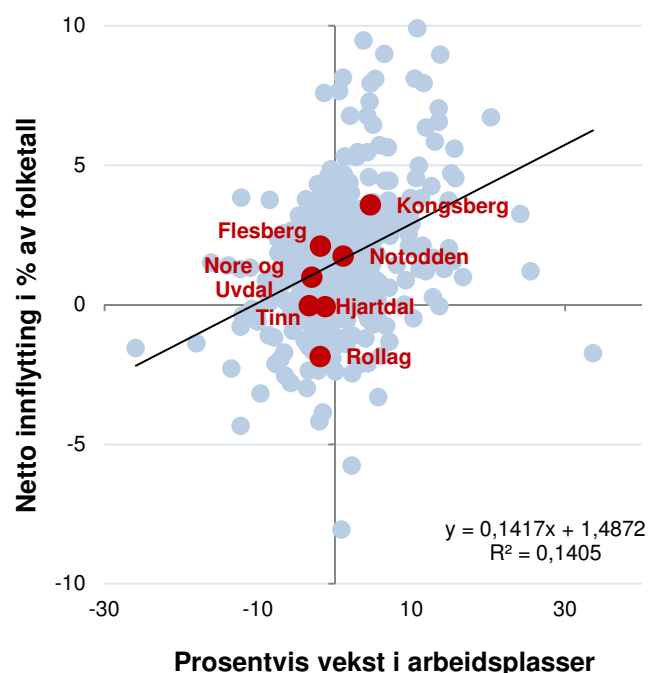
Flesberg har vært mer attraktiv enn Kongsberg for de som allerede bor i landet, men har hatt liten direkte innvandring.

Notodden har samme attraktivitetsprofil som Flesberg, men har vært mindre attraktiv. Notodden er rangert som nummer 218, som er litt under middels av norske kommuner.

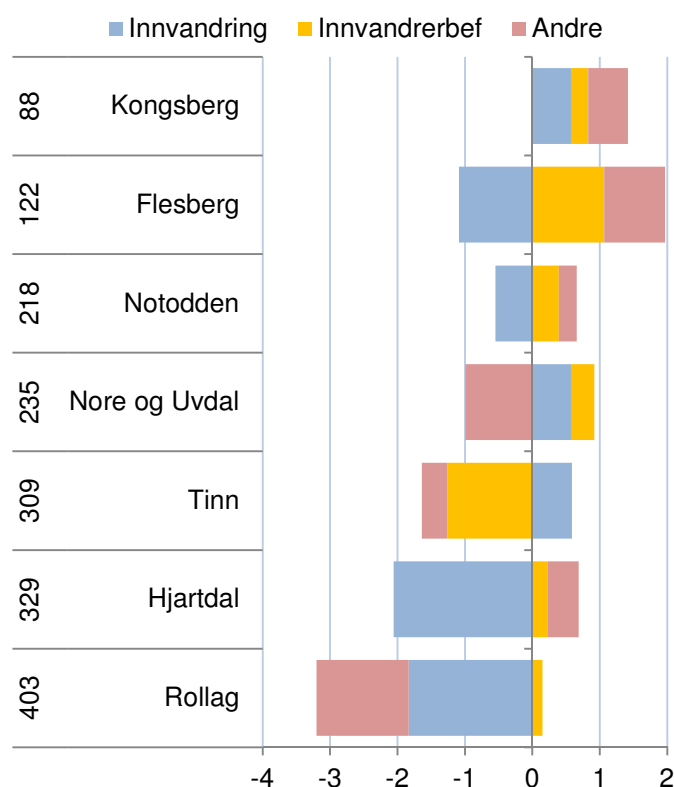
Nore og Uvdal og Tinn skårer positivt for attraktivitet for utlendinger gjennom å ha ganske stor direkte innvandring. Nore og Uvdal er imidlertid lite attraktiv for de uten innvandrerbakgrunn, mens Tinn har stor utflytting av innvandrerbefolkningen som trekker ned.

Hjartdal har nesten ikke innvandring, men er attraktiv for de som bor i Norge.

Rollag har heller ikke særlig innvandring, men er samtidig lite attraktiv for folk uten innvandrerbakgrunn, og kommer dårligst ut på Attraktivitetsbarometeret.

Figur 84: De 430 kommunene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010. Kommunene i Kongsbergregionen er markert med rødt.

Figur 85: Attraktivitetsindeksen 2008-2010 splittet opp i tre typer flytting. Rangering for samlet attraktivitet til venstre.

Bostedsattraktivitet på lang sikt

Selv om Attraktivitetsbarometeret er basert på tall over en treårsperiode, er det for enkelte regioner ganske store variasjoner fra periode til periode. Derfor kan det være hensiktsmessig å se flere perioder i sammenheng, slik som vist i figur 86.

For noen regioner, som de store byregionene i BTV, er det den ganske høy stabilitet. Disse regionene har vært attraktive som bosted i de tre påfølgende treårsperiodene.

De mellomstore og mellomsentrale regionene har vekslet på å være attraktive og lite attraktive som bosted.

Kongsberg/Numedal gjorde det dårlig på Attraktivitetsbarometeret i perioden 2005-2007, men har vært attraktiv som bosted i perioden før og etter.

Øst-Telemark var attraktiv i perioden 2002-2004, men har vært under middels attraktiv i periodene etter.

Samlet sett for de tre siste treårsperiodene har Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark vært så vidt bedre enn middels, og blitt rangert som nummer 40 og 41 av 83 regioner.

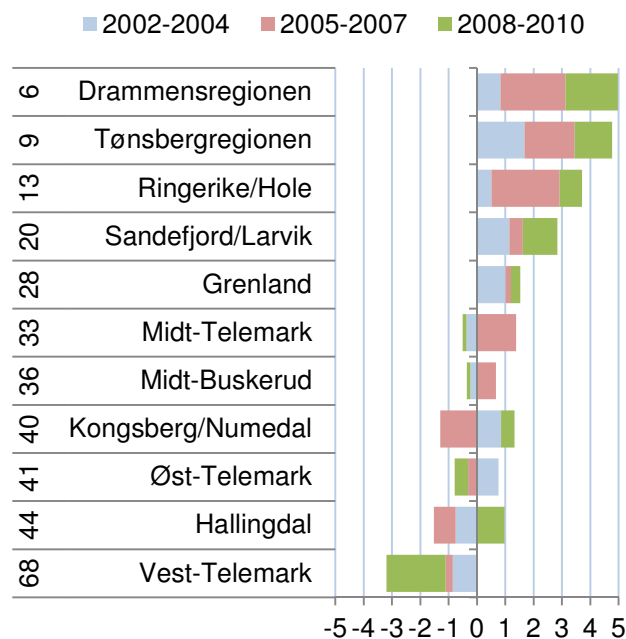
Kommune i Kongsbergregionen

Kongsberg og Notodden har vært attraktive i alle de tre siste treårsperiodene. Kongsberg er rangert som nummer 90 av 430 kommuner for bostedsattraktivitet de siste ni årene, mens Notodden er rangert som nummer 115.

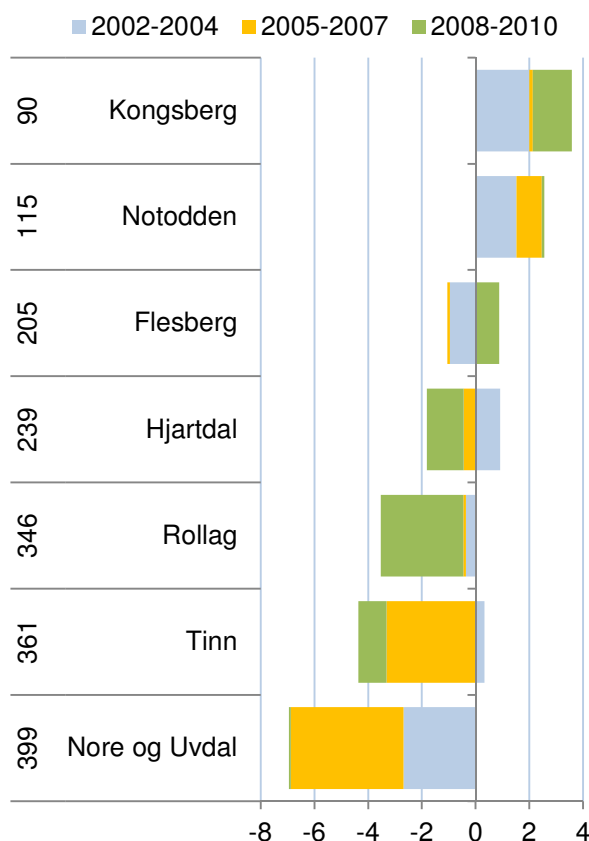
Flesberg er så vidt over middels som nummer 205, etter en god periode i 2008-2010.

Hjartdal gjorde det dårlig i siste periode, og er litt under middels for de ni siste årene samlet.

Rollag, Tinn og Nore og Uvdal har tapt mye på lav bostedsattraktivitet de siste ni årene. Tinn og Nore og Uvdal har imidlertid forbedret attraktiviteten i siste periode, begge hadde en dårlig periode i 2005-2007.

Figur 86: Attraktivitet i de tre siste treårsperiodene for regionene i BTV. Til venstre vises rangering blant de 83 regionene i landet for periodene samlet

Figur 87: Attraktivitet i de tre siste treårsperiodene for kommunene i Kongsbergregionen. Til venstre vises rangering blant de 430 kommunene i landet for periodene samlet.

Hva skaper bostedsattraktivitet?

Attraktivitetsbarometeret er en modell der steds nettoflytting ses i sammenheng med arbeidsplassveksten. Bostedsattraktivitet blir målt gjennom å bruke faktisk nettoflytting som målestokk. Steder med høyt positivt avvik fra forventet nettoflytting blir tillagt høy bostedsattraktivitet, som forklaring på den høye innflyttingen.

Det er naturligvis enda mer nyttig og interessant å finne ut hva som gjør at et sted er attraktivt som bosted. For å finne ut mer av årsaker til bostedsattraktivitet, kan vi gjøre analyser der vi måler sammenhengen mellom steds nettoflytting og en rekke andre forhold knyttet til stedet.

I dette kapitlet vil vi vise resultatet av slike analyser av nettoflyttingen der vi ser på følgende mulige forklaringsfaktorer i tillegg til arbeidsplassveksten:

Arbeidsmarkedsintegrasjon er summen av innpendling i prosent av arbeidsplasser og utpendling i prosent av sysselsetting. Det gir et mål for pendlingsmuligheter.

Størrelse er målt som antall innbyggere. Arbeidsmarkedsintegrasjonen og størrelsen vil til sammen erstatte sentralitetsmål, som ofte blir brukt i slike analyser. I analysene brukes logaritmen av folketallet.

Nabovekst er veksten i antall arbeidsplasser i tilstøtende områder. For kommuner er det veksten i tilhørende region utenfor kommunen, og for regioner er det veksten i fylket utenfor regionen.

Kulturindeks. Som indikator for kultur har vi brukt norsk kulturindeks^v, som er utarbeidet av Telemarksforskning. Kulturindeksen skal gi et godt bilde av om en kommune har mye kultur.

Kafétetthet er antall arbeidsplasser i kafeer, restauranter og puber i prosent av innbyggertallet.

Utdanningsnivå er andelen av den sysselsatte befolkningen med minst tre år høgskoleutdanning.

Universitet eller høgskole er målt som antall ansatte i høgskole eller universitet i prosent av befolkningen. Dette målet er null der det ikke er høgskole.

Boligbygging er målt som antall ferdigstilte boliger siste tre år i forhold til folketallet.

Det er naturligvis mulig å ta med mange andre mulige forklaringsfaktorer også, men det er uheldig å

ta med for mange faktorer i denne typen analyser. Vi har tidligere analysert en del andre faktorer som vi ikke har tatt med her, da det ikke ble påvist noen klare sammenhenger^{vi}.

I analysene har vi brukt en lineær regresjonsanalyse, der vi antar at nettoflyttingen til et sted blir påvirket av disse faktorene.

Resultatene av analysene viser retning og styrke på sammenheng mellom nettoflyttingen og de faktorene vi legger inn i modellen, når alle faktorene analyseres samtidig.

For at vi skal kunne tolke resultatene av denne typen analyser, er det viktig at vi kjenner retningen til årsaksforholdene. Det gjør vi nødvendigvis ikke, og derfor må en være forsiktig med å trekke basante konklusjoner. Regional utvikling er i virkeligheten en svært kompleks prosess, og de enkle statistiske metodene vi har muligheten til å bruke er på ingen måte representative for hva som skjer i virkeligheten. Likevel vil slike analyser kunne gi økt innsikt, og er i alle tilfeller bedre enn synsing, gjetting eller anekdotiske historier om enkeltpersoners flytتهistorier.

Hva kjennetegner kommuner og regioner som er attraktive?

I tabell 3 ser vi resultater av en analyse, der vi har analysert sammenhengen mellom kommuners nettoutflytting og åtte andre faktorer. Analysene er gjort i treårsperioder, dvs. 2003 er perioden 2001-2003 osv.

Det er tre faktorer som har sterk positiv korrelasjon med nettoutflyttingen i hele perioden. Det er arbeidsplassvekst i kommunen, arbeidsmarkedsinntegrasjon og boligbygging.

Kafetettheten, dvs. antall ansatte i restauranter, puber og kafeer i forhold til befolkning har hatt en positiv sammenheng med nettoutflyttingen i alle periodene, men med ulik styrke.

Fram til 2007 var kommunens befolkningsstørrelse signifikant positivt korrelert med nettoutflyttingen, men denne sammenhengen har blitt gradvis svake, og i siste periode er det nesten ingen sammenheng.

Vekst i antall arbeidsplasser i naboregioner har hatt en positiv påvirkning på nettoutflyttingen i alle periodene, men sammenhengen har ikke vært signifikant i enkeltperiodene.

Til slutt har vi tatt med to indikatorer som mange setter i sammenheng med bostedsattraktivitet: Kultur og utdanningsnivå. De statistiske sammenhengene er faktisk negative i noen perioder, men alt for svake til å være signifikante. Dermed ser det ut til at kommuners kulturtilbud ikke har noen innflytelse på bostedsattraktivitet.

Utdanningsnivået i kommunene har heller ingen signifikant sammenheng med bostedsattraktiviteten.

I tabell 4 ser vi hvordan samme analyse slår ut på regionnivå. Arbeidsplassvekst, arbeidsmarkedsinntegrasjon, befolkningsstørrelse, kafeer og boligbygging er faktorer som er positive for attraktivitet i regionene. Boligbyggingen er imidlertid langt mindre viktig for regioner, og er ikke signifikant de siste periodene. Det betyr at boligbyggingen betyr mindre for hvilken region folk flytter til, men svært mye for hvilken kommune i regionen som får innflyttingen. Også for regioner har størrelse mindre å si i siste periode.

Tabell 3: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med nettoutflytting i kommunene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	,259	,244	,188	,148	,274	,272	,288	0,23
Integrasjon	,218	,201	,274	,314	,327	,253	,268	0,18
Bef.størrelse	,295	,235	,189	,178	,145	,068	,051	0,04
Nabovekst	,083	,048	,003	,053	,037	,062	,033	0,05
Kulturindeks	0,02	0,04	0,01	0,01	0,04	0,03	0,06	0,03
Kafe	0,04	0,04	0,07	0,12	0,14	0,14	0,09	0,10
Utdanningsnivå	0,09	0,06	0,02	0,02	0,04	0,04	0,08	0,01
Boligbygging	0,22	0,34	0,31	0,29	0,24	0,33	0,33	0,36

Tabell 4: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med nettoutflytting i regionene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,24	0,05	0,11	0,20	0,30	0,37	0,33	0,34
Integrasjon	0,35	0,30	0,36	0,32	0,30	0,26	0,33	0,33
Bef.størrelse	0,30	0,24	0,29	0,22	0,28	0,23	0,29	0,24
Nabovekst	0,04	0,07	0,06	0,03	0,07	0,18	0,04	0,07
Kulturindeks	0,11	0,07	0,12	0,07	0,13	0,12	0,15	0,17
Kafe	0,19	0,25	0,24	0,31	0,23	0,21	0,19	0,27
Univ/høgskole	0,11	0,14	0,01	0,10	0,02	0,02	0,01	0,04
Boligbygging	0,17	0,43	0,26	0,31	0,14	0,06	0,03	0,01

Kultur viser ingen positiv sammenheng med bostedsattraktivitet for regioner. I regionanalysen har vi målt om det er høgskole eller universitet lokalisert. Et overraskende resultat er at det å ha en høgskole eller universitet i regionen ikke later til å gi økt attraktivitet, snarere motsatt.

Analyse av flytting for ulike grupper, kommuner

Til høyre viser vi resultater fra samme type analyser, men der vi har splittet opp flyttingen i de tre typene flyttestrømmer netto innvandring, netto innenlands flytting av innvandrerbefolkningen og netto innenlands flytting av øvrige.

Øverst ser vi resultater av analyse av netto innvandring. Det mest slående er at innvandringen i de siste periodene følger helt andre mønstre enn de første periodene. Tidligere var det nesten ingen sammenheng mellom høy innvandring og høy arbeidsplassvekst. I de siste periodene er arbeidsplassveksten den faktoren som i størst grad henger sammen med innvandring. Også arbeidsplassvekst i nabokommuner har sterk positiv sammenheng med innvandring. Innvandringen har også en tendens til å være høyest i kommuner med liten befolkning og liten arbeidsmarkedsintegrasjon. Tidligere var det høy innvandring til kommuner med mye kultur. Da var det mest flyktningeinnvandring, og dermed kan det se ut til at kommuner med mye kultur er kommuner som også bosatte flyktninger.

Etter at innvandrerne har bosatt seg i Norge, flytter de ofte til andre kommuner. Dermed står innvandrerbefolkningen for en ganske stor andel av flyttinger mellom kommunene, og påvirker mønstrene for attraktivitet. Innvandrerbefolkningen flytter i svært stor grad til kommuner med mange innbyggere, og som har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Det er typisk for kommuner i sentrale strøk. Det er en påfallende sterk negativ sammenheng mellom utdanningsnivå og innvandrerbefolkningens flytting. Det kommer kanskje av at høyt utdanningsnivå også har sammenheng med høye boligpriser.

Den delen av befolkningen som ikke har innvandringsbakgrunn foretrekker også kommuner med mange innbyggere, og som har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. For denne delen av befolkningen er boligbygging den faktoren som har høyest korrelasjon med flyttingen. Innvandrere og innvandrerbefolkningen flytter ikke i særlig grad til steder med høy boligbygging. Både innvandrerbefolkningen og de uten innvandrerbakgrunn har en tendens til å flytte til steder med mange kafeer, men ikke til steder med høyt utdanningsnivå og mye kultur. De uten innvandrerbakgrunn flytter ikke spesielt til steder med arbeidsplassvekst lenger, det er det innvandrerne som gjør.

Tabell 5: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med netto innvandring i kommunene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,03	0,06	0,03	0,09	0,29	0,32	0,28	0,21
Integrasjon	0,08	0,12	0,11	0,03	0,05	0,12	0,16	0,21
Bef.størrelse	0,11	0,19	0,18	0,12	0,01	0,10	0,14	0,23
Nabovekst	0,01	0,08	0,09	0,11	0,09	0,08	0,14	0,19
Kulturindeks	0,11	0,15	0,15	0,17	0,04	0,05	0,08	0,06
Kafe	0,01	0,02	0,01	0,03	0,03	0,05	0,01	0,10
Utdanningsnivå	0,15	0,18	0,19	0,12	0,02	0,09	0,09	0,14
Boligbygging	0,04	0,03	0,01	0,04	0,05	0,04	0,03	0,05

Tabell 6: Analyse av innenlands nettoflytting av innvandrerbefolkningen på kommunenivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,10	0,12	0,09	0,10	0,01	0,02	0,01	0,05
Integrasjon	0,18	0,21	0,21	0,20	0,22	0,20	0,25	0,25
Bef.størrelse	0,24	0,26	0,26	0,21	0,15	0,15	0,16	0,19
Nabovekst	0,04	0,02	0,05	0,02	0,03	0,02	0,02	0,03
Kulturindeks	0,08	0,07	0,09	0,11	0,17	0,14	0,09	0,05
Kafe	0,00	0,04	0,03	0,01	0,08	0,12	0,06	0,02
Utdanningsnivå	0,16	0,18	0,16	0,12	0,11	0,14	0,17	0,18
Boligbygging	0,05	0,03	0,05	0,07	0,12	0,13	0,09	0,07

Tabell 7: Analyse av innenlands nettoflytting av den øvrige befolkningen på kommunenivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,24	0,18	0,12	0,08	0,13	0,13	0,14	0,06
Integrasjon	0,18	0,17	0,25	0,29	0,32	0,31	0,34	0,26
Bef.størrelse	0,29	0,25	0,19	0,17	0,12	0,08	0,09	0,13
Nabovekst	0,08	0,03	0,03	0,00	0,01	0,02	0,09	0,13
Kulturindeks	0,04	0,01	0,04	0,04	0,05	0,00	0,06	0,02
Kafe	0,04	0,03	0,07	0,12	0,13	0,16	0,07	0,02
Utdanningsnivå	0,09	0,06	0,01	0,02	0,05	0,04	0,08	0,00
Boligbygging	0,26	0,37	0,34	0,33	0,35	0,34	0,36	0,36

Analyse med flytting for ulike grupper, regioner

Vi kan analysere flyttestrømmene til regionene på samme måte som vi gjorde for kommunene på foregående side.

Mønstrene for netto innvandring i regioner er i stor grad de samme som vi fikk for kommuner. Vekst i antall arbeidsplasser i regionen betyr mest. Vi kan se at betydningen av vekst i arbeidsplasser er økende. Samtidig øker betydningen av vekst i antall arbeidsplasser i naboregioner.

Det er også en negativ sammenheng mellom innvandring til regioner, og regionenes størrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Det betyr at små, isolerte regioner har systematisk høyere innvandring. Sammenhengene er imidlertid ikke sterke.

Innvandrerbefolkningens sekundære flyttinger viser motsatte mønstre enn for den direkte innvandringen. Innvandrerbefolkningen flytter systematisk til folkerike regioner med høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Dette er regioner på det sentrale Østlandet.

Det er også noen pussige sammenhenger mellom skår på kulturindeksen og innvandring. Det er systematisk høyere innvandring til regioner som skårer høyt på kulturindeksen, mens innvandrerbefolkningen som flytter innenlands har en systematisk lavere innflytting til regioner med høy skår på kulturindeksen.

For den delen av befolkningen som ikke har innvandrerbakgrunn, er det i siste periode ingen positiv sammenheng mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst. Det ser faktisk ut til å være en negativ sammenheng i siste periode, mens det tidligere var klare positive sammenhenger.

Det er arbeidsmarkedsintegrasjon (pendlingsmuligheter), kafeer og boligbygging som ser ut til å være avgjørende.

Det at regionene har mye kultur, eller har høyskole eller universitet, har ingen positiv betydning. Faktisk er sammenhengene negative i alle perioder. Dette er ganske overraskende, fordi det er forhold som de fleste vil tro har positiv betydning for bostedsattraktiviteten.

Tabell 8: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med netto innvandring i regionene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,04	0,17	0,29	0,15	0,17	0,34	0,40	0,56
Integrasjon	0,10	0,09	0,01	0,05	0,00	0,07	0,13	0,22
Bef.størrelse	0,24	0,31	0,28	0,04	0,12	0,03	0,09	0,10
Nabovekst	0,09	0,07	0,01	0,14	0,29	0,32	0,26	0,33
Kulturindeks	0,25	0,22	0,33	0,44	0,41	0,24	0,16	0,05
Kafe	0,31	0,38	0,38	0,22	0,05	0,04	0,02	0,09
Univ/høgskole	0,19	0,19	0,18	0,21	0,12	0,01	0,00	0,09
Boligbygging	0,08	0,18	0,36	0,11	0,05	0,14	0,08	0,23

Tabell 9: Analyse av innenlands nettoflytting av innvandrerbefolkningen på regionnivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,10	0,05	0,17	0,02	0,10	0,11	0,06	0,01
Integrasjon	0,29	0,29	0,30	0,29	0,29	0,27	0,35	0,38
Bef.størrelse	0,43	0,47	0,49	0,44	0,42	0,39	0,45	0,41
Nabovekst	0,08	0,04	0,01	0,06	0,05	0,09	0,00	0,04
Kulturindeks	0,17	0,17	0,22	0,25	0,35	0,35	0,33	0,22
Kafe	0,14	0,13	0,10	0,01	0,05	0,08	0,02	0,08
Univ/høgskole	0,08	0,06	0,04	0,02	0,06	0,05	0,05	0,06
Boligbygging	0,08	0,15	0,28	0,18	0,01	0,01	0,08	0,04

Tabell 10: Analyse av innenlands nettoflytting av den øvrige befolkningen på regionnivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,25	0,02	0,13	0,22	0,30	0,27	0,12	0,06
Integrasjon	0,32	0,25	0,31	0,29	0,32	0,31	0,44	0,48
Bef.størrelse	0,23	0,16	0,20	0,09	0,16	0,13	0,26	0,18
Nabovekst	0,05	0,09	0,08	0,03	0,07	0,03	0,18	0,21
Kulturindeks	0,06	0,02	0,07	0,04	0,09	0,06	0,09	0,04
Kafe	0,16	0,20	0,18	0,32	0,24	0,27	0,24	0,31
Univ/høgskole	0,12	0,14	0,00	0,11	0,05	0,03	0,03	0,04
Boligbygging	0,20	0,52	0,32	0,38	0,22	0,20	0,17	0,24

7. Oppsummerende analyser

Avslutningsvis skal vi oppsummere den generelle utviklingen i Kongsbergregionen med hensyn til attraktivitet og næringsutvikling. Dette gjøres gjennom å se på utviklingen i Attraktivitetspyramiden, samt sammenlikne utviklingen på Attraktivitetsbarometeret og i NæringsNM.

7.1 Utvikling Attraktivitetspyramiden

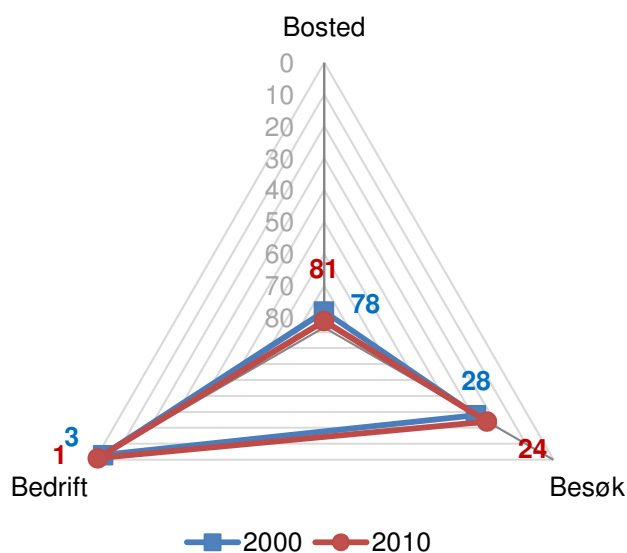
Figur 88 viser den relative størrelsen til besøksnæringer, bedrifter i basisnæringer og pendling i Kongsberg/Numedal i 2000 og 2010. Dette viser hvordan bosettingen i regionen har vært basert på de tre dimensjonene.

Kongsberg/Numedal var nummer tre blant de 83 regionene i landet for basisnæringenes andel av samlet sysselsetting i 2000. I 2010 er Kongsberg/Numedal nummer én. Samtidig har Kongsberg/Numedal også klatret når det gjelder andelen av sysselsettingen i besøksnæringene, fra 28. til 24. plass. Kongsberg/Numedal er dermed den sterkeste bedriftsregionen i landet, og samtidig også en region med mye besøksnæringer.

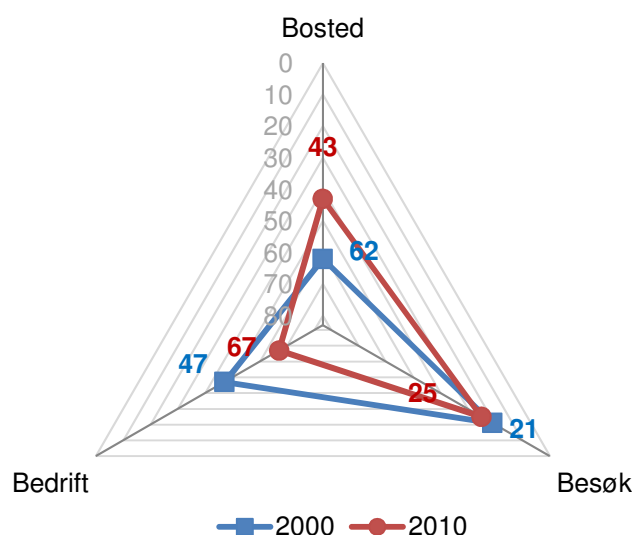
Kongsberg/Numedal er blant regionene med høyest innpendling. Regionen er dermed ikke basert på at folk bor der og pendler til andre regioner.

Figur 89 viser tilsvarende figur for Øst-Telemark. Øst-Telemark har falt mange plasser langs bedriftsaksen. Antall arbeidsplasser i basisnæringene har stupt, og basisnæringenes andel av sysselsettingen har blitt betydelig mindre. Øst-Telemark har også falt på rangeringen langs besøksaksen.

Samtidig har Øst-Telemark klatret langs bostedsaksen. Det er langt høyere netto utpendling fra Øst-Telemark i 2010 enn i 2000. Det betyr at bosettingen i stadig større grad er basert på å pendle til andre regioner, og da spesielt Kongsberg/Numedal.

Figur 88: Kongsberg/Numedals rangering for nivå blant de 83 regionene, med hensyn til andelen av sysselsettingen i basisnæringer, besøksnæringer og pendling i 2000 og 2010.

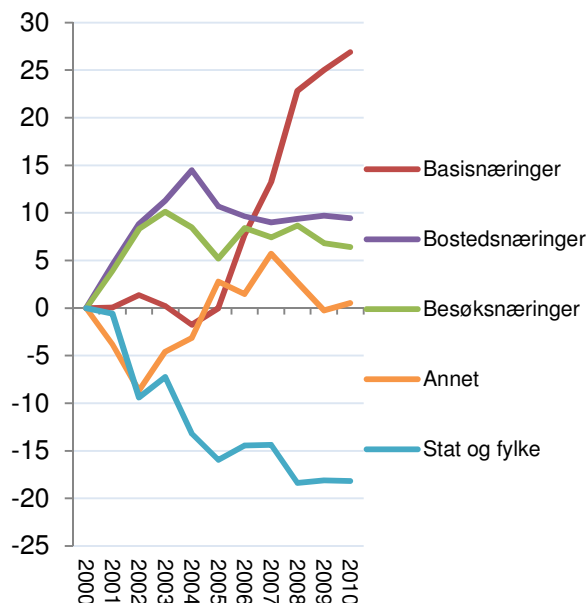
Figur 89: Øst-Telemarks rangering for nivå blant de 83 regionene, med hensyn til andelen av sysselsettingen i basisnæringer, besøksnæringer og pendling i 2000 og 2010.

Figur 90 og 91 viser den relative utviklingen i ulike næringer i Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark i perioden 2000-2010. Basisnæringer og besøksnæringer er de samme næringene som brukes i Attraktivitetspyramiden, mens bostedsnæringer er tjenester rettet mot lokal bosetting.

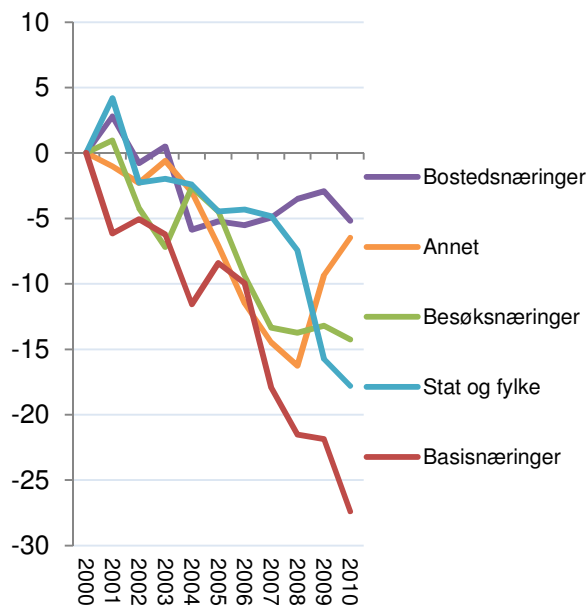
Kongsberg/Numedal har hatt en kraftig vekst i basisnæringene de siste ti årene. Bosteds- og besøksnæringene har også hatt en bedre utvikling enn ellers i landet. Kongsberg/Numedal har hatt en ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser i stat og fylke relativt til andre regioner.

Det er tydelig at det er veksten i basisnæringene som har vært drivkraften. Dette har skapt mange nye arbeidsplasser og ført til vekst i bosettingen, som igjen har gitt vekst i besøks- og bostedsnæringene.

Øst-Telemark har hatt en helt annen utvikling. Antall arbeidsplasser i basisnæringene har stupt, og nedgangen har vært langt sterkere enn i andre regioner. Dermed har også befolkningsutviklingen blitt svekket, med påfølgende svak utvikling i besøksnæringer og bostedsnæringer. Det som har ”reddet” regionen fra ytterligere nedgang, er at det har vært muligheter for å øke pendlingen ut av regionen. Den sterke veksten i Kongsberg har dermed kunnet gi grunnlag for at flere har kunnet bo i Øst-Telemark og pendle til Kongsberg.

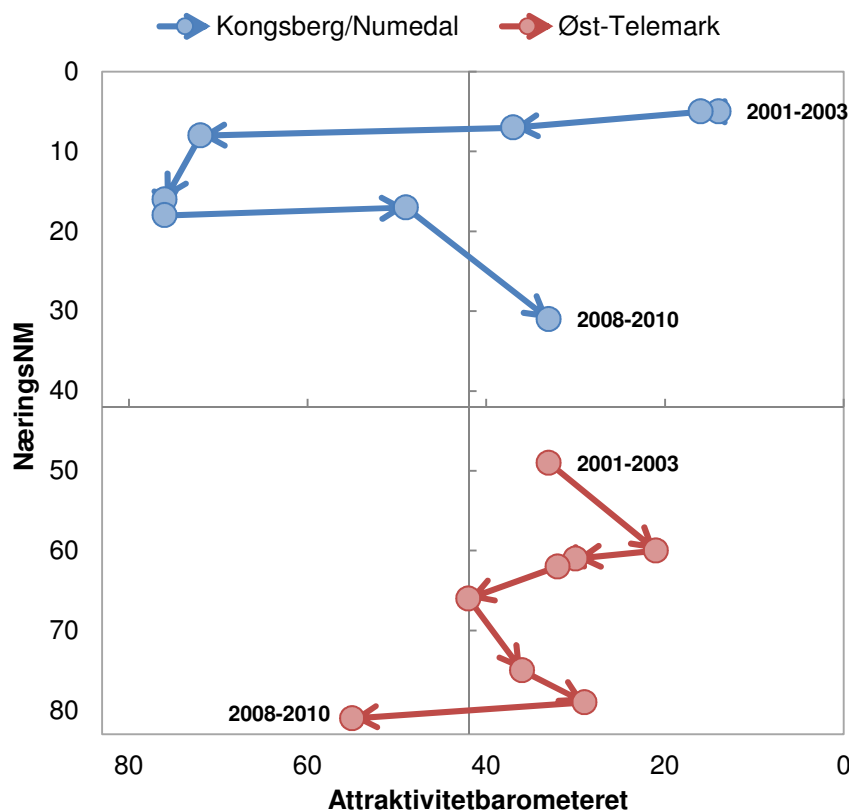

Figur 90: Utviklingen i Kongsberg/Numedal relativt til utviklingen i Norge for ulike kategorier arbeidsplasser.

Figur 91: Utviklingen i Øst-Telemark relativt til utviklingen i Norge for ulike kategorier arbeidsplasser.

7.2 NæringsNM og bostedsattraktivitet

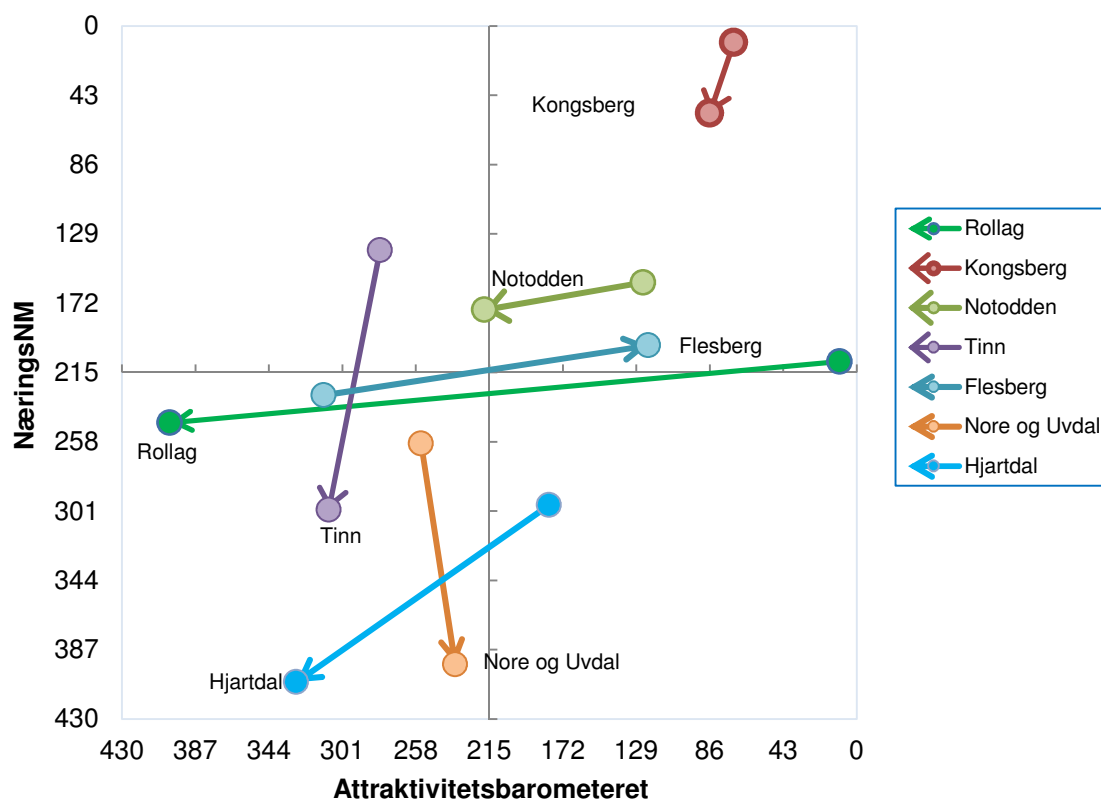
Figur 92: Regionenes utvikling i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010.

I figuren over ser vi hvordan Kongsberg/Numedal og Øst-Telemark har utviklet seg langs de to akse- ne næringsutvikling og bostedsattraktivitet de siste ti årene. Figuren viser regionenes rangering i Nær- ringsNM og Attraktivitetsbarometeret fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010. Merk at det er resultatene i NæringsNM i snitt for treårsperiodene som er brukt i denne figuren.

Kongsberg/Numedal hadde et svært godt utgangs- punkt i den første perioden, da regionen hadde både høy bostedsattraktivitet og god næringsutvik- ling. Etter hvert falt Kongsberg/Numedal sterkt på Attraktivitetsbarometeret. Det var i en periode da arbeidsplassveksten var svært høy, og innflyttingen ikke holdt tritt. De siste periodene har bostedsat- traktiviteten blitt bedre igjen, mens næringsutvik- lingen har blitt svakere enn før.

Øst-Telemark startet med en næringsutvikling som var svakere enn middels, og har hatt en negativ utvikling i hele perioden. I den siste perioden er næringsutviklingen blant de dårligste i landet. Øst- Telemark var over middels attraktiv som bosted tidligere, men i siste periode har også bostedsat- traktiviteten blitt svakere enn middels. Dermed havner Øst-Telemark i den uheldige kvadranten blant regioner som er under middels både for næ- ringsutvikling og attraktivitet.

NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret kommuner

Figur 93: Kommunenes utvikling i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010.

Vi kan plassere kommunene i samme type figur som vi har gjort for regionene. Vi ser da på hvordan kommunene har beveget seg fra perioden 2001-2003 til den siste perioden 2008-2010.

Den ideelle posisjonen er øverst i høyre hjørne. En bevegelse mot dette hjørnet betyr at kommunen har forbedret seg både når det gjelder bostedsattraktivitet og næringsutvikling.

Kongsberg var blant de beste kommunene i NæringsNM i utgangspunktet, og var også attraktiv som bosted. Kongsberg har falt litt langs begge akser, men er fremdeles godt plassert.

Notodden og Rollag var også i utgangspunktet plassert i det gode kvadratet med god næringsutvikling og høy bostedsattraktivitet. Begge disse kommunene har hatt fallende bostedsattraktivitet og også fått svakere næringsutvikling.

Flesberg var i utgangspunktet under middels både i NæringsNM og på Attraktivitetsbarometeret, men har hatt fremgang på begge.

Tinn, Hjartdal og Nore og Uvdal er alle langt svakere plassert i NæringsNM i siste periode enn i første. Disse tre kommunene er nå i den uheldige kvadranten med svak næringsutvikling og lav bostedsattraktivitet.

Fem av de sju kommunene har hatt en negativ utvikling langs begge aksene fra første til siste periode.

ⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

ⁱⁱ Etableringsindeksen er dessverre bare delvis reprodusert tilbake til 2000. Vi har regionenes rangeringsnumre for etableringsfrekvens og vekst i antall foretak, men bare bransjejustert etableringsfrekvens fra 2007.

ⁱⁱⁱ I utregningen av innovasjonsklima er alle typer bedrifter vektet likt, mens i utregningen av innovasjonsfrekvens teller enbedriftsforetak mer enn flerbedriftsforetak. Innovasjonsfrekvens tar også hensyn til andel sysselsatte i innovative foretak.

^{iv} De metodiske forbedringene er at det er brukt en mer finmasket barseinndeling – 5-siffernivå NACE, i stedet for 3-siffer. Det har gjort at vi f. eks. har kunnet skille produksjon av vannkraft ut som en naturbasert næring (knyttet til fossekraft), mens den på 3-siffernivå var lagt sammen med distribusjon av kraft, som ikke er knyttet til natur.

^v Norsk kulturindeks er utarbeidet av Telemarkforskning, og setter sammen data fra mange kilder for å få fram kulturtilbud og kulturaktiviteter i norske kommuner. Link til undersøkelsen:
http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?merket=5&r_ID=1942

^{vi} For mer bakgrunn og analyser av attraktivitet, se Telemarkforskings notat ”Attraktivitetsbarometeret:
http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?r_ID=1943&merket=5